

Expres

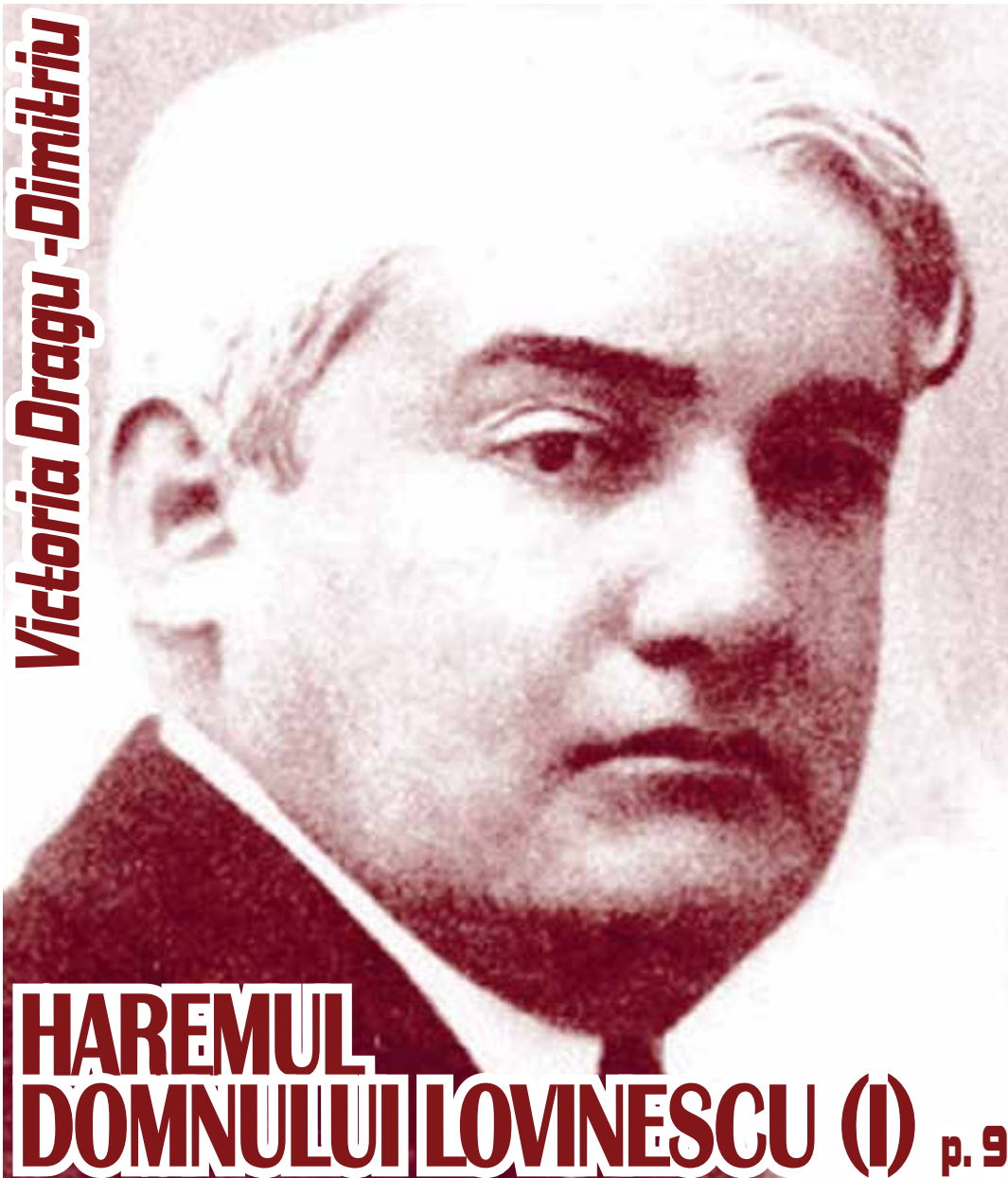
cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VII, nr. 1 (73), ianuarie 2023 • Apare lunar

24 pagini

Victoria Dragu - Dimitriu

HAREMUL DOMNULUI LOVINESCU (I) p. 9

Deschidere

Știu, sufletul acesta care e
Îndrăgostit de toate stelele,
De-aici, de după geamuri și ferești,
Nu vei putea vreodată să-l oprești.

Nici cântecul bolnav de frumuseți
Nu vei putea vreodată să-l dezveți,
Cu degetele umede, să cate
Pe geamurile de singurătate.

Pe panglicile grele de ajur,
Să zgârie-ncet cu mâinile-azur;
Nu-l vei putea opri, de când
Pe-același loc privește tremurând,

Acest înalt să-l poată îndrăgi,
Nici, când la toamnă pomii vor veni
- Aproape de ferestrele târzii,
- Aproape de cumițele hârtii,

Să-mi scrie, lângă inimă-n apus,
Mai mult de înțeles decât de spus,
Umblând încet cu degetul pe geam,
Cel mai frumos poem pe care-l am...

Radu Stanca

Liviu Ioan STOICIU

Te regăsești prin scris, evoluezi

Constantin COROIU

D. R. Popescu: „S-a pierdut sensul vieții...”

Cristina SCARLAT

Ioan F. Pop Poemele umbrei

Al. CISTELECAN

Arhitectura angoasei

Valeria MANTA-TĂICUȚU

Poesis În limita punctelor

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări (secțiuni contemplative...)

Liviu ANTONESEI

Poeți în tandem

Grigore ILISEI

Privitor ca la teatru la doctoratul faiferian

Mihaela OANCEA

Poesis Glasul sângelui

Constantin CUBLEȘAN

„Mi-e destul să potrivesc cuvintele” (Marian Drăghici)

Virgil DIACONU

Pentru o ediție a poeziilor lui Eminescu...

Adrian ALUI GHEORGHE

Cărți față de care suntem datori

Nicolae LEAHU

Profesorul-etnolog Petru Ursache

Adrian Dinu RACHIERU

Octavian Paler, o voce esopică?

William Carlos WILLIAMS

„...valoarea lucrurilor pe care alții nu le observă niciodată”

Constantin PRICOP

Conflictul nu este al civilizațiilor, ci al crizelor de evoluție

„În felul cum ne despărțim de oameni dovedim cât de mult îi îndrăgim.” — Constantin Noica

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)

Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)

Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS

Liviu Ioan STOICIU – Te regăsești prin scris, evoluezi 3

Nicolae Panaite – Despre timpul trăirii și mărturisirii noastre 3

Constantin COROIU – D. R. Popescu „S-a pierdut sensul vieții...” 4

Gellu DORIAN – Activiști, impresari, ciocli 4

George BĂDĂRĂU – Dan Lungu – *Raiul găinilor* 5

Leo BUTNARU – Detalii cu poeți antici și nu numai 5

Ionel NECULA – Doru Scărlătescu și masiva sa exegeză eminesciană 6

Gela ENEA – Când frica umblă hoțește pretutindeni 6

Cristina SCARLAT – Ioan F. Pop *Poemele umbrei* 7

Al. CISTELECAN – Arhitectura angoasei 7

Valerian MANTA-TĂICUȚI – *Poesis* În limita punctelor 8

Valeria DRAGU-DIMITRIU – Haremul domnului Lovinescu (I) 9

Dan Bogdan HANU – Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate) 10

Liviu ANTONESCI – Poeți în tandem 10

Grigore ILISEI – Privitor ca la teatru la doctoratul faiferian 11

Ioan ȚICALO – Spovedania 11

Mihaela OANCEA – *Poesis* Glasul sângelui 12

Ionel BOSTAN – „La Liliiec” și periclitarea (indirectă) a orânduirii sociale 13

Constantin CUBLEȘAN – „Mi-e destul să potrivesc cuvintele” (Marian Drăghici) 13

Virgil DIACONU – Pentru o ediție a poeziilor lui Eminescu în limbaj original și în limbaj actualizat 14

Eugen MUNTEANU – Răstimp parizian, 1997–2000.
Jurnal epistolar (XII) 15

Adrian ALUI GHEORGHE – Cărți față de care suntem datori 16

Nicolae LEAHU – Profesorul-etnolog Petru Ursache 17

George Nina ELIAN – Evocând grația 18

Gabriel MARDARE – Illuminati 2.0 sau Discursul ateologiei
paragnostice carpato-dunărene 19

Traian D. LAZĂR – Roman modern – Roman postmodern 20

Daniel Ștefan POCOVNICU – Jurnalul unei adopții 20

Adrian Dinu RACHIERU – Octavian Paler, o voce esopică? 21

Flavius PARASCHIV – Trecutul din imagini 22

Emanuel VASILIU – Curatoria în cinema 22

Ioan RĂDUCEA – Martori sinesteziei 22

William Carlos WILLIAMS – „...valoarea lucrurilor pe care alții nu le observă niciodată” 23

Constantin PRICOP – Conflictul nu este al civilizațiilor, ci al crizelor
de evoluție 24

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM
LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul
redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redakției, prin mandat poștal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de
plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului plastic *Vladlen Babcinetchi*.

* Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine
în întregime autorilor.

* Rugăm colaboratorii să ne trimită textele
doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com,
până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă
maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.

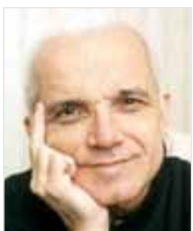
e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www.exprescultural.ro

[facebook.com / expres.cultural](https://facebook.com/expres.cultural)

ISSN: 2537-5989

dtp: valicirca@gmail.com

Liviu Ioan STOICIU

Te regăsești prin scris, evoluezi

Mă întreabă poetul-director Nicolae Panaite, după urările distinse de Sf. Ioan Botezătorul și de „nou început de an literar fericit, după voia lui Dumnezeu!”, abrupt: tu ce crezi că e scrisul ca atare la scriitor, e vocație nativă, e știință și tehnică, învățate din mers de la alții (din lecturi; dacă nu de la vreo „școală creativă”), e drog, produs natural de organism, sau e o voință nobilă de a te afla în literatură (a te afla în treabă)? Asta fiind temă de meditat. Normal, m-am cam încuiat cu întrebarea lui, m-am plimbat degeaba prin casă să prind un fir de răspuns. Până să mă așez în fața laptopului meu, neavând nici o idee ce să scriu (ce-o fi scrisul ăsta, publicistic vorbind?), am întrebat-o pe nepregătite pe prozatoarea Doina Popa, care se amuza cu tot felul de reel-uri de pe Facebook, pe telefonul ei nou mobil performant (*OnePlus*), așezată pe canapea în sufragerie, lângă Bradul împodobit de Crăciun din sufragerie (pe care încă nu mă îndur să-l trimit la plimbare): tu ce crezi că este scrisul ăsta la scriitor? Mi-a răspuns pe loc: e o eliberare pentru scriitor și pentru om în general e un har primit la naștere. Punct. Și virgulă. De acord, conșom: ăsta e un răspuns corect, dar... Să nuanțez în cazul meu. M-am tot mărturisit că scriind mă eliberez de un bine sau de un rău din mine, nu știu (poate e o comoară; nici nu contează că sunt intrigat), de ce trebuie să mă eliberez? Eu scriu intuitiv, spontan, pun bază pe inconștient (oricum mă controlează subconștientul, în el am baza) – adică de ce să am eu o memorie cu de toate (emoții brute, cuvinte care nu se pot lega între ele, sentimente alese, miros, gust, vise neuitate, recunoașteri din ce e frumos, adevărat, „artistic” sau de proastă calitate) care să vrea să se elibereze? La mine se eliberează fragmentar, pe bucăți, în poezie, adeseori de neînțeles... Cât despre har, ce e el? „Grație divină acordată omului” (în religia creștină), adică talent? Personal, mă rușinez să comentez, talentul e o chestiune intimă, de care e bine să nu faci caz deloc dacă un critic literar ți-l recunoaște, iar altul ți-l neagă (crezând până la urmă varianta că ești o mediocritate).

Scrisul literar în limba română (ca și în pictură la noi, arhitectură, muzică, film, teatru) are identitatea lui aparte și asigură un dram de posteritate – în țară, în județ, în familie, depinde de valoarea lui. Rămâne o atracție personală și azi, când scrisul te îmbogățește sufletește, te face să te simți bine cu tine însuși, sincer (asta contează în primul rând, are rol taumaturgic, fiziologic vorbind, tămăduitor). Lasă că scrisul te poate scoate din anonimat, chiar și în vremuri subculturale de azi, când poezia și proza originală nu mai au cititori (și nu mai asigură nici un fel de glorie publică) – cea mai bună dovadă e legată de faptul că apar mereu debutanți entuziaști (care n-au nimic „material” de câștigat) în poezie și proză. E ceva în noi care nu ne lasă să nu ne exprimăm în scris, o presiune interioară de bun-augur sau de rău-augur? Nu e un șablon. La unii scrisul se manifestă plin, la alții... parțial-color, depinde de firea, caracterul, puterea de adevărat a omului-scriitor în a da sens.

Când m-a întrebat Nicolae Panaite ce e cu scrisul ăsta la scriitorul român,

nu știa (și nici nu i-am spus) că eu am cunoștință de o anchetă inițiată de Nicolae Prelipceanu la *Viața Românească*, intitulată „De ce (mai) scrieți?”, la care și eu am răspuns (ba chiar am fost „cap limpede” la acest număr 1/2023; acum, când scriu aici, nu a apărut pe piață). De curiozitate, mă bucur să dau de gol, „în premieră”, ce cred alți scriitori despre scris / despre scrisul lor, la zi. Iată, citate din răspunsuri (pomenite cu numele autorilor lor alfabetic; pe mine mă exclud):

Gabriela Adameșteanu: *Când scrii, defectul trăitului în literatură se transformă în calitate.*

Vasile Igna: *Nu pot renunța la a da seamă despre lungul drum al sufletului de la o zi la alta... Un exercițiu de igienă interioară.*

Hanna Bota: *Nevoia de a lăsa ceva în urmă... Formă la îndemână de a mă cerceta și exprima, de a-mi fixa gândurile.*

Vasile Dan: *Scriu... e ca un fel de scufundare psihică în sine irepresibilă... De ce mai scriu eu? Uite, d-aia!*

Horia Gârbea: *Forma cea mai adecvată de răspuns este pentru mine scrisul... Alt motiv este dorința „de a fixa”, un moment, un peisaj, un chip.*

Adrian Alui Gheorghe: *Scrisul este o religie... Prin scris pătrund un pic și într-o lume paralelă, într-un timp paralel.*

Gabriela Gheorghisor: *„Scriu pentru că nu pot altfel”... Scrisul, o terapie existențială... A căuta prin scris un sens existenței, iar căutarea devine însuși sensul... Câtă interpretare, atâta viață.*

Ion Tudor Iovian: *Într-un secol al tuturor relativismelor... al analfabetismului funcțional, al prăbușirii interesului pentru carte, pentru lectură, pentru cuvânt scris... al imposturii... Eu scriu ca să genereze existență.*

Irina Petras: *Scrim fiindcă suntem oameni... Merită (avem datoria?) să lăsăm o urmă pentru cei ce vin ca să le fie drumul mai ușor... Omul a scris ca „să nu se uite”... Trăsătura specifică doar limbajului omului e aceea „de a transmite informații despre lucruri care nu există deloc”.*

Ion Pop: *Impulsul inițial, desigur, al unei ciudate nevoi interioare, – de concesiune și de situare subiectivă în lumea din jur... Anume necesară solemnitate a atitudinii față de lume, de „zaristea” ei cosmică, de o ritualitate a trăirii și expresiei lirice... Scrisul a însemnat pentru mine o terapie, aș zice, intensivă și decisivă... Dialogul cu lumea, ecuația noastră cu împrejurimile concrete și cu cele fictive, ține de ordinea firească a lucrurilor.*

Adrian Popescu: *Scriu dintr-un sentiment, naiv?, că aș putea închide în cristalele sau chihlimbarul unor cuvinte experiențe sufletești, miracole cotidiene, descoperiri, toate vorbind despre o unitate secretă a lucrurilor.*

Florin Toma: *Scriu de dragului de drag... Sau ca să le luminez oamenilor necăjiți cu capul și sufletul, cu o rază de soare, ulița gândului.*

Dorin Tudoran: *Dacă mai scriu, din când în când, este doar ca să nu uit de mine însumi.*

Ne regăsim prin scris, zic eu. Scrisul literar (slăbiciunea și tăria scriitorului cu simț critic) e parte esențială în evoluția omului.

8 ianuarie 2023, BV

Nicolae PANAITE

Despre timpul trăirii și mărturisirii noastre

Trăim într-o lume cu adevărat în degringoladă și-n care parcă ni s-a tăiat pofta de optimism spre viitor. Sperăm că totul va fi mai bine în noul an...

Atunci când privim la situația generală tot mai grea a omenirii și la decăderea tot mai mare din punct de vedere politic, economic și moral, nu-i ușor să ne păstrăm visurile pline de nădejde în noul an și să credem că orizontul lumii va fi mai senin și împrejurările în care ne găsim se vor îmbunătăți. Dacă nu obținem fericirea prin schimbarea oportunităților (și nici nu o putem obține astfel), atunci, cu siguranță, avem nevoie de o evoluție personală care să ne ajute să ne ridicăm deasupra circumstanțelor, biruindu-le noi pe ele, și nu invers.

Am citit în *România literară* nr. 1-2/2023 răspunsurile mai multor scriitori de la noi la inspirata anchetă realizată de Cristian Pătrășconiu despre condiția literaturii române de astăzi. Legat de acest subiect, cunoaștem cum a fost el aplicat în perioada interbelică. Și atunci au fost diferite modalități de receptare și punere în practică a lor, astfel ca scriitorii unor stiluri, curente și grupuri diferite să poată accede la un cât mai bun nivel publicistic și editorial. Valoarea unor scrieri este, cred, direct proporțională cu viața și condițiile în care autorul trăiește și creează. Evident, în primul rând este imperios necesar ca autorul să aibă talent. Traiectul unei cărți de la masa de scris la editură și, apoi, prezența ei în vitrina librăriilor și la târgurile de cărți este un alt aspect pe care îl cunosc adevărații agenți de carte. Ei trebuie să se ocupe în detaliu de difuzare și promovare într-un mod legal, loial și transparent.

Spuneam, mai sus, că talentul are pentru orice creator un rol primordial. Da, așa-i! Doresc totuși să amintesc și să reamintesc ce spunea despre vocație poetul Alexandru Philippide, prin anii '40 ai vechiului trecut: „talentul, în primul rând, dar talentul fără cultură, spirit critic și muncă foarte multă se închircește și moare”. Talentul, pentru scriitor, este analogul a ceea ce reprezintă lumina soarelui pentru fotosinteză. Fără lumină, apă și un pământ bun, nimic nu se poate dezvolta și ajunge la maturitate. Lumina la paroxism este viața la nivelul maxim. Lumina înseamnă viață. Lumina mai este și adevăr ca opus al denaturării.

Marin Preda afirma, în urmă cu vreo 50 de ani, că, dacă nu are câteva sute de mii de lei în sertar, își pierde pofta de scris. Autorul „Moromeților” vorbea în cunoștință de cauză față de valoarea scrisului său. Condiția literaturii o influențează și pe cea a scriitorului. Fără minimul de confort pentru autor este greu ca o literatură să ajungă în rândul celor mari. Statul ar trebui, prin pârghiile sale centrale și locale, să motiveze adevărații creatori, susținându-le menirea și dănuirea. Din păcate, se cunosc proiecte culturale de certă semnificație care nu au

fost luate în calcul, în vederea aplicării lor, în timp ce altele, fără prestanță și viziune, au primit puncte de trecere... Nu de puține ori, valoarea unui autor nu este suficient de convingătoare pentru a fi stimulat de instituțiile abilitate. Printr-o atitudine corectă și comportament decent, unii creatori n-au reușit să se impună. Observ că principiile de punere în operă a unor programe, concepții și strategii, dar și disjuncțiile dintre scriitorii mai vârstnici și cei tineri nu au fost nicicând atât de vehemente și greu conciliabile ca astăzi. De ce? Cred că din cauza aspirațiilor accentuate și a lipsei dialogului. Cineva spunea că orgoliul te face mai puternic, dar niciodată fericit. Făurirea lucrurilor cu noimă, bun simț, aptitudini și recunoașterea vredniciei celui alt au ajuns astăzi flori rare, foarte rare.

În lipsa unei perspective deosebite a forurilor experimentate, se văd acum dese lacune în organizarea unor manifestări culturale și în instituirea și acordarea premiilor. Puzderia de premii ce se împart peste tot a dus în dezonoare Instituția acordării lor. Nici odinioară, la „Cântarea României”, aprecierile nu se obțineau cu așa mare ușurință. De la Vârful Omu și până la țărmul Mării Negre, diferite entități centrale, dar mai ales locale, prin reprezentatii lor, oferă lunar, trimestrial și anual premii și diplome condeierilor care nu s-au remarcat prin nimic. Rar, ce-i drept, mai sunt și excepții, dar știu că ele

nu infirmă regula, ci o confirmă. Deprimant este când distincțiile acordate poartă numele unor importanți scriitori plecați dintre noi. Factorii decizionali, cu mici excepții, devin irascibili și intră în derapaje, dacă o voce calificată le arată eroarea ce-s gata s-o comită.

Creatorii simt nevoia de a avea o ne-

îndoielnică susținere care să reziste în orice situație. De asemenea, toți tânjesc după o încredere care să nu dezamăgească. Evident, privind în perspectivă, fiecare își face propriile sale planuri. Acum, totul este obscur înaintea noastră. Ce ne va aduce anul acesta? Ne temem de necunoscut și de posibile apăsări.

Fiecare dintre noi își are scara lui... Urcăm pe ea și sperăm să ne țină. Plecăm la o anumită oră și sperăm să ajungem la timp. Schimbăm locul de muncă și sperăm că ne va fi mai bine... Aceste aspirații din viața de zi cu zi sunt însă adesea nesigure, pentru că nu au o justificare suficientă, nu au temelie. O speranță stabilă care duce într-adevăr la ținta dorită are nevoie, asemenea unei ancore, de un sprijin sigur și puternic.

Închei, alăturând rândurilor mele de acum două aserțiuni (prima aparține lui Goethe, iar cea de-a doua biblicului Solomon): „Declinul literaturii indică declinul unei nații”; „O nădejde amânată îmbolnăvește inima, dar o dorință împlinită este un pom de viață”.

Constantin COROIU

relecturi subiective

D. R. Popescu: „S-a pierdut sensul vieții..”

Timp de aproape o jumătate de veac m-am bucurat de privilegiul de a fi împreună sau de a dialoga *face à face* ori telefonic cu *Dumitru Radu Popescu*, ieșit tragic din scena vieții în întunecații zori ai acestui an. Mi-au rămas în amintire mai ales întâlnirile (și convorbirile) cu el la edițiile Festivalului Labiș de la Suceava, ale Festivalului Bacovia de la Bacău, ori cu alte prilejuri în Vrancea mea, la Iași, la Cluj sau București. Nu puține au constituit subiectele, temele unor comentarii ce le-am publicat în presa culturală și ale mai multor emisiuni literare radiofonice pe care le-am realizat timp de aproape două decenii. O evoc acum, în *memoriam*, pe cea de la Huși.

Era vara lui 2004. Se împlinea un secol de la acel an fast pentru literatura română numit de Nicolae Iorga *Anul Sadoveanu*, când marelui scriitor îi apăreau patru volume de povestiri și nuvele scrise cu o pană de maestru, deși avea doar 24 de ani. Câțiva prieteni ai lui Dumitru Radu Popescu ne-am dat întâlnire la Huși cu prilejul lansării unei cărți despre opera Domniei sale. O carte grea, cum ar fi spus *Eugen Simion*, la propriu și la figurat. Nu e deloc simplu să scrii o biografie critică a operei unuia dintre cei mai originali și mai prodigioși scriitori români, a unui prozator devenit canonic la vârsta când alții își caută mai mult sau mai puțin inspirat drumul, a unui scriitor total care a abordat toate genurile. S-a învrednicit de o asemenea lucrare, între atâția alți reputați exegeți și istorici literari, profesoara *Mirela Marin* de la Liceul „Cuza Vodă” din Huși. Am spus „o biografie a operei”, dar volumul de 500 de pagini, intitulat „Antiutopia și utopia valorii”, având la bază teza de doctorat a autoarei susținută la Universitatea *Alexandru Ioan Cuza* din Iași, este, totodată, și un tratat *sui generis* de naratologie aplicată. Autorul „Vânătorii regale”, al lui „F”, al acelei capodopere „Duios Anastasia trecea” – comparabilă cu antologicele nuvele și povestiri ale marilor prozatori hispano-americani, ruși sau nord-americani din a doua jumătate a secolului XX – oferă un teren mănos de analiză și meditație. Din universul operei lui D.R.P. nu lipsește nimic esențial privind arta povestirii, personajul și construcția epică, iar din punct de vedere tematic existența și condiția umană cu tot absurdul și tragismul lor, dar și cu „hohotul melancolic” deschizător de noi orizonturi. Altfel spus, spectacolul lumii – „simțit enorm și văzut monstruos”, cum îl trăia și genialul Nenea Iancu, a cărui operă, deloc întâmplător, a înțeles-o și a tălmăcit-o atât de profund în scripitoarele lui eseuri Dumitru Radu Popescu.

În „Preliminarii”, sub un motto extras din romanul „Împăratul norilor” – „S-a pierdut sensul vieții, și cine-l mai caută acum?” – autoarea precizează că a încercat să surprindă „viziunea asupra vieții și particularitățile artistice ale operei epice, originalitatea la nivelul expresiei, al coerenței compoziționale, al tehnicilor de realizare a imaginilor artistice, a personajelor, adică aspecte ce configurează universul atât de complicat al prozei”. Un studiu aprofundat, în care autoarea ajunge la concluzia că Dumitru Radu Popescu „este unic între prozatorii contemporani prin magma verbului său”, confirmând ceea ce observa *Mircea Iorgulescu*, și anume că în proza lui DRP – „...materia epică sfârșie, fumegă, arde, scipește otrăvit sau paradisiac într-o continuă metamorfoză”. O caracterizare generală din chiar primul capitol al cărții *Mirelei Marin* mi se pare definitorie: „Perspectiva complexă presupune o țesătură alegorică ori parabolică, în care eroii sunt replici ale dezechilibrului cosmic. Antinomic, universul se manifestă ca tipar și pentru umanitate. Desacralizarea coexistă cu sacrul, care supraviețuiește, deși negat ori ignorat. Scriitorul este conștiința superioară, profund marcată de drama umanității în derivă”. În context, autoarea trimite și la observația criticului *Daniel Cristea-Enache*, care remarca: „În scrisul său implicat, pasionat, aproape coleric, D.R. Popescu apără cu dinții cam tot ceea ce astăzi e negat sau batjocorit: de la miturile naționale la ideea națională și la patriotismul adevărat...”

Lansarea și dialogul cu cititorii de la Huși erau moderate de criticul, istoricul culturii și eseistul *Theodor Codreanu*, el însuși profesor la liceul amintit și autor al unor binecunoscute studii și eseuri, precum cele consacrate lui Eminescu și eminescianismului, lui Bacovia sau lui Dumitru Radu Popescu. În treacăt, mă întreb: câte licee din țara asta, câte universități – și le am în vedere inclusiv pe cele cu

pretenții – se pot lăuda cu astfel de cărturari, cu astfel de profesori?!

Printre cei prezenți la evenimentul de la Huși, un eveniment autentic, se afla și scriitorul *Ion Gheorghe Pricop*, profesor la Școala generală din comuna vasluiană Pădureni. El ne-a povestit despre emoția trăită de elevii săi la lectura unei povestiri de Dumitru Radu Popescu, modul cum a fost receptată, cum a „căzut” în sufletul copiilor, un suflet însetat de povești, nepervertit (încă), nepoluat de „narațiuni” comerciale, unele horror, care speculează, ca la teighea, inocența, propunând, nu-i așa?, modele noi, cultivând fantomele unei lumi intrate în derivă, bântuită de stafia globalismului și de aberanta „corectitudine politică”, o lume în care miturile fecunde pentru minte și inimă sunt, nu o dată, înlocuite cu mitul hidos al violenței ori cu cel al competiției sălbatice, dezumanizante, în nebuneasca goană după profit.

La fel de emoționantă ca mărturia profesorului și scriitorului din Pădureni era reacția tăcută, dar neliniștită și expresivă, a scriitorului omagiat, lângă care aveam onoarea să stau și eu pe scena unei săli de festivități a unui lăcaș de cultură cu tavanul și pereții scorojiți. Ei bine, boieri dumneavoastră, ca să preiau o formulă ce-i era dragă celui ce a scris „Cei doi din dreptul Tebei”, „Ploile de dincolo de vreme”, nuvelele și povestirile reunite în volume ale căror titluri îți vin automat în minte fie și la o repede retrospectivă a prozei românești precum: „Leul albastru”, „Căruța cu mere”, „Galaxia Grama” sau „Dudul lui Shakespeare”, lui Dumitru Radu Popescu îi tremura ușor barba și i se umeziseră ochii. Îl urmăream discret și vedeam cum figura sa devenise brusc mai spiritualizată chiar și decât cea a părintelui arhimandrit *Mina Dobzeu*, preotul care l-a botezat în închisoare pe *Nicolae Steinhardt*, aflat alături de noi.

În prezentarea sa, criticul și istoricul literar *Theodor Codreanu* a rememorat la un moment dat un episod petrecut la începutul anilor '30, când Mihail Sadoveanu a descins la Huși pentru a se întâlni cu profesorii și elevii din pitoreasca urbe înconjurată de coline încărcate cu vii. Creatorul „Crenjii de aur”, al „Zodiei Cancerului”, al „Țării de dincolo de negură”, ajuns atunci la amiaza vieții, construise deja o fascinantă lume, o nouă planetă purtând numele său devenit generic. Codreanu a asemănat evenimentul de atunci rămas în memoria culturală a locului cu cel de acum, moment în care, sărind precipitat de pe scaunul său, Dumitru Radu Popescu s-a dus la microfon și a spus: „Noi nu suntem nici cât degetul cel mic al lui Sadoveanu...”

Iată, mi-am zis în gând, cel mai spontan și mai tulburător elogiu adus de un mare scriitor contemporan lui Sadoveanu la un secol de la acel an astral 1904, când foarte tânărul scriitor publica patru cărți: „Povestiri”, „Șoimii”, „Dureri înăbușite”, „Crâșma lui Moș Precu”, fiind în epocă, aprecia Nicolae Iorga, cel mai citit prozator român. Un elogiu ce se întâmpla să se audă tocmai la Huși, adică în orașul lui *Mihail Ralea* care, în 1930, marca a 50-a aniversare a lui Sadoveanu cu un eseu rămas neegalat, în opinia mea, de nimeni dintre cei, numeroși, care au scris despre autorul „Baltagului”, cu excepția lui G. Călinescu. „În epoca genezei românești – scria *Ralea* –, în care se desprind apele de uscat, domnește întinericul și misterul. În obscuritatea începuturilor, omul e fiores, neînțeles, necunoscut. Nimeni, poate, în literatura universală – fiindcă lipsește condițiile de aici – n-a redat mai practic această taină a începuturilor, în care neînțeleasa natură stăpânește încă sufletul, în care omul se zbate ca să se recunoască, să se definească, să se rupă de izvorul care l-a creat. Sunt în opera lui Sadoveanu, în această privință, pagini de metafizică grandioasă și înfiorătoare, asemeni paginilor *Bibliei*, unice în literatura lumii”.

Cel mai așteptat să se rostească la acea mirabilă reuniune era desigur Dumitru Radu Popescu. El a vorbit despre *Shakespeare* și *Agârbiceanu*, despre *Hamlet*, *Ofelia* și *Fefelega*, a răspuns întrebărilor celor care veniseră să-l vadă și să-l asculte. A fost un „discurs îndrăgostit” dintre cele ce întrețin și potențează mitul Scriitorului, mitul fecund al Literaturii, pentru ca Povestea de care avem atâta nevoie să continue...

Gellu DORIAN

Activiști, impresari, ciocli

Activistul, în general, este pus în slujba unei ideologii devenite totalitare, ce gravitează, pînă la urmă, în jurul unei persoane devenite de neschimbă, așa cum nici ideologia din care acestea se nasc nu mai poate fi înlocuită, la un moment dat, decât cu forța. Așa s-a născut prima mare formulă de activism, la începutul secolului trecut, și anume bolșevismul, de la *bolșevic*, care înseamnă „marele activist”. De aici, cu timpul, s-a născut activismul cultural, și el, ca model, după cel ideologic, politic. Chiar dacă, în ultima vreme, și unul și altul și-au cam pierdut rostul, atît cel politic cît și cel cultural continuă în diverse forme, din ce în ce mai zeleaze și, mai ales, cu foloase personale, de la clientelism la funcții ce dau autoritate pe un anumit domeniu, cam așa cum erau pe feude cei ce-și făceau averile pe spinarea celor asupriți. Pot fi văzute astfel de persoane la tot pasul, fie pe lângă partidele politice, care au la îndemînă toate instrumentele de înăvuiere și control a tot și a toate, fie în cadrul unor instituții bugetare, de regulă rămase în structura lor organizatorică de la defunctul regim. Mai nou, acolo unde nu s-a putut ajunge la funcțiile bugetare, foarte bine remunerate în ultima vreme, s-au format ONG-uri, care au ca fond de activitate cam același calendar de manifestări culturale anuale ca și al instituțiilor bugetare abilitate, cu alimenta-

re, nu în special de la sponsori, așa cum ar fi normal, ci de la bugetele administrațiilor locale și județene, prin tot felul de proiecte, unele necesare, altele fără nici un fond cultural necesar. Acolo unde tenacitatea și abilitatea activiștilor se dovedesc principalele strategii culturale, pot fi observate, pe rol, tot felul de evenimente culturale, care, în general, sunt pecuniare, cu rezultate minore, uneori fără nici un ecou, doar bifate că au avut loc, activități la care nu participă mai nimeni sau cel mult cei din cadrul acelor ONG-uri. Dar se cheamă că „viața culturală” a acelor comunități merge înainte și, deci, se poate considera că, astfel, tradițiile nou înființate merg mai departe.

În plus, unii și mai abili au devenit, pe lângă activiști de felul celor menționați mai sus, impresari. Adică un fel de verigi de stoarcere a banilor publici prin diverse activități culturale, în care sunt implicate personalități care se lasă astfel purtate peste tot, în diverse activități mai mult sau mai puțin mediatizate, mijlocite de tenacitatea acestor impresari fără o experiență sau intenții sănătoase în acest domeniu. Cînd au terminat de secăt pungiile de prin împrejurul lor, o iau la căutat prin județele din jur, unde, cu voluptate și mare experiență în domeniu, obțin contracte grase pentru o oră sau două de improvizație, chiar dacă improvizatorii sunt nume de rezonanță națională, mai ales în retragere. Pot fi remarcate astfel de inițiative, din care activiștii-impresari ies cu conturile bine rotunjite într-un bunor subzistență pînă la următoarea pradă. Recent doi astfel de abili impresari ieșeni au ajuns să-și fructifice experiența pe la Botoșani, imixtionîndu-se într-un proiect de tradiție, contribuind în acest mod la ducerea acestuia în derizoriu.

Așadar, exemplele pot fi date chiar din apropierea noastră, cu înși specializați în astfel de activități, care pîndesc cu deosebită atenție retragerea din viață a unor mari personalități, cărora le organizează zile aniversare sau comemorative, așa cum cioclii sunt mereu pregătiți să aducă sporuri pecuniare caselor funerare pe care și le-au înființat. Prin urmare, activiștii, deveniți impresari, se transformă în cioclii culturali, așa cum șacalii sau coioții stau călare pe cadavrele găsite în căutarea lor disperată după hrană. Însă cioclii despre care vorbim noi aici au abilități prin care știu, că printre firmiturile lăsate în urma ciugulelilor lor, să lase și semne mai de Doamne-ajută, semne ale bunelor lor intenții. Acele semne devin scuturi în fața unor eventuale atacuri, care, cum e și firesc, într-o junglă în care trăim, pot apărea și pot dejuca toate planurile bugetare de venituri și cheltuieli ale acestora.

Din nefericire astfel de activiști, impresari și ciocli nu sporesc un act cultural, ci, așa cum am văzut, îl duc în derizoriu. Păcat!

George BĂDĂRĂU

Dan Lungu Raiul găinilor

cosmogramme

Leo BUTNARU

Detalii cu poeți antici și nu numai

Raiul găinilor e un roman realist cu câteva personaje insolite, o cronică a străzii *Salcâmilor* prezentată într-un limbaj expresiv de mai mulți naratori, care povestesc întâmplări interesante. Unele secvențe dau textului caracter de frescă socială, unde oportuniștii distrug sistematic societatea tradițională, iar acțiunea este completată cu episoade secundare, remarcabile fiind prăbușirea personajului Hleanda și descrierea fantastică a Raiului găinilor.

Cu oarecare tristețe, oamenii trăiesc un moment de tranziție dramatică și familiile lor se destramă. Mitu e un bun povestitor, înțelege dezastru istoric, falimentarea unora și fiind înzestrat cu fantezie, cu umor, povestește întâmplări din lumea comunistă, în care liderii vorbesc și trăiesc rudimentar și au atitudini de înstrăinare. Uneori stilul indirect prezintă într-o sintaxă dezordonată evenimente aflate la răscruce de drumuri. Personajul meditează într-un univers închis, lipsit de surprize, trăind depersonalizarea ființei, până când lipsa de comunicare îl dezechilibrează în acest roman, unde unele acțiuni își au explicații în poetica visului.

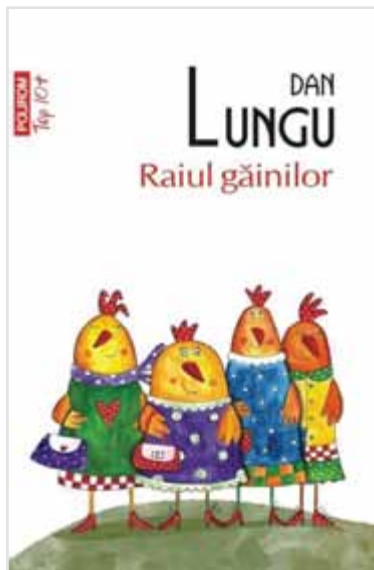
Pentru unele personaje, singurătatea e un fel de costum de protecție, iar despre Hleanda amintim ori de câte ori vorbim despre dezeroizarea personajului tragic, despre degradarea lui. Ea supraviețuiește într-un loc dubios, traversează un mister pe care nu-l înțelege. Hleanda era nebuna străzii, venită din spre gară și care locuia într-o casă gata să se prăbușească. Demolările aveau loc în zori, să nu se adune lumea ca la urs. Zvonurile ocoleau doar două case: cea a Colonelului și cea a familiei Socoliuc, unde zăcea o femeie bolnavă. Mai ales spre seară, bărbații se adunau la barul *Tractorul și fonat*, unde povesteau diferite întâmplări. Despre casa Colonelului, doar Milica povestise, doar ea intrase în vilă interesată de sănătatea copiilor. Vecinii își aduceau aminte cu tristețe de confiscarea pământului, de independența economică și comentau acțiunea cu ironie subtilă, referindu-se la regulile sociale, la atitudinea de înstrăinare într-un imaginar pe care autorul îl stăpânește cu o anume artă și este obsedat de tentația realului.

Uneori povestirea banală se încarcă pe neașteptate cu un univers de obiecte inutile, un labirint pentru iluminarea neofitului într-o istorioară cu multe secvențe umoristice, cum este aceea narată de Mitu. Bun povestitor, acesta își imaginează o vizită la Comitetul Central, la tovarășul Nicolae Ceaușescu, fiindcă i-a promis lui Liță, feciorul lui, o mașină *Dacia*, dacă dă semne de bună purtare și nu înjură profesorii de mamă. În câteva pagini, naratorul descrie cum s-a strecurat printre ofițeri, matahale care impresonau prin fizicul lor, printre doctorii cu stetoscopia la gât, care l-au supus la un control amănunțit, înainte de a-l prezenta șefului statului, pregătit pentru o vizită în Zimbabwe, dar nu putea să rateze o conversație cu Mitu, sculer-matrițer. Între cei doi are loc o discuție amicală despre Goma, Iliescu, despre lipsa copiilor din familia Mitu, despre nedumerirea lui Ceaușescu: *poate ai probleme cu pompița?* Oricum, povestitorul se lauda mereu că a stat față în față cu Ceaușescu și a fost servit cu o havană dintr-o cutie primită cadou de la Fidel Castro.

Construcția romanescă are la bază tehnici narrative, unde planurile narrative sunt simple, vagi, simbolice, conturându-se într-o satiră a comunismului, în care se combină registrul simbolic și registrul realist. În acest

roman, faptele nu sunt urmărite cronologic, introspecția lucidă a personajului narator dezvăluie conștiința dramatică și în acest context a murit Hleanda, nebuna, sfâșiată de câinii pe care îi proteja, într-o casă gata să se prăbușească, înconjurată de amenințări, blesteme, urlături. În comunism circulau o serie de cuvinte: sistematizare, alfabetizare, electrificare, colectivizare, de care își aminti Traian Geambașu, care fusese activist de partid. Strada *Salcâmilor* urma să fie o zonă fără case, unde se vor construi linii de cale ferată, o nouă gară sau după cum bănuiau alții o fabrică de creioane, care va camufla o fabrică de armament. Au apărut inginerii, muncitorii în salopete, cu târnăcoape și așteptau cu toții spaima cea mare: individul cu buldozerul. Nu întâmplător, dramele individuale semănau între ele și povestea fiecăruia se recupera prin rememorare, timpul se comprima într-o existență apăsătoare. Cuprinși într-o dramă a lucidității, naratorii au cunoscut impactul cu realitatea, socializarea în baruri, unde se dovedesc a fi deziluzionați moral și sentimental, cu idealurile distruse. Întâmplările lor capătă dimensiuni psihologice, descrierea în amănunt fac din Hleanda un personaj însingurat, decepționat, care nu descoperă calea spre supraviețuire și se stinge cu medaliile epocii pe piept. Treptat oamenii s-au obișnuit cu repere temporale: „pe vremea lui Ceacă” cu jocuri de cuvinte: „a murit Luminița. Cum care, bre omule, aia din capătul tunelului”, participarea la afaceri păguboase (Caritas, Gerald) fiindcă românii uitaseră de slogane versificate: „Azi la CEC un leu depui / Măine el va scoate pui! dar nu uitaseră și de libertatea lor individuală.

Naratorul problematizează fiind dezamăgit de societate, de condiția lui umană, de sentimentul prăbușirii. În unele capitole, conștiința colectivă se întâlnește cu conștiința individuală, lăsând loc unui mister de esență melodramatică. Când nimeni nu se aștepta, Vera Socoliuc se pregătea să bolească, își regiza trecerea în lumea cealaltă, în așa fel încât boala se instalase în toate lucrurile din casă. Ba mai rămâne loc și pentru trucuri. În cratița în care fasolea nu voia să fiarbă, bătrâna pune două cuie și totul intră în normalitate. Unii exegeți au investigat psihologia personajelor, au reliefat construcțiile în amănunt, obsesiile, datele biografice, au evidențiat mai multe instanțe narrative, interesați de descrierea detaliată a gesturilor. În strada *Salcâmilor* locuiesc unele familii tinere dar și familii cu vechime între care Geambașii și Stegarii, persoane cu trăsături fine dar și unele portretizate caricatural. Relu Covalciuc nu-și găsea astămpărul, Auroa era o adevărată sursă de informație a evenimentelor de stradă, locuitorii beau la primirea pensiei, a ajutorului de șomaj, până la primirea alocației pentru copii. Costel Spătaru era o persoană ursuză, morocănoasă, Mitu, personaj hătru, care povestește despre consumul de râme: „Dai un hârleț și-i gata micul dejun, mai dai unul și ai de-un prânz... În secvențe realiste apar și note fantastice, ca în capitoul VII, unde întâlnim visul premonitoriu al lui Relu Covalciuc, personaj care în structuri onirice înfățișează agitația găinilor. Visul lui are la bază *frica* așa cum a trăit - o altădată, când trecea pe lângă cimitir. Se făcea că era la mare, apare o lumină și vede ieșind din valuri spuma care se transformă în găini albe, găini albicioase, care umplură plaja și oferi naratorului prilejul de a face o observație malițioasă: „Găina sovietică e mai mare decât găina americană”. Desigur, în raiul lui Dan Lungu.

Pentru un exeget în literatura antică sau un regizor de teatru ar conta (bineînțeles, dacă ei le-ar cunoaște) și anumite detalii (sur)prinse de poezii vremilor de acum aproape două milenii și jumătate.

Parcă mai știe cineva unde ar fi mormântul lui Sofocle?... Praf și pulbere în vânt, am zice. Dar și impresia că, în acele timpuri, grecii își incinerau răposații. Oricum, dintr-un poem al lui Dioscorid reținem detalii, care le-ar fi utile atât exegeților, cât și regizorilor. În epitaful dedicat lui Sofocle, aflăm că dramaturgul chiar avusese un mormânt: „Acesta e mormântul lui Sofocle. De el, consacrat artei, / Eu însumi de la muze l-am primit și-l păstrez cu sfințenie”, spune o statueta din lemn, ce ține în mână masca tragică a unei femei – chiar acesta era monumentul funerar de la locul de veci al lui Sofocle. Iar poetul tragic constată, apoi întreabă: „Ferice loc ți-ai ales. Dar spune-mi / A cui e masca de femeie tunsă până la piele pe care o ții în mâini? / De unde este ea?” Și statueta răspunde: „O poți numi Antigona sau, mai curând, Electra, / – Nu vei greși: ele-s la fel de minunate”. Aici un regizor atent ar reține că Antigona sau Electra, pe care ar intenționa să le aducă pe scenă, ar putea fi, cum spune epitaful, tunse zero.

Dar să revenim la grija pentru mormintele marilor predecesori. Dioscorid începe epitaful dedicat lui Sositheus cu versurile: „Precum păzește unul din confrăți rămășițele lui Sofocle / Chiar în oraș, astfel eu, dănuitor cu barbă roșcată, / Păstrez pulberea lui Sositheus”. (Pe timpul copilăriei mele sâstești, printre experiențele acumulate era și cea de-a putea deosebi, chiar legat la ochi, cum ar miroși țărâna unei gropi săpate pentru beci și a celei săpate pentru mormânt...).

De altfel, în cele cam 40 de epigrame ajunse până la noi, este vădit interesul istoric-literar al lui Dioscorid (sec. III î. Hr.) pentru viața și creația înaintașilor, unora dintre care le-a dedicat epitafuri (epigrame) – Eschil, Sofocle, Anacreon, Mahon din Alexandria, Sositheus, Thespis din Icaria...

Dacă ai cunoscut poetul sau îi cunoști destul de bine creația, când îi citești epitaful ce i s-a dăltuit pe mormânt, ca de la sine treci la comparații, mici, tainice divagații la tema: acesta e înscrisul potrivit sau s-ar fi pretat un altul? Personal, m-aș fi gândit că pe lespede de tombală a lui Nichita Stănescu ar fi fost indicat celebritățile său vers: *dulcea mea antichitate dintr-un secol viitor*. Însă și epitaful aflat acolo („Semn 5”, integral) consună cu frământul de timpuri și vieți umane, de la un moment încolo – doar virtuale; cu o rocadă a paradoxului dat poeziei pentru a reuși să spună mai mult și mai înțelept. Acesta e versul ce concordă cu realitatea (neo-antică!) din viitor: *ca și cum ieri ar fi în curând*.

În ce privește timpurile noastre destul de post-antice, un model de epigraf, simplu, „rupt” din realitatea imediată, ar fi „Excesul de sare, zahăr și grăsimi dăunează grav...” Sau un altul, mai generalizator-filosofic (sau, poate, în egală măsură antifilosofic) în dihotomia optimism-decepție: „Aici odihnește în pace robul lui Dumnezeu Ion Ion, care a descoperit elixirul nemuririi”.

Ionel NECULA

Doru Scărlătescu și masiva sa exegeză eminesciană

Mai mult în surdină, dar circulă ideea că adevărata confirmare a unui critic și istoric literar trebuie condiționată de felul cum se poziționează față de Eminescu și de abilitatea arătată în susținerea unei exegeze eminesciene. Probabil, e vorba de o legendă, dar până una-alta o văd prezentă la toți cei care chiar înseamnă ceva în cultura românească. Cine, de la Maiorescu și Ibrăileanu, la Alex Ștefănescu și Adrian Dinu Rachieru, nu s-a încercat în abordarea unei teme eminesciene? Avem cea mai bogată pleiadă de eminescieni, atât de bogată încât o parcurgere integrală a întregii bibliografii cumulate a devenit greu, de nu cumva imposibil de realizat într-o singură viață.

Sigur, Eminescu merită cu prisosință un asemenea tratament, la fel cum merită Goethe în Germania, Voltaire în Franța sau Shakespeare în Marea Britanie. Fiecare țară își are valorile ei, iar privilegierea lor exegetică este datorită de onoare a etniei pe care au reprezentat-o. Despre aceste spirite, însemnate cu semnul genialității, niciodată nu se poate spune că s-a scris suficient.

Revenind la poetul nostru național, ar trebui să remarcăm faptul că, așa cum se întâmplă cu toate spiritele alese, poate fi abordat din mai multe perspective, de unde și multitudinea reacțiilor înregistrate în cultura românească. Cel mai adesea, se preferă ca punct de pornire eseistică dualitatea antinomică de factură kantiană, deși alți eminescologi (Vianu, Mihai Răzvan Ungureanu) au identificat în opera lui poetică sau publicistică și solide izvoare hegeliene, cu autotelica lui triadă constituită din teză, antiteză și sinteză. Ion Negoitescu, bunăoară, pornea de la dualitatea neptunic-plutonice (antume-postume), iar Th. Codreanu de la dualitatea morții fizice și civice a poetului.

Tot de la o dualitate, *Cercul și sfera*, pornește și Doru Scărlătescu în ultima sa alcătuire livrescă (Editura Junimea, 2022) în care găsim *adunate sub un semn comun* dispunerile sale exegetice, risipite prin diferite publicații în lungile decenii de adăstare la templul eminescian. Regăsim în această masivă alcătuire livrescă (peste 600 de pagini) tot ce a înjghebat autorul în frecvențele sale reveniri în matca universului eminescian – mereu proaspăt și niciodată epuizat exegetic. Regăsim de fapt dosarul complet al trecerii poetului prin viață și prin cultura românească, dar îl regăsim, vorba lui Hegel, reproduș cu drum cu tot, cu tot zbuciumul subiectiv și cu tot calvarul spiritului său superior, menit să rămână străin, neînțeles și nedreptățit de mulți.

Cartea conține 27 de secvențe exegetice, teme decupate din universul eminescian, iar gruparea lor sub această titulatură se legitimează din semnificația adâncă atribuită de poet celor două noțiuni. Dispuse într-o anumită cronologie, diviziunile acestei cărți ar fi putut reprezenta veritabile capitole ale unei monografii eminesciene, dar, firește, nu asta și-a propus autorul, ci relevarea semnificației adânci a celor două concepte geometrice (*Hommo geometricos*), care nervurizează o adevărată viziune despre lume a poetului. *Cercul strâmt*, bunăoară, reprezintă toposul subîntins de existența umană, *datul ontologic circumscris destinului uman*, supralicitat și de Cioran în dispunerile sale ofuscate, iar ideea de *Sferă* reprezintă *idealitatea, perfecțiunea, absolutul, necuprinsul spațial și temporal*, menit să dea seama de existența transmندانă,

de ceea ce transcende imanenței sublunare. Din dialectica acestor noțiuni geometrice, din punerea, opunerea și compunerea lor se poate reconstitui întreaga concepție despre lume a poetului.

Aceasta este logica demersului, premiata, postulatul cu care autorul operează în eseurile sale și nu se poate spune că paradigma nu se dovedește rezolubilă și convingătoare. Departate de a fi un temei improvizat și aleatoriu, binomul *Cercul și Sfera* își află fundamentul și se legitimează din gândirea vechilor greci, de la Platon și Aristotel, și se regăsește, sub diferite formulări, în multe din sistemele filosofice moderne. Se știe că Platon postula o lume suprasensibilă, o lume a ideilor pure, a prototipurilor, din care se deriva lumea reală, obiectivă – lăsată în seama lui Aristotel s-o supună procesării logice.

Dacă observăm bine, au și făcut-o unii eminescologi, dispunerea gândului sub formă duală, binomică, sub forma conceptelor perechi – ființă-neființă, real-ireal, minte și inimă – este o caracteristică a epistemologiei scrisului eminescian. Deși Tudor Vianu și alți cercetători au subliniat apăsător asupra influențelor hegeliene, Eminescu a optat mai puțin, ca metodologie, pentru triada hegeliană, cu teza-antiteza și sinteza și a preferat mai mult dualitatea kantiană. Cât privește viziunea părelnică despre lume, de-substanțializarea și volatilizarea ei, se vede de departe, este o derivare a *Lumii ca voință și reprezentare* a lui Schopenhauer.

Așa stând lucrurile, nu ne mai surprinde că verbul *a părea* capătă la poet o frecvență privilegiată. Există la Eminescu o nevoie de iluzie, de imaginar și de ficțiune. de plonja-re într-un orizont (sferă) ideatic subliminar, care depășește posibilitățile conștiinței de a le cuprinde.

Tot din această perspectivă binomică, a dualității *Sfera și cercul*, este privită și dubla natură a *blândului nazarinean*, la care poetul, dar mai ales publicistul Eminescu fac deseori referințe. Eminescu vorbește despre Iisus Christos ca despre un model uman, ca despre o idealitate greu de atins de nevolnica fire omenească. Interesantă și originală ni se pare ideea exegetului ieșean că *cheia pentru înțelegerea acestui interes* (al lui Eminescu față de religie și credință. ad. n.) ni-l oferă *poemul-postum* Memento mori *reprezentând după părerea noastră poemul-program al demersului creator inițiat de Eminescu, așa cum Luceafărul este poemul-testament al acestuia* (p. 357). E un punct de vedere pe care nu-l împărtășim, dar asta are mai puțină importanță. Opinia noastră este că publicistica, proza și chiar însemnările bruionare, multe din ele editate de soții Vatamaniuc în 1982 sub titlul *Fragmentarium* ne oferă dovezi mult mai peremptorii despre poziția poetului față de credință și religie.

Conchidem însă că paradigma *Cercul și sfera*, folosită de reputatul eminescolog ieșean Doru Scărlătescu, este o premiză operațională și putem anticipa că mulți dintre viitorii exegeți se vor raporta la demersul său ca la un izvor față de care nu poți fi indiferent. Îl felicităm sincer pe autor, pentru această excelentă exegeză, îl asigurăm de gratitudinea noastră și-l așteptăm și cu alte dispunerii eminesciene. Cartea pe care am comentat-o succint în aceste rânduri ocazionale este o dovadă că autorul este un eminescolog înzestrat, bine conectat la ceea ce s-a scris în domeniu și cu o viziune proprie asupra universului eminescian.

Gela ENEA

Când frica umblă hoțește pretutindeni

Nici o stare nu-i este străină lui Gheorghe Vidican, prin urmare nici frica și probabil că acest adevăr l-a inspirat în alegerea titlului *Suburbiile fricii*, carte ce a apărut la Editura Limes, în anul deja de neuitat, 2021.

Colecția în care apare acest volum se numește *Magister* (cuvânt ce spune totul despre selecție), iar editorul este Mircea Petean.

Începutul produce o primă surpriză, prin faptul că Gheorghe Vidican postează în pagină un „autodenunț”, resemantizând acest termen, care capătă conotație nobilă, fiind vorba, în realitate, despre date biografice și despre performanțele poetice ale autorului.

Și dacă tot se „autodenunță”, poemul care face trecerea către lirismul lui Vidican este unul confesiv, legat de locul nașterii sale, satul Petid, din comuna Cociuba-Mare, sat bihorean, din pragul căruia poetul contemplant nu doar peisajul exterior, ci și pe cel creionat subțire de propriul eu, într-o atmosferă în care, după cum singur spune, folosind pluralul solidarității cu cititorul: „inventăm diminețea în cântatul cocoșilor”.

Observ la Gheorghe Vidican o lejeritate în frazarea poetică, o sintaxă personală în care raporturile dintre cuvinte trec de logica obișnuită și se plasează în zona poeticității. Iată doar câteva exemple, căci întreg volumul acesta (și nu numai) este astfel construit: „fântâna este smulsă din rădăcini de răsăritul soarelui / setea strop de rouă în urmele noastre sărut pe firul de iarbă(...) model dadaist diminețile la petid / sărutul o ceașcă de cafea în nările trecătorului / pieptănăm albastrul cerului...”

Poate este o înrudire cu dadaistii, așa simte poetul, însă imaginile create sunt explozive la Vidican, componentele universului se amalgamează, într-adevăr, dar și creează luminișuri în care cititorul își caută pacea și o găsește: „fericiri personale ard urmele poemului / pe spinarea mileniului trei se clădesc case virtuale / ferestre virtuale pline de liniștea unui cuib de mierlă neagră” (*Pe Corso*)

Sau: „o rază de lună răsărită din trădarea întunericului / se prefăce în monograma unei alergătoare fugită din umbra mea”. (*Poemul mirărilor*)

Mirarea, surpriza, bucuria domoală, căci nu am descoperit extaze, apoi neliniștea, într-o continuă ascensiune ce va conduce la frică și de la frică la solitudine, iată câteva dintre stările induse de poemele lui Gheorghe Vidican, în traseul său labirintic prin lumea Poeziei.

Și ca tabloul să fie complet, Vidican adaugă într-un poem *mahmur-reală*, dar culmea că o atribuie unor dimineți ce se ivesc pesemne prea repede, când se întâmplă bizarerii: „la casele de pariuri profituri uriașe / un colaps al memoriei incizii metalice în rânjetul / învingătorului / învinșul pe o targă de lacrimi”, în timp ce răsăritul soarelui are puțină lumină și mult mai puțină căldură pentru poet.

Registru imagistic, deseori ambiguizat tocmai prin topica originală, prin dislocările create conferă textelor un plus de cognitiv și impun cititorului calitatea de a fi lector inițiat, în niciun caz novice.

Ilustrez aceste considerente prin secvența: „durerile nașterii bandajează sângele cerșetorilor / foamea lor metalică hrănește umbrele trecătorilor / frigul amputează durerea”. (*Lucii oglinzii*)

Să înțelegem că sângele cerșetorilor se lasă bandajat de durerile nașterii, că nu e vorba de nicio rană sau că fluidul a trecut într-o altă stare, s-a coagulat, iar dacă foamea devine metalică, înseamnă, în viziunea poetului, cred eu, că are însușiri insidioase, poate să lovească, să taie, să ucidă. Desigur că fiecare cititor caută ce se află dincolo de învelișul metaforei, care este mesajul și orice text al unui poet, de talia și din stirpea lui Gheorghe Vidican, dozează ideile atât cât să creeze noi și noi posibile interpretări.

Din lumea basmelor Vidican își populează câteva texte cu personaje precum Ileana Cosânzeana sau Cenușăreasa, are chiar „Un Olimp virtual”, însă niciuna dintre poezii nu e construită / imaginată pe dimensiunea convenționalului, pentru că Vidican privește în jur cu „ochi izometrice”. Sinestezii sunt numeroase, așa că descoperim „greața întunericului”, că „ochiul e pustiu s-a despărțit de lacrimă / suferă frigul de miopia dragostei”, iar consecința apare formulată într-un vers de o frumusețe aparte: „îmbătrânesc în tine ca un dor adăpostit în casa tăcerilor.” (*Singurătățile*)

Am lăsat spre final poemul care dă titlul volumului, adică *Suburbiile fricii*, tocmai pentru a puncta faptul că la Gheorghe Vidican frica are corporalitate și propriile trăiri, găsim o frică în stare să se bucure, în stare să fie disperată, ca într-o refracție când oglinda dublează, deformează, minte: „bucuria și disperarea fricii calcă una în urma celeilalte”.

De altfel, motivul oglinzii mincinoase apare în structura poemului: „oglindea e un sentiment de trădare pe luciul lacrimii(...) te îmbraci cu mine de probă / îmi cumperi pielea poemului”.

Nu știu dacă se va întâmpla cum spune Poetul, adică „adormim în ridurile unui poem / în spate ne atârna frica precum un ghiozdan”, însă de prin aceste „suburbii” ale fricii, ne salută „pictori, haimanale, poeți fericiți”.

Așadar, „suburbiile fricii” sunt atât spații ale desfrâului (cu *haimanale*), dar și ale unei categorii rare de oameni și anume, cea a poezilor *fericiți*. Volumul *Suburbiile fricii* întreține, de la început până la sfârșit, un flux de imagini poetice de o originalitate indiscutabilă, care îl așază pe Gheorghe Vidican printre numele de referință ale poeziei românești actuale.

Cristina SCARLAT

Ioan F. Pop Poemele umbrei

UNI. UNICOLOR. UNICORN

Puține volume de versuri se „întâmplă” să fie, de la primul titlu la ultimul vers, *uni*: uni-culore, uni-voce, uni – vers, uni-corne (sic!). Sunt lecturi care te prind în valurile lor – uni. Ca o pastă monocoloră, densă, adâncă, în care vrei să intri și să-i afli tot: textură, aromă, secrete, chei.

Ioan F. Pop ne propune, într-un volum, din spatele luminii, *Poemele umbrei*: un tăvălug de vocabule mixând pasta grea a unei realități diforme, contorsionate de organe sensibile greu încercate în a filtra toatele lumii. Căutând un sens, o direcție, un cer, un aer de respirat. Găsite în griuri bacoviene, în tușe sonore vibrante de Munch, în profunzimi năucitoare de Beethoven. Volumul pe care ni-l propune autorul este un fel de toamnă continuă, grea, gri, adâncă. Realitatea poetului e un înapoi ciclic, care înapoi „e iarăși înainte. / și nimeni nu ne aprinde o lumină în pupilele goale. / tăceri sălbătice mocnesc sub pielea veștedă a nopții / printre spasmele care aleargă spre un țârm fumuriu. / iar despre viață am aflat câte ceva de la cei ce nu s-au născut. / glasul nopții sparge valurile golurilor ce răzbat pînă aici. (...)” („de acum nu mai putem da înapoi”, p. 5). Și tot „înapoi se scurg în galop hoardele nimicului. / doar micile înceștări ale rădăcinilor ne ating gleznele. / un singur cuvînt dacă ar răzbate pînă aici, / totul s-ar destrăma precum o iluzie sosită prea tîrziu. / picioarele noastre de ceață rătăcesc pe alte drumuri încrucișate (...)” („nimeni nu mai întoarce capul”, p. 6). Prea mici pentru a cuprinde în crusta noastră de carne adevărurile esențiale? Prea puțin înzestrați sufletește pentru a încăpea valurile adevărilor fără cusur? Mestecăm, oare, într-o mare de umbre, doar umbrele născute de lumina esențială?

Realitatea pare, conform teatrului poetic al lui Ioan F. Pop, un muzeu de forme într-atât de profund uscate, încât cea mai fină adiere de vînt pare că ar reduce-o la nisipul din care au crescut anotimpuri nocturne, cenușiu singulare: „cu forme pe care le atîngeam ca pe niște păsări de pradă. / nu știam unde încep și unde se termină viscerele beznei, / anotimpurile scurse prin venele secătuite, / toate propozițiile izbite de pereții insomniilor (...)” („cu privirile deșirate peste lucrurile crescute la întîmplare”, p. 8). Totul pare spus, strivit, așezat în ramă.

BOBIȚE DE NOAPTE PE UN PORTATIV DE UMBRE. LUDWIG

Titlurile, ele însele, par bobițele negre ale notelor îmbrăcând un portativ: călimări de noapte despletind un *spleen* fără cusur, fără formă, fără contur, fără șanse de înseninare pe care, de altfel, autorul nici nu le caută, nici nu le imaginează. Universul lui e unul concret, de plumb, o lume fără intersecții, fără sensuri giratorii, fără soare: „întors dintr-un lung vis de granit” (p. 13), „mîna care împarte noaptea ultimilor rătăciți” (p. 14), „ultimul dangăt bate în venele înserării” (p. 15), „drumuri rătăcite în pașii unei umbre” (p. 18), „treceam prin cuvinte ca niște arătări fără nici o adresă” (p. 19), „cutremurările pe care cuvintele nu le puteau domestici” (p. 26), „treceam punțile dintr-o uitare în alta” (p. 27), „toate se îndepărtau ca o viață cu un trup de împrumut” (p. 28), „trecherile noastre erau risipite de vînt” (p. 29), „viața își adună toate morțile la căpătii” (p. 30), „ca un vis care nu are unde să pună

piciorul” (p. 33). Totul e greu, implacabil.

TEATRU DE UMBRE

În note grave, sonore, autorul plămădește în realitatea grea, vâscoasă, un teatru de umbre. Umbre ale trupurilor, umbre ale obiectelor, toate presupunând lumina. Fără de care, umbra n-ar exista. Ca de după o cortină, teatrul umbrelor prinde viață tocmai datorită existenței acestei lumini, din care se hrănește. Totul e rană, învelită în umbră. Rugina, deșertăciunea, suspinul, vacarmul, orbecăirea sunt locuri comune. Un alfabet din care se naște lumea de sensuri marca Ioan F. Pop: „toate acele răni ale asfințitului” (p. 25) „cu care ne amăgim trupurile alungate pe drumuri. / aluviunile acelor suspine ce ne ajung din urmă. / o pală de vînt orbecăia după o adresă uitată. / din toate direcțiile veneau vești despre mari abandonuri (...)”. Căci „rugina înserării cuprindea resturile întîmplărilor” (p. 24) „trăgeau după ele lungile trene ale nepăsării, / vacarmul acela care despică totul în două / ca într-o baladă a deșertăciunilor ultime (...)”.

VIZIONARISM

„Vizionarismul escatologic” (Ștefan Borbély) al lui Ioan F. Pop este „profund spiritualizat, el fiind împărtășit lumii nu ca un gest de comuniune, ci drept invitație la singurătate a unui om care oricum trăiește, prin versurile și paginile sale de jurnal intim, la marginea îngăduită a celor existente și a celorlalți.”

În multe din volumele de versuri apărute în ultimii ani, chiar dacă tonul în care autorii își desecretizează lumea e unul vibrant, grav, bacovian, găsim, totuși, în lumile lor singulare, insule de evadare, sensuri giratorii, intersecții, comparații, alternative. Ioan F. Pop se oferă ca o corespondență de război din / în teatrul lumii, poezia sa nu e una de idei, ci „una de emoțională măturie aidoma unei eliberări, asociind dureroasele contrarii într-o comuniune degajată. Emblemele fragile ale unei ființe – limbaj. O paradoxală virtualitate a ceea ce se întîmplă deja în expresie.” (Gheorghe Grigurcu).

Totul este statuat, fix, implacabil: „(.) aici nimeni nu mai așteaptă pe nimeni. / subiectele s-au ridicat la cer cu predicatele lor cu tot. / doar cuvintele mai bîntuie prin realitățile unor vise. / ca frunzele unei toamne ce ating clopotele pămîntului” („ca într-o întîmplare năpădită de ceața cuvintelor”, p. 41).

Voce sonoră, profundă, detașată de spusele lumii într-un fel singular, Ioan F. Pop se face parte dintr-un tot unic, sonor, în tonuri grave.

¹ Ioan F. Pop, *Poemele umbrei*, Editura Cartea Românească, București, 2021.

Al. CISTELECAN

Arhitectura angoasei

Arhitecturi locuite, dar nelocuibile proiectează Angelica Stan. Mai acum doi ani își construisese o nacelă la etajul opt (în *O femeie urmărește ploaia de la etajul opt*), o garsonieră în care se insinua anxietatea nu doar prin toate crăpăturile, ci și prin pereți; o micro-monografie de singurătate, într-o scriitură descriptivă, aproape calmă de n-ar fi fost răvășită din loc în loc de câte-un vîrtej expresionist de panică. Nici în *Exponate-le de artă brută* (Casa de editură „Max Blecher”, Bistrița, 2022, cu vorbe bune pe copertă de la Cosmin Perța și Anastasia Gavrilovici) de acum scriitura nu e mai alertată, dar nici mai puțin permisivă la insinuanța angoaselor. De această dată Angelica pro-

iectează un muzeu care nu e altceva decît o celulă ermetică produsă de propria „vi-sătorie malignă”: „ce e acolo unde nu poți nici săpa/ nici deschide o trapă/ nici coborî cu scara/ sau cu frînghia/ în gropile căptușite cu piele de dinozaur/ în hrubele inundate prin care ai auzit/ c-ar fi fugit cîndva soldații încolțiți de turci/ pînă pe cealaltă parte a fluviului” (*Ce e acolo unde nu poți nici săpa*). Cum nu sînt porți pe care poeții să nu le deschidă și nici pereți pe care să nu-i spargă, aflăm de la Angelica ce se ascunde în acest spațiu inatacabil și inaccesibil – o lume eșuată și exclusă, dar care e chiar spațiul ei vital, unul în care poeta e „predispusă genetic proliferării/ în nișa mea centripetă” (*ar fi o iluzie să cred...*). Izomorfia celulei domină proiectul imaginar și ori pe unde s-ar plimba, Angelica printr-un spațiu sufocant se plimbă: „senzația de celofan expandat în vid/ și corpul meu – doar o membrană/ peste un podiș răscolit de cîrțite/ capul meu – o telecabină încremenită/ între doi stîlpi/ ferestrele ei de care se izbește/ liniștea muntelui” (*Cei care mă vor vizita*). Un spirit „malign” își face într-adevăr de cap prin poemele Angelicăi, transformînd peisajele cu potențial de reverie în peisaje agresate și atîrnate sub semnul morții: „.../ pe un deal/ unde-a plesnit o livadă de zarzări cu piele subțire./ prin ea se vede departe spre graniță/ cum ating norii spînzurătorile” (*stră-stră-străbunica mea...*). Acolo, pe pragul extincției, se vede lumea diformă a Angelicăi: „o căteu urinează/ pe armura unui copac/ se gudură în parametri normali/ dar pericolul/ poate veni de oriunde/ peste tot e plastic/ o materie moartă infiltrată/ în organe/ în lapidarium” (*Cel venit din periferii*). Și chiar dacă va fugi cineva din acest univers stigmatizat de semne letale, el tot nu va scăpa, căci însăși

frumusețea e letală: „iar cine va ieși cu adevărat/ va fi un paria/ va ajunge într-un cîmp/ cu ierburi abia înflorite// va trăi acolo singur singurel// se va otrăvi/ continuu cu frumusețe” (*Iar cine va ieși...*). Pelerinajele se fac doar „dintr-o țară bombardată/ într-o altă țară bombardată” (*Ce nu te ucide te leagă*), cu sentimentul inexistenței în chiar miezul existenței: „vor veni profesioniștii experții curatorii/ vor da la o parte straturile de mătasea broaștei/ comunitățile de gunoaie care se autosusțin/ ecosistemul cu țințarii lui bionici/ în care sunt perfect integrată/ vor curăța cu o perie specială fiecare firimitură/ din arta de a nu fi/ chiar în timp ce sunt” (*E doar un dezechilibru temporar*). Un

reportaj de agonie, tăiat în patru capite, dar unitar, care vorbește de fapt despre fragilitate și despre panică: „nu fac decît să strig ajutor” (*Să mă salveze și pe mine cineva*). Nu mai puțin despre singurătate și despre golul existențial: „ci doar stau aici fără umbră/ ca un plop îmbrățișîndu-se singur/ în raza lunii/ păstrez aparentele/ în numele speciei” (*E doar un dezechilibru temporar*). Despre o existență simulată, dar chiar și așa, una carcerală: „continuu intrăm și ieșim/ din grota asta minusculă/ ne hrănim non-stop cu duioșie” (*Pot dovedi că blîndețea are o formă concavă*). Toate obiectele, fie ele materiale, fie imateriale, sînt la Angelica agresive: „.../ creionul acela tocit/ cu marginile cărbunelui/ care ți-a pătruns în falange/ desenează-mi liniile feței/ împletite cu ațele rămase-afară/ dintr-o operație pe viu./ îmi exagerezi trăsăturile/ îmi exagerezi vîrsta/ îmi exagerezi umbra care deschide/ un bot de lup în spatele meu” (*Desenezi ca un copil*). Într-adevăr, la Angelica „pericolul poate veni de oriunde” și chiar vine de oriunde.

De apocalipse vorbește Angelica, stăruitor și scrupulos de atentă, deși disperat de calmă: „apoi lăum prînzul. deschidem leșul zilei/ privim detașați filmul morții cu lentoarea lui/ sorbind din ochiul dronei/ o crizantemă de lavă/ răsfrîntă pe hărțile unor foști plămîni// și nu mai putem deosebi plăcerea singurătății/ de monstrul ascuns în ea” (*Ceva ca un tsunami...*). Și vorbește cu sentimentul unei profunde absențe din propria existență: „poarta a fost dintotdeauna deschisă/ viața a fost dintotdeauna aici./ zgomotul ei de insectă prinsă/ într-un pahar răsturnat” (*Poți ieși, îmi șoptesc unii*). Nu e unde ieși, într-adevăr. Calmă, aproape senină, Angelica administrează o angoasă iremediabilă – cea a existenței în carapace.

O nouă carte semnată Dorian Obreja

(Editura PIM, Iași, 2022)

De precizat că textele au apărut în revistele «Alternanțe» (München), «Convorbiri literare», «Expres cultural» (Iași), «Haiku» (București), cotidianul «Evenimentul regional al Moldovei» și periodicul online «Accente culturale».

În antologie se re/găsesc, dintre cronicile și însemnările apărute în ultimii câțiva ani, cele referitoare la Nicu Alifanțis, Liviu Antonesei, Constantin Avădanei, Anca Bodescu, Ilie Bostan, Mirela Brăilean, Daniel Corbu, Lili Crăciun, Nicoleta Dabija, Nichita Danilov, Dănuț Doboș, Ioan Holban, Ianuarie Raul Iordăchiță, Elena Leonte, Ion Maței-Flavus, Irina Magierka, Martha Maria Mocanu, Valentin Nicolîțov, Nicolae Panaite, Constantin Pălăduță, Dragoș Pătrașcu, Adina Popa, Rodica Popel, Eugen D. Popin, Rafila Radu, Marius Romila, Lavinia Georgescu Scripcaru, Gheorghe Simon, Cassian Maria Spiridon, Viorica Toporaș, Nicolae Turtureanu, Lucian Vasiliu, Florentina Vrăbiuță, Florin Zamfirescu, Horia Zilieru.

Valeria MANTA-TĂICUȚU

În limita punctelor

Poesis

în oglindă

ce vezi când te uiți în oglindă? – mă întreabă caprifoiul
perfid încolăcit pe șipci de lemn, printre zorele,
buruieni cu nume neștiut, bălării, nu-i așa, din marea
grădină a verii cu vorbe
- mă tot întreabă, bietul de el, dar degeaba mă-ntreabă,
chiar dacă mireasma lui uleioasă se scurge înăuntru,
sfințește obiectele de uz casnic și o parte din cărți, toate
întoarse cu susul în jos, semn de oarece
preocupări de lectură,
și ziua de azi e pavată cu intenții bune, ca și iadul din ea
cuvintele-solzi și cuvintele-perişori, puf ca al păpădiilor,
pensulează aerul, îl mută dintr-o parte într-alta a oglinzii,
alterând imaginea reflectată, desfăcând-o în piese de
puzzle, de-aceea încep să cred că sunt doar un joc, o joacă,
cuvintele intră și ies din mine și prăpăd lasă-n urmă, gropi,
tranșee, urme de gloanțe, fiindcă războiul este război, mai
ales când îl duci cu tine, cu dublul tău reflectat, sub
privirea hipnotică a icoanelor cu sfinți surzi și muți, tot mai
viu colorați, care intră-n oglindă și-acolo rămân

Iov

căinele cu pete verzi pe blană și cercel în ureche
se uită la lună chiorăș
e stăpânul drumului, stă în mijlocul lui fără teamă
pe aici nu mai trece decât vântul cu miros de benzină,
de lemn ars și cauciucuri topite, nici buruienile
nu-l suportă, se culcă în fața lui și mor ca fetele bătrâne
uscate-n biserici
noi suntem mai sus, la câteva etaje de aer, privim dezastrul
fără mânie, cu un fel de lehamite, nici îngeri, nici demoni,
ceva care seamănă cu starea de agregare a pedepsei și
chiar este așa
nu ne mai cumpără nimeni indulgențe, pentru schimbarea
direcției, în sus sau în jos, în paradis ori în infern
am zice că suntem norocoși, nu ne comparăm cu grămezile
de carne și oase putrezite, niște iovi învinși de război, cu
credința ciobită ca un vas de lut,
nici dracul nu se mai uită la ei
peste dezastru se așterne cenușă, se așterne uitare,
noi întindem
brațe de aer spre singurul supraviețuitor, căinele cu cercel
în ureche și blană cu pete mari verzi

sub măști

cum să-i spui pietrei să se preschimbe în pâine,
când nici Preaînaltul n-a făcut-o?
nici deșertul nu mai e același, nici canonul, nici ispita
aici e împărăția caprifoiului, dezordine în
verdele spălăcit al unei primăveri întârziate
mai vine vântul gunoier, cu alaiul lui de hârtii și plastic, și
nisip, înfiorând amiezile
mergem cu măști peste gură, ca să nu se spurce cuvintele,
să nu alunece înapoi otrăvite, în spațiul din care s-au rupt
fără noimă

nu mai scriem poezii, nu ne mai rugăm,
nu mai privim la ochiul de sus, milostiv, din deșertul
albastru, fără îngeri și sfinți;
aici, în împărăția caprifoiului, pândesc ochi microscopici
de păianjen și boli fără nume, dintr-un timp arhaic
și totuși, atâta singurătate în ramuri, atâta disperare,
atâta eșec

sensul focului

caprifoiul bolnav se mută încet în pământ
vine norul și mă apără de stele, mă apără de frig,
mă apără de cuvinte cu noaptea în ele, când plâng
ghemuită sub dantela de lemn fără viață, în pat de frunze.
aici, lângă acest frate al meu, caprifoiul,
aerul nu mai e pe verticală pe orizontală
în limita punctelor cardinale, orientat
după constelații și sori nevăzuți.
se întărește ca un bici, se rotește până ce
devine vârtej, tornadă, mișcare
în cercuri tot mai largi, cuprinzând întreg peisajul
de-aceea port la mine chibrituri, pot oricând să dau foc
acestor imagini, acestor cuvinte care le îmbolnăvesc pe ele
și le bagă-n pământ
pot să dau foc vânzătorilor perfizi, precupeților
stilați, plimbați prin licitații unde se vând
flori uscate de caprifoi și pisici mumificate, scoase din
zidurile construcțiilor
piromano, îmi șoptește caprifoiul și pleacă de tot,
luându-mă cu el

această realitate

caprifoiul mă pândește, știe că scriu despre el
își ciulește frunzele, sute de urechi verde crud se lipesc
de fereastra închisă, dincolo de care sunt niște cuvinte
așezate tradițional unele sub altele
n-am să i le citesc niciodată, treaba lui este să oprească
zgomotul, praful și furia șoferilor de peste drum, de la depozitul cu
mărfuri mai curând inutile
ăștia înjură poetic, cu metafore osificate în timp,
înjură viața, portierele, carburatorul, cucuvelele din podul
aceluiași depozit en gros
mă rog, pe astea și eu le înjur, c-așa-i obiceiul,
altfel moartea îți intră neanunțată în casă,
îți lovește ce ai mai drag, mai prețios, mai bun de băgat
în rama poemelor cu formă fixă
caprifoiul simte dușmănia din mine, își deschide
muștrător două flori ca doi papucei de păpușă sub
vălurirea alb-albăstruie a cerului atât de posac dimineța,
atât de somnoros și nelalocul lui
îmi amintește de marea din depărtare, de marea dintr-o
fotografie digitală, dac-o photoshopezi (adică umbli
bezmetic la ea) arată mai reală, mai frumoasă ca în
realitatea aceasta unde, de fapt, totul e cenușiu și amorf,
până și caprifoiul,
oricât te încapățânezi să-ți spui că e verde și viu

Haremul domnului Lovinescu (I)

Marile cărți au întotdeauna atâtea variante, câți cititori. Agendele lui E. Lovinescu sunt, dintre acestea, o fabuloasă operă postumă, poate cea mai importantă carte de memorialistică apărută după 1989. Notațiile zilnice ale criticului oferă un spectacol unic prin complexitate al literaturii românești interbelice, dar și o comedie umană de forță balzaciană. De îndată ce deschizi oricare dintre cele șase volume, cu multă trudă alcătuite de o echipă de editori excepționali, descoperi o poartă spre această lume plină de seva vieții.

1. Duminică, 23 nv. 1941, spune Agenda lovinesciană, sburătoristii (unsprezece, numără cronicarul) veniți la ședință, în Bulevardul Elisabeta 95 A, ascultă, întâi, texte obișnuite: *Monda, din roman. P. Martinescu, din lucrarea sa „Caragiale. Momente.”* Următoarele prestații sunt însă dedicate unui important eveniment de familie cenaclistă (și al literelor românești), ziua de naștere a lui E. Lovinescu. Maestrul a fost sărbătorit tradițional: *tort, cadouri și felicitări*, cu zece zile înainte, acum e vremea elogiilor scriitoricești: Petrașincu dă glas articolului lui Vladimir Streinu, apoi citește propria *laudatio* și încheie cu un al treilea text aniversar, *comunicarea de la radio a lui Perpessicius (insuficientă și ridicol scrisă, observă sărbătoritul)*. Pericle Martinescu ia din nou cuvântul: *citește articolul său, mediocru*. Bune, rele, toate materialele vor intra în *Cartea de Aur*, elogiul adus Mentorului, Magistrului, Maestrului, la cea de a șaiszecea aniversare. Nu lipsește nici un omagiu în răspăr: *O scrisoare grandioasă a lui Camil Petrescu, de refuz de a scrie în Cartea de Aur*. Complicatul fost vecin din Câmpineanu 40 nu se dezmințe. Are loc și o altercație cu Ana Luca (*de la omagiu, C. de aur*) nemulțumită. Acum intervine domnișoara Ticu Archip, autor răsfățat în cenaclu: *propune să scrie un capitol Lovinescu și femeile*. Criticul se amuză: *Haremul domnului Lovinescu!* Se va fi exprimat astfel pe loc, cu martori, sau numai în agendă?

Propunerea, mai mult decât maliție academică, este curată provocare, replică-șoc în larma aferată a cenacliștilor, deopotrivă adresată femeilor de față și lui Lovinescu: ar fi multe de spus!

Archip e asistenta profesorilor Gheorghe Țițeica și Dimitrie Pompeiu la seminariile de geometrie analitică ale Facultății de Matematică din București, totuși, nici o minte ca a ei nu ar putea stăpâni uriașa masă vibratilă de informații a unui asemenea câmp de observație. Proiectul e irealizabil, lumea femeilor din bulevardul Elisabeta, animată de haruri și ambiții, de îndrăznești și schimbări bruște, de capricii și sensibilități abisale, amenințată de necunoscutul dinlăuntrul ființei, precum și de cel din afară, este cu neputință de surprins, mai mult și mai bine decât o face sărbătoritul, pe sute de pagini, în notele zilnice, despre care se aude când și când printre sburătoristi. Uneori, Magistrul se distrează lansând vagi aluzii-avertisment. El știe exact valoarea însemnărilor sale: destine întregi sunt cuprinse în rapide creionări definitive, uneori singurele privind trecerea prin lume a câte unui suflet pierdut.

Complexitatea temei propuse de Archip, privind doamnele, nu atât ca autoare, cât mai degrabă în câmpul vieții cotidiene, se poate vedea fie și numai examinând profilul celor câteva prezențe feminine semnalate în *Agende* la 23 noiembrie 1941. Sunt șapte reprezentante ale sexului slab: *Ticu Archip, Vangheli, Prigor, Ana Luca, Ada, Popea (neșteptată – a renunțat la premiera de aseară ca să asculte conf. „Ca me comble. I-a plăcut.”), Zottoviceanu*. Lista doamnelor se deschide însă ceva mai sus: pe la 12, sosise actrița Dida Solomon Calimachi, vecină de bloc a criticului. Sunt consemnate și două telefoane în zori, Diana și Bengescu, notate cu plăcere de Lovinescu, atent la reacțiile anturajului față de strădaniile lui. Cu o seară înainte, ținuse la Radio o conferință *Jules Lemaitre, Les rois, cred excelent*, iar Popea renunțase să meargă la teatru, ca să-l asculte. Doamnele se declară, fiecare, *despre conf. la radio – foarte mulțumite*. Seara, un nou apel telefo-

nic: *Mărgărita M.-Verghi: complimente conferință. Drăguț, crede că am scris contra criticilor ce fac literatură*. Interpretarea dată de prietena Margot textului dedicat criticului romancier și dramaturg francez îl distrează pe criticul romancier român: *Drăguț!* surâde el în liniștea agendei. Ceva mai târziu, alt telefon îl face să noteze un ultim nume feminin: *Alice Basarab*. În total, douăsprezece doamne. Să le chemăm pe rând la rampă.

2. Prima citată este Dida, actriță vestită încă de la debutul ei în *Domnișoara Iulia*, de August Strindberg. Acum, în calitatea de soție a Prințului Roșu, Scarlat Calimachi, urmaș de voievod și militant de stânga, ea a devenit o ființă hăituită de temeri. Lovinescu îi este sprijin în emoțiile prin care trece zilnic și o asistă cu vorba bună și cu timpul lui, întâmpinând-o mereu cu un bine-făcător calm aparent.

Dacă citim cartea Didei Solomon, *Amintirile Domnișoarei Iulia*, scrisă între anii 1960-1970, și *Agendele literare* ale lui E. Lovinescu din anii 1940, avem în față un scenariu alcătuit din două foarte diferite viziuni, asupra acelorași împrejurări. Ea: soț arestat sau în concentrare sau pe front, anchete la Siguranță, amenințări cu evacuarea din casă, copil de crescut în vremuri grele, conflicte tacite cu familia Calimachi, atacuri antisemite, presiunea războiului. El: viață literară într-un București sfâșiat de dictaturi ce se succed amenințător, război, cutremur, rebeliune, boală finală, deziluzii furnizate zilnic de cei mai apropiați membri ai *Sburătorului*, frustrări de autor prea puțin înțeles, sumbre viziuni asupra anilor ce vin.

Dimitrie Calimachi, fiul prințului și al actriței, adolescent simpatizat de critic, povestea după jumătate de veac: *Țin minte, printre altele, că Lovinescu, care era anticomunist, îi spunea lui tata că în ziua când vin rușii și comuniștii la putere, el se va împușca. (...) El avea o amintire foarte apăsătoare, din Primul Război Mondial, cu rușii*.

Chiar dacă, redactându-și memoriile, Dida retrăiește intens anii duși, paginile ei sunt scrise la rece. Istorisește, nu sfidează realitatea, știe sfârșitul poveștii, a deșirat firele Parcelor. Trăirile lui Lovinescu sunt viață în plină desfășurare, evenimente consemnate pe măsură ce se petrec. Lovinescu înfruntă prezentul, nu i se poate sustrage, inima îi e sfâșiată de presimțiri întunecate, pentru propriul destin și pentru soarta pământului românesc. Și totuși, considerarea cu umor sau sarcasm a lumii-scenă unde fiecare își joacă rolul după firea lui, comentariile colorate vin de la Lovinescu. Pentru el, fraza așternută în agendă este un oftat amar, eliberator. În intimitatea caietelor, el este cu mult mai liber decât a fost actrița ajunsă să trăiască la senectute în utopia visată din tinerețe, ca o soluție pentru nedreptățile sociale, dar care se dovedise mincinoasă și falimentară. Singura ei libertate este să evite evocarea unor momente spinoase, a unor relații neplăcute, a interpretărilor greșite din trecut. Vecinii din Bulevardul Elisabeta, doamna brună, din garsoniera de la V, cu ochi imenși, în care stă scrisă spaima față de demonii secolului, și domnul palid, cu părul de un alb desăvârșit, mereu căutat de ea, s-o asculte și s-o liniștească, de parcă el ar fi fără griji, își duc

viețile în aceleași vremuri, dar, fiecare, în timpul lui. La etajul întâi, povestește Dida, locuia cunoscutul critic. *Mergeam des la Lovinescu. Încetul cu încetul, prezența lui în aceeași casă, felul său primitiv, curajul ce mi-l insufla, precum și încrederea ce-o avea în mine mă făceau să uit pentru câteva ceasuri toate prin câte treceam*. Prin temperament patetică și clamorosoasă, ea trăiește așa cum e de așteptat de la interpreta Domnișoarei Iulia, mereu ea însăși în tot ce i se întâmplă, ușor de lovit, disperată și vitează. Maestrul însă și-a asumat să joace în fața ei un rol, nu pentru că ar fi fost nesincer, ci pentru că, din politețe și bunătate, își strunea răbdarea dincolo de puterile omenești, pentru a-i asculta jeliurile, ca un confident clasic, fără să-i reproșeze că îl ia de la scris, nelăsând-o să bănuiască disperările lui, de om bolnav de moarte: *Scriu numai 6 pagini, împiedicat de tot felul de drame. Telefoanele Didei, date de mine, până și la Siguranță. Bolnava se scoară, se duce la Siguranță, a sosit Carlo. Cu Carlo, la mine, ora 2*.

Dacă Dida trece din dramă în dramă, partea lui este pură tragedie. În noiembrie 1941, actrița se teme că își pierde casa și, între alergăturile pe la oficialități, popasul la Lovinescu e o alinare: *Stând ceasuri întregi acolo, ascultând proză și poezie, mai uitam de necazurile mele, de absența soțului meu închis în lagăr. Ochii lui buni mă întâmpinau când sunam la ușă, ca și cei ai lui Brîncuși, odinioară, la Paris*.

Familia Calimachi rămâne în bulevardul Elisabeta, ochii cei buni o vor întâmpina pe actriță încă un an și câteva luni, în biblioteca de la etajul întâi, chiar și atunci când Lovinescu e neplăcut surprins de opiniile politice ale vecinei: *Dida, 7-7½. Discuții antipatice – bolșevizantă* (marți, 25 nv. 1941). *Dida, telefonie* (dec. 41), Dida, la masa de Crăciun, Dida, de Revelion, cu Ticu Archip: *Până la unu noaptea. Revelion în regulă, cu sărutări*. Sau: *Dida citește admirabil act III Wetterstein – absurditate*. Sau: *Dida – rusofilă iarăși demascată, violentă*. Sau: *Nimeni, afară de Dida, 5½-7. Îi dau un „Carp” pentru Scarlat*. Sau: *6½-7½, Dida cunoaște toate radiourile, Londra, Ankara etc*. Câteodată, nota pare a reflecta un surâs malițios, în timp ce mâna scrie: *La 11-12, Dida – îi citesc Povestea Poveștilor, o interesează*.

Deseori, lângă numele ei, între paranteze e trecut intervalul de timp petrecut în Casa Lovinescu, semn de iritare pentru orele irosite departe de masa de scris. Probabil, în caietul pierdut, Dida era în continuare o prezență, în cenaclu și în trecerile precipitate pe la Magistrul, uneori și de trei-patru ori pe zi, la plecarea sau la întoarcerea din oraș. O regăsim în al 14-lea caiet, care acoperă ultimele zile ale criticului, 27 mai – 12 iulie 1943. Menționările, mai rare acum, se înscriu în zona banalului: *Dida, supărată. Să fie! scrie Lovinescu la 8 iunie 1943, iar pe 26: Ceai mare la Dida, care împiedică pe alții să vină. Sâmbătă, 3 iulie, întrezărim o intrigă muierască: Mare scenă, 8-8¾, cu Cella, a aflat de la Dida chestia cu Popea. Jură pe tot ce e sfânt. Nimic ade-vărat. Cred*.

E ultima consemnare a numelui ei în *Agende*.

Post(st)ări (secțiuni contemplative)

* Cîteodată, mă agață din zbor o angoasă de dor, de parcă mă aflu într-un accelerator (de particule) și mă bate gîndul să mă apuc de scris o „Odă în metru cuantic”, însă nu-mi dau seama cum se dă fluxul mai încet, căci, orice metru în mișcare se scurtează, pînă dispăre... apoi, gîndul trece, ca o pală de ventilator scos din priză, fluxul însă, se întetește. Prezentul e acceleratorul, amintirea, ștafetă între fascicule (generații) de particule.

* Da, este vorba despre „prezentul prezentului”, cam așa traduc eu esența unei cascade... cel care privește, observatorul obiectiv, are în față o entitate naturală, a cărei identitate este dată de un fenomen, curgerea, care face din ea o formă de (a) prezent(ului) continuu, însă această specie de timp a identității ei, nu este posibilă decît ca „summa”, ca totalitate a unei succesiuni de „prezenturi/prezențe” succinte, care sînt „zalele” ei, așa cum le numesc, le-am surprins, într-un poem, o imbracă în ceea ce este, acele unități lichide instantanee, de tip heraclitean („nu te poți scălda de două ori în aceleași ape”...aș adăuga, nu poți ieși același din fluxul de particule inefabile care alcătuiesc textura unui poem!), care sînt șuvoaiele succesive, generate perpetuu, înlocuindu-se la nesfîrșit, într-o ștafetă indivizibilă, care nu poate fi eșantionată, fluidă, întrupînd ductul integral al cascadei... așadar mișcarea aceastei reprezentată prin însumarea secvențelor lichide, cu viața lor pe care doar lumina o poate transfigura în fracțiunea de timp a unei scînteieri, a unei irizații vremelnice, asigură continuitatea, prezența cascadei, ca prezent continuu, prezent al prezentului, identitatea cascadei în termeni temporali, torențialitatea acestor „unități de prezent” inseparabile, care fac din ea o prezență prezentă. Privitorul ar trebui să-și consacre viața și nici atunci, poate, nu s-ar apropia suficient de acest prezent al prezentului, nu și l-ar apropia, ca și cum s-ar lăsa străbătut și ar străbate el însuși, în aceeași măsură, cascada, această desfoliere continuă, care, paradoxal, îi dă consistență... altfel, rămînem doar cu prezentul cascadei, ca moment desprins din fluxul ei regenerator, ratîndu-i prezența! Și am văzut în acea analogie cu o femeie fără vîrstă, posibilitatea de a plăsmui o „arătare poetică”, o întruchipare a frumosului în mișcare, a frumuseții, fluidă prin natura ei (dincolo de) fizică...

* Ce habitat mai liniștit pentru un insectar, decît... un insectar. Pace lui, ins-sectarului!

* Alegeri parlamentare: actualizare listă de canalii. (SECANTE/ noiembrie 2020)

* Bolșevism cu volanul pe dreapta, corporatist... I mean, stînga știe ce face (cu) dreapta, full time! Și e încîntată pînă la disoluție! (SECANTE/ noiembrie 2020)

* Asfaltul de ieri, tastatura de azi! La ce bun primul sub roți, cînd cea de-a doua se așterne, cuminte, submisivă, sub buricele degetelor! (SECANTE/ noiembrie 2020)

* Sugerez apropiatului parlament monocolor (în subterane), un început fulminant pentru anunțata re-

surecție: trecerea de la obsoletul „Anno Domini” (încă în vigoare, de la Dionisie Exiguul cetire!) la pe deplin îndreptățitul și deja instalatul de facto, „anno demoni”. Ar fi în sintonie cu programul de guvernare și cu tot ce subîntinde aleasa noastră putere. O actualizare, în fond. O recunoaștere a stării de fapt. În (același) fond, umbrelor multora dintre noi – chiar și celor care, așa zicînd, cu bună știință, viețuiesc poetic! – le-au mijit deja coarne... (SECANTE/ noiembrie 2020)

* (19.11.2020) Cum mergeam pe o alee lăturalnică, aproape de centru, un cîine s-a ivit dinspre capătul ei, îndreptîndu-se spre mine. Un cîine negru, gracil, cu blana ușor vălurită, așa cam ca părul meu, talie medie, zgardă cenușie, jerpelită, așa cam ca sufletul meu. Preocupat, zorînd spre o țintă doar de el știută. Și parcă-mi trasa linia invizibilă a vieții. A trecut pe lîngă mine, iar după cîteva secunde, cînd m-am întors, dispăruse. Am mers mai departe, înainte, pe acolo unde linia vieții (îmi) trecuse deja.

* Îmi plac poezii ale căror minți sînt incubatoare de fantasme.

* Tot ce scriu reconstituie orașul în care n-am să ajung niciodată. Dar, unde locuiesc în fiecare noapte.

* Aceste tacîmuri, în acel necontenit du-te vino între farfurii și guri, au văzut cum timpul, sub măștile tot mai însăilate, mai searbede, mai de crepitate, ale anilor, a înghițit întreaga poezie, așa cum se lăsa descifrată în mișcarea degetelor, desfoliată din forfecarea privirilor.

* Adevărul e o șarjă de combustibil pusă la temeliile sanctuarelor minciunii și ipocriziei, de aceea și face gol în jur, acolo unde „înflorește”... însă provoacă și implozia artificierului.

* După cît de intens am trăit în starea aceea cvasi-ectoplasmatică, pe care obișnuim s-o numim memorie, ar fi trebuit să nu trec de vîrsta lui Funes („cel ce nu uită”, evident!), însă, de vreme ce îmi amintesc mai departe, ar trebui să am vîrsta lui Raymond Fosca. Și totuși, aștept mai departe... privind în urmă.

* O iubire...o planetă bi-polară, pe care singura formă de viață va fi fiind respirația, un cîmp magnetic, un altfel de exil. Un exil magnetic, în fond.

* Cu gîndul că, odată și-odată, va da peste muza căreia îi va reuși să-l scoată la liman, să facă laitmotivul light-motiv, să ducă ocurența pînă la transparentă, să-l salte de la din rutina animalului estetic hăt în tăriile animalului extatic, ajunsese să psalmodieze doar...cîndva, pe timp de noapte, exploram muze, acum, vizitez muzee...și se întoarse pe-o parte, i se păruse că tavanul coborîse ușor, își trase și așternutul peste cap, apoi înaintă mai departe pe culoarul care ducea spre ultima sală, aceea care găzduia expozate din arta viitorului, future streaming. SECȚIA DE REANIMARE, așa era trecut pe o placă metalică, aurită, fixată pe ușa masivă, cu intarsii indescifrabile. Din cele cîteva corpuri (încă) vii, răs-pîndite ici colo, ca niște lumini împleticite, privirile țîșniră aproape simultan, parcă izbăvite de așteptarea răscumpărată subit, înfășurîndu-l ca pe o mumie.

Poeți în tandem

Tocmai a apărut, la editura Eikon, volumul **Nimic, nimicuri, insomnii**, scris în tandem de prietenii noștri, poezii Elsa Dorval Tofan și Julien Caragea. Am mai citit în ultimii ani volume publicate în comun de doi poeți, ba chiar de trei sau cinci, dar acolo fiecare autor avea partitura sa autonomă. Aici este vorba despre altceva, fiecare poem al Elsei este însoțit de replica lirică a lui Julien. Mai cunosc o sigură experiență similară, un volum publicat acum cîțiva ani de regretata poetă Ana Pop Sirbu și hermeneutul Ilie Gyurcsik. Acolo, lucrurile erau chiar mai complicate, fiecare poem de plecare primea două replici, una lirică și alta exegetică. Deosebirea dintre volumele **publicate împreună** de doi sau mai mulți autori, inclusiv antologiile și cele **scrise împreună** este esențială. În primul caz, poezii deja scrise sînt puse împreună într-o carte după anumite criterii, în cel de-al doilea, cartea se scrie pe măsură ce se scriu poemele, fiecare autor provocîndu-l pe celălalt. Deosebirea este una de **modus operandi** prin urmare.

Voi cita și ceea ce scriu cei doi autori despre felul în care a apărut și s-a desfășurat acest proiect liric comun. Experimentul este foarte interesant – fiecare poem luat în parte este cel puțin bun, partiturile foarte bune, dar prin acest împletit un ochi pe față și unul pe dos ajungem la altceva, ceva mai palpitant. Julien Caragea reface în acest pasaj foarte limpede modul în care s-au petrecut lucrurile: „Ea mi-a trimis cîte o poezie și eu am simțit nevoia să-i trimit alta – complementar, în replică, în maniera mea stilistică diferită. Sper

că am reușit o simbioză... M-a atras, la Elsa, rectitudinea și perseverența ei de Casandră, confruntată cu incredulitatea unei lumi decăzute și cu absența cronică a sensurilor majore. Capacitatea de a investiga și tonul tragic al existenței. Alarmerile intratabile. O energie vulcanică, direcționată arborescent în microscopii disperate, conținute, în căutarea salvării Ființei asediate de civilizația tehnologică. Dezarmantul discurs al contestării. (Aceasta să fie poezia ei, zic. Deși s-ar putea să nu-i fi perceput în întregime sensurile.) ... Niște nori învălătuciți dimineată. Joși, concrescuți cumva cu oceanul”. Cititor excelent de poezie, JC reușește și o radiografie succintă și exactă a poeziei Elsei Dorval Tofan. La rîndul său, partenera de experiment dezvăluie din punctual său de vedere povestea drumului liric împreună, un drum îngemănat: „Cînd în ideea ta altul se recunoaște, cînd un proiect drag ție se vede îndrăgît de celălalt, cînd spunerile se succed firesc, nu mai ești singur. Cuvintele nu se caută, s-au găsit. Împlinite s-au găsit în Prietenie. Să fii încurajat. Iubit. Să iubești cuvîntul chemat ție de către celălalt. Îl auzi, îi răspunzi, simți în tandem. Fondul comun e limba comună care arde, poetizînd rîni cronice. Nimicuri. Zădărnice. Haos. Oceanica dimineată în care vulturii duc vești acolo unde porumbeii sînt învinși. Unde ar fi mai bine, unde e țara, unde e locul?”

Da, știm punctual de plecare, știm și cum s-a petrecut drumul, ar mai rămîne să dovedesc că experimentul e reușit, că la final sîntem în prezența unei cărți valoroase de poezie. Pentru asta, ar trebui să citez volumul, ceea ce este imposibil într-un biet articol de semnalare, așa că las asta în seama cititorilor, instig la lectură. Dar ceva pot face, pot cita o secvență, una dintre „perechile” de poezii, de pildă secvența 14. Iată primul termen: „pe geamul garajului vîntul vîrtej și ploaia/ au lăsat desene cu licorni, minunate pictograme/ mi-a fost ușor să mi le însușesc (mințind, așa se face)/ că eu le-aș fi făcut, de mână, cu un pai/ adevărat/ prin care, mică fiind, ascunsă în dulapul de haine al/ bu-nicii, priveam încuietorea/ ocrotitoare,/ protectoare linie de separație dintre lumea lor și a mea/ pe care o cheie cu un ciucur auriu,/ o controla./ în obscuritatea caldă, animale fascinante, centauri,/ vulturi și dragoni pluteau în spațiul strîmt/ dîndu-mi ajutor./ dulapul curajului meu a dispărut, bunica a devenit un gînd/ animalele fantastice s-au mutat într-un film/ pe geam, puzderie de licorni” (EDT, **Licorni**). Și iată replica, răspunsul lui JC: „În mica bibliotecă din centru, aproape părăsită, la ora/ cînd perdele luminesc ca o lampă cu ceai./ Ninsorea are nevoie de boală ca de o bicicletă./ Pe străzi mărginașe, cu trup de cărbune și așteptare în/ pantă, nici tipenie nu-i./ Pe acolo va veni inorogul./ Elicele streșinilor se mișcă încet./ Viața mea este un fragment despre tristețe./ Există o stradă ale cărei jumătăți sînt una pe pămînt și alta/ în cer. Inorogul se află, în același timp, pe una din ele./ Inorogul e lacrima deplină a nopții./ Oricine poate proba rochia abisului./ Inorogul e un rinocer îmbrăcat în rochia abisului.” (JC, **Un fragment despre Homo Inermis**).

Eu sînt un individualist incurabil, adeptul conceptului clasic de autor – un autor și opera lui –, oricum nu aș putea fi parte într-un experiment literar de acest fel. Dar experiența Elsei Dorval Tofan și a lui Julien Caragea m-a convins, mai grav, am căzut sub farmecele ei!

Privitor ca la teatru la doctoratul faiferian

Doctoratele erau odinioară panaș primit de oamenii de carte spre a-l purta ca însemn heraldic al excelenței în știință, medicină, inginerie, umanioare etc. În Germania, a fi doctor avea rezonanță de titlu nobiliar și ca atare se așeza înaintea numelui. Prin dobândirea doctoratului se pecetluia o carieră, un destin pentru oameni nu doar tobă de carte, ci și deschizători de orizonturi noi în domeniile în care se manifestau. Numărul doctoratelor acordate de universitățile de prestigiu în vremurile trecute nu a fost mare. Îmi amintesc că profesorul Constantin Ciopraga îmi spunea odată, referindu-se la această instituție academică și la modul în care fusese concepută spre a consacra eminența, că la Universitatea ieșeană, între 1920 și 1948, la Facultatea de Litere, Istorie și Filosofie susținuseră doctoratul puțin peste 20 de candidați. Între aceștia, G. Călinescu și Mihai Ralea. Întreaga pleiadă cuprindea nume de aceeași înaltă statură intelectuală. Și în regimul comunist, cu excepția deceniilor de început, cele ale prezenței trupelor sovietice în România, doctoratul și-a păstrat ținuta și reputația academică. S-a datorat acest fapt exigenței și moralității marilor profesori formați în perioada interbelică, ce nu au cedat îndeobște presiunilor și au menținut standardele cele ridicate ale acestui examen al examenelor. Firește, în intervalul respectiv a crescut numărul aspiranților la glorie ca urmare a dezvoltării învățământului superior și a unei întinse rețele a institutelor de cercetare, cele mai multe ale Academiei. În acel timp, doctoratul se pregătea sub îndrumarea unui profesor-conducător, după ce doritorul în cauză făcuse proba acumulării unei experiențe și a unor calități, ce-l recomandau ca fiind apt să facă performanță la vârf. Susținerea doctoratului se petrecea printr-o teză elaborată după laborioase studii și căutări, din care se degaja o contribuție originală la tema abordată.

„Multe *călătorii* au un ‘dublu’ al lor, un pendant în imaginar. Infidelitatea, voită sau nu, a unor descripții, fluxul asociativ, țășnind în extravagant și neverosimil, născocirea impenitentă (pe o claviatură mergând de la patetic la jucăuș, de la sublim la grotesc) imprimă textului o mobilitate ce deplasează mereu, uneori derutant, liniile de hotar. O dezmărginire pregătind fiesta imaginarului. Imaginarul ca bucurie pură a evaziunii în nețărnut.

Dar și un imaginar ca formă de compensare a unor insuficiențe ale realului. [...]

Pavată cu analogii și cu înțelesuri ascunse (poetice, simbolice, mitice), *Călătoria* – nu fiindcă patronul ei e... Hermes – incită la un exercițiu hermeneutic. Avem a face, în călătoria literară, cu un limbaj care se plămădește pe seama altor limbaje, un melanj de sensuri și semne, de frânturi de real și esențe de imaginar.”

Florin Faifer, *Semnele lui Hermes, Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*

Prezentarea tezei constituia un eveniment în viața așezământului universitar, sub cupola căruia se pregătise doctorandul, o sărbătoare nu doar a actorilor implicați, ci a întregii comunități de dascăli și cercetători ai respectivelor colective. Un veritabil ceremonial se punea în scenă, într-o reprezentație cu două acte. Primul era susținerea tezei în fața unei comisii formate din unii dintre cei mai apreciați specialiști în materie ai facultății respective, dar și din profesori iluștri ai altor centre universitare de renume ale țării. Întâmplarea plină de fast avea loc într-unul dintre amfiteatrele cele mai arătoase, populat de colegii de catedră ori de facultate ai candidatului, de studenți, rude, prieteni și amatori de asemenea spectacole. Actul doi se desfășura, în cazul Iașilor, la Casa Universitarilor, printr-o agapă în stilul Academiei libere. Florin Faifer, cercetător de elită al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române, a luat doctoratul în ultimul an, 1989, care se supunea cutumei acelei vremi. După o perioadă de tranziție, ce a debutat în 1990, când numărul doctoranzilor și al conducătorilor de doctorate a sporit spectaculos, s-a petrecut, în câțiva ani, o radicală schimbare la față a instituției doctorale, care s-a transformat din instanță de consacrare științifică în una de elevată formare academică și cea din urmă etapă a stagiului universitar. Florin Faifer s-a încununat cu acest onorant titlu într-un moment în care erau multe furci caudine de străbătut spre a reuși într-o astfel de dificilă întreprindere. A izbutit prin perseverență, o mare putere de muncă, seriozitate și cultivarea tenace a înzestrării sale de excepție pentru lucrarea creatoare pe tărâmul literaturii. Tema aleasă pentru teză putea să surprindă pe cineva care nu-l cunoștea. Era vorba de literatura de călătorie. I se potrivea de minune. Florin Faifer era un împătimit călător. În fascinanta lui lume interioară călătorea slobod și voluptuos pe toate coclaurile lumii. O făcea devorând paginile memorialelor de voiajuri din literatura românească de la începuturi până la 1900. Umbla astfel liber, ignorând

granițele, interdicțiile și miradoarele grănicerilor cu ochii în cătare, gata să tragă în cei care încercau să străpungă rețele de sarmă ghimpată. Le spulbera cu fantezia lui debordantă și cu plăcerea lecturii celor 1000 de texte care alcătuiau substanța tezei sale. O intitulase *Memorialistica de călătorie (până la 1900), între real și imaginar*. Teza avea să se regăsească în 1993 în cartea *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, apărută la București. Identificase materia tezei de doctorat, trudind ca un edecar la acea operă magna, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, care l-a impus, cum subliniază Nicolae Mecu în eseul „Florin Faifer, un artist al istoriei literare”, ca un stilist fără pereche într-o lucrare ce nu are de obicei stil. A umblat, punând umărul la dicționar, peste tot pe acolo pe unde se găseau comori ale scrisului românesc și a scos la lumină frumuseți pierdute. În această strădanie de eremit, în care și-a etalat virtuți de lexicograf cu amprenta unicității, Florin Faifer a prins sunetul cel din adâncuri și a deciprat tălcul esențial, cel mai adesea tănuț. Așa a dat peste tezaurul uitat al memoriei lui de călătorie, aflat sub strat gros de colb. A considerat, deși se inhăma la o treabă din cale-afară de grea, că merita acest efort spre a revela un capitol de istorie literară cu lumini și umbre, cu farmecul lui vetust, dar în stare a spune ceva contemporaneității. I-a propus singurului conducător de doctorat de la Facultatea de Filologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din acei ani, profesorul Constantin Ciopraga, tema. I-a fost acceptată și a pornit la lucru cu pasiune, rigoare, spirit jertfitor. S-a simțit, cum îmi mărturisea, ca un explorator pe teritorii pe unde nu mai călcase nimeni. Își dorea să poată avea o vedere de ansamblu, atotcuprinzătoare, a unui subiect captivant, pe care să-l restituie istoriei literare în ceea ce avea caracteristic, stabilind tipologii și ajungând la concluzii din perspectiva unui moralist și subtil observator, cu spirit critic și ironie fină. Concomitent cu această examinare, Florin Faifer își onora cerințele normei de cercetător, citea cu nesat mai tot ce apărea în presa culturală, lectura cărți și le comenta în reviste, și, mai ales, urmarea teatrul, o altă mare iubire a lui, despre care a dat seamă în cartea de debut de la Editura Junimea, *Dramaturgia între clipă și durată* (1983).

Ceasul cel mare al susținerii doctoratului a sunat pentru Florin Faifer la începutul verii anului 1989, într-o atmosferă ce devenise tot mai sumbră. Dar doctoratele, ca și alte componente ale vieții publice, parcă făceau abstracție de ce întâmpla în jur și își urmau cursul. Finalizarea doctoratului prin prezentarea tezei își păstrase ștaiful academic. Candidatul, vrând, nevrând, trebuia să se supună regulilor sacrosancte. Pentru felul de a fi al lui Florin Faifer n-a fost defel simplu, dar nu a avut încotro. Mi-l aduc aminte stând la masa profesorală a Amfiteatrului III 12 de la Universitate. Părea puțin stingher îmbrăcat la patru ace, cum cerea protocolul. Firesc pentru unul ca el, obișnuit să poarte haine largi, să nu se încheie niciodată la ultimul nasture al cămășii și să aibă deasupra acesteia un pulovăr atârând ca un antereu. Asculta elogiile din referate și parcă nu-i venea să creadă că era vorba despre el. Gravitătea de pe chip era subminată de spiritul cel ghidus ce nu-și găsea niciodată astămpăr. A ciulit urechile când a vorbit Paul Cornea, referentul de la București, care i-a conturat un portret ce i-a adus o floare de zâmbet în colțul buzelor. Pesemne îi plăcea glăsuirea marelui profesor bucureștean, care a zis între altele: „Lui Faifer îi prieste metadiscursul în registru ironic; e, în acest sens, un tovarăș de drum surăzător, dar malițios...”. Toate zicerile Comisiei au fost laudative, remarcându-se rafinamentul scrierii cu pană de aur, scăpăratoarea inteligență a semnatarului tezei, capacitatea lui de a pune ordine într-un domeniu necercetat până la dânsul, stabilind caracteristicile definitorii. Când i-a venit rândul să mulțumească, emoția i-a voalat puțin vocea lui Florin Faifer. Mie mi s-a părut că zăresc niște boabe de mărgean în pupilele lui de sub ochelarii fumurii. Era, mi-am dat seama repede, nu doar vederea închipuirii, ci lacrima își vestea picurarea prin glas și chip. Actul doi, cel de la Casa Universitarilor, s-a rânduitor semnului prieteniei și fraternității. Domnea o atmosferă destinsă, în care Florin Faifer, degustător de boemă și Academie liberă, a fost în largul lui de amfitrion fermecător, stângaci uneori, dar cureritor de-a dreptul tot timpul. Bucuria vibra în el. Trăia un moment sublim. Se scuturase de acele tristeți de neînțeles, care-l bântuiau nu rareori. Urcase pe un pisc și se pregătea, cu energii regenerate, de alte ascensiuni și mai îndrăznețe. Schimbările ce aveau să vină în curând, odată cu prăbușirea peste câteva luni a comunismului, i-au deschis porți până atunci zăvorâte. Putea să scrie cum poftea, să călătorească prin lume cu pasul, nu doar cu gândul, cum o făcuse până atunci. Vântul îi sufla în pânze. Pogorâse aceluși prielnic lucrării cărturărești și al rodirii depline a darurilor din părinți în părinți și el îl fructificase prin înmulțirea talanților. Îl urmăream, fericit, privitor ca la teatru, cum fusesem și la eclatantul său doctorat.

Spovedania

Vărul meu Costache Mucea s-a trezit, într-o dimineață de ianuarie, cu liliac înflorit pe sticla ferestrei și nu s-a mai dus în grajd la sectorul zootehnic. A simțit că i-au înțepenit picioarele, a încercat să le ridice pe rând, iar rezultatul a fost că l-a fulgerat în șale, ceea ce îl ținutua la pat. Când să se ridice în șezut, aceleași ace înroșite, făcându-l să se prăbușească înapoi la orizontală. Tot atunci i-a dat târcoale și o idee, bázându-i la ureche:

— Îți dă semn cumătra cu coasa, Costache!

Șopârcai tu... Numai ce-ai să auzi că-ți miaună un bonjur negru și... alivanta lângă părinți!

— Asta nu miaună, și-a zis el mănios, asta grohăie!...

N-a apucat să-și continue gândul, că s-a deschis ușa cu o prelungă scârțăitură și cu o vorbă repezită:

— Ce faci, hodorogule, n-auzi că vaca rage, cu ieslea goală dinaintea ei? Te-a apucat trândăvia în zi de lucru? Încă te uiți la mine cu ochișorii ceia de vulpoi? Fuga la treabă, că nu vezi crăpelniță!

— Didina, eu nu mă pot mișca... nu mă ascultă picioarele... is țepene...

— Ce vorbă-i asta? s-a proțăpăit bătrâna în fața lui, apoi a ridicat oghealul și s-a repezit să ridice unul.

Costache a zbierat, de s-a auzit până în drum, sperind-o de-a binelea pe nevastă. Didina s-a dat înapoi, în vreme ce bărbatul, revenindu-și, a vorbit doar pentru sine:

— „Ce-am gândit am izbândit, dar și ceasul mi-a sosit...”, asta o țin minte încă din școală, așa că, femeie, pregătește-te de îngropăciune...

Didina s-a uitat la el de sus, a pufnit ca o mătă și s-a dus la treabă. S-a întors într-un târziu și s-a așezat pe un taburet alături de pat.

— Costache, a început ea cu glas mios, se vede treaba că ești deja cu un picior în groapă. Până una-alta, ți-o fi foame... Ca să primești ceva, mă gândesc acum că ar fi bine să te spovedești și să-mi spui de câte ori m-ai înșelat. Vreau să aud din gura ta până să te duci de ceea parte...

— Eu nu...

— Nici acum nu te lași de vrăjeală, Mucea? l-a întrerupt Didina. Cu Elvira ce-ai căutat sub gard, la umbră, porcalanule?

— Elvira... a rostit visător bolnavul. A căzut, că i se oprișe inima și-i făceau respirație gură la gură. Ai văzut că am reușit s-o aduc la viață...

— Am văzut, cum să nu. De câte ori ne întâlneam, îmi arunca săgeți veninoase și mă râia ca o cățea.

Dar cu coțușca de Olguța ce-ai avut, mâr-lane?

— Olguța tot te vorbea de rău și n-am mai putut răbda. M-am înfuriat și într-o zi i-am închis gura, a schițat un zâmbet șmecheresc bătrânul.

— Așa de bine i-ai închis-o, că bărbatu-său te-a pândit și era cât pe ce să te lase olog de pe atunci. Ai scăpat cu fuga, tontălăule, după vorba veche a părinților noștri. Până la urmă, norocul tău a fost că l-am astâmpărat eu. Dar mai e una pe care o știi eu, aceea cu crâșma. Mie îmi ziceai că te duci să bei un rachiu cu prietenii și tu te plecai peste drum, cotarlă! nu l-a slăbit nevasta.

— Nu te-am mințit, a continuat Costache, Frangulea făcea în toată toamna rachiu de poame, de fapt, mai mult se ocupa Călina. Ea ținea crâșma deschisă și eu, când ajungeam, îl găseam pe bărbatu-său țeapăn, cum sunt eu în momentul de față. Tare bună țuică mai făcea... Avea un damf!...

De data aceasta, Costache a închis ochii și a plescăit cu limba, muindu-și buzele.

— Mă tem, coșcovitul, că ai să primești ceva de-ale gurii când ai să te spovedești de tot nesilit de nimeni! s-a zborșit Didina. Până atunci, hrănește-te cu damful Călinei... Mai am o întrebare: nu ți-i groază că se apropie de tine diavolul cel urăcios?

— Îs obișnuit și n-am de ce să mă tem, că am trăit cu el în casă o viață întreagă... Ce ți-i Tanda, ce ți-i Manda...

Mihaela OANCEA

Glasul sângelui

Poesis

prin lentilele unui binoclu

când privești în prăpastie, nu știi niciodată
cine de acolo te urmărește.
cauți cu pupilele dilatate realitatea despuată,
lumea jupuită până la somnul dintâi,
intervalul dintre primul și ultimul țipăt.

nu știi dacă ești pregătit. doar lumea se
învârte
caleidoscopic. distanțele ucid, iar apropierea
strivesc.
în celule răcoroase, singurătatea construiește
ferestre oarbe. în crusta îndoielilor, cauți
fructele coapte.
inutilitatea se depune în strat dens în tăietura
zilelor
imperfecte, ciobite.

din acuarele țâșnesc gropi care asudă,
asimetrii
ce înțepă spațiul – înveliș cavernos spart
în zumzele umede ale amiezii.

colecția ta de minuscule sfere de sticlă
cu firișoare limpezi e realitatea acvatică în
care
înoți fără sens.

toate dispar odată cu cloroformul inhalat.

șarpele negru

tocmai când pare că lucrurile se așază
șarpele negru îți înfășoară timpul
ce ia culoarea cărbunelui
și îți confiscă nervurile tuturor visurilor
tuturor amintirilor
tuturor existențelor

degetul lui Dumnezeu

încăperile te cuprind cu brațe uscate de
pământ
te dau de-a dura prin întunericul gol
și-ți adulmecă frica – singura care te
despoaie
fără sfială

șapte demoni cu chimirele doldora de păcate
umblă în voie prin galeriile de cârțițe

ultima ta falangă descleștată apucă
degetul lui Dumnezeu

cenușă și semințe

îmi spui că până și somnul tău înfășoară
dureri
pogorâte din mamă în fiică
răni invazive și-ai vrea să-mblânzești
surpările
cu o bătaie de pleoape

se ascut seceri pe treptele timpului – mâine
iarba ce țipă-n ferestre se va cosi

în cimitir
ploaia biciuiește aerul leneș până alungă
marea de oameni strânsă ca-n Benares -
în lumina moale a candeliei se încheie
încă o zi

încete otrăvuri

nimeni n-o putea tămădui -
fericirea îi era fântână în care se apleca
până ce totul în jur se întuneca

o aflai ca o fereastră a biruințelor imperfecte
aproape ascunsă dincolo de hotarele
memoriei
într-o simplitate rustică

tăcerile ei geometrizară se pulverizau
în alveolele timpului – dureroase și încete
otrăvuri

rană și cămin

în asfințitul moale, ferestrele capturează
chipul copilului
cu un mănunchi de mușetel în mână –
pruncul e singurul atent la muzicianul de la
marginea
bătrânului pod.

ca niște cinești de pe banchetele unor
cafenele pariziene
din anii 30, ferestrele scrutează
împrejurimile,
volutele iscoditoare ale sânilor fecioarelor
ce-aleargă
prin lanul de grâu,
liniile suple ale norilor cu guler rigid, tip
stuart,
ori chipul bruegelian al poștașului obosit de
pe drum.

asemenea unor martori tăcuți, ferestrele

adăpostesc
glasul sângelui ciuntit de grenade;
ele sunt sacerdoții cu pupilele inundate de
lacrimi
în fața neputinței și a morții.
ferestrele sunt ochelarii noștri de regăsire –
o rană vie și un cămin.

miere și fiere

la târg – un clown taie norii cu lancea/
cei ce se perindă
par caricaturi ale lui Cik Damadian
uitate în ploaie.

un copil pune cărămidă peste cărămidă
până vede dincolo, în zare.

tânărul învață că puține lucruri
sunt definitive.

visul spicului de grâu
își umple lacom buzunarele
cu propriile lui vise.

tu știi doar că și de data aceasta
vei supraviețui.

instantanee

rufe proaspăt călcate/visuri
înțepate de vânt/aromă de iasomie -

durerea imită
ecoul spart al tramvaiului deraiat

lângă soba de teracotă
uitarea își dezgolește dinții

transfer de culoare

îngrijești îndeaproape tulpina unui gând
otrăvitor cum năzuința lui Dorian Gray.

presupui că uitarea pârjolește oricum
posibile frici adăpostite între imaculatele
cupe
ale crinilor tăi impunători.

la miezul nopții, acoperi oglinzile
pentru a nu zări chipul
plămădit parcă din fire de urzeală încâlcite –
arătare măturată constant de jărat.

Ionel BOSTAN

„La Lilioci” și periclitarea (indirectă) a orânduirii sociale

E greu de suspectat că versurile dintre copertile volumelor „La Lilioci”, apărute începând cu anul 1973 sub semnătura lui Marin Sorescu (29 februarie 1936 – 8 decembrie 1996), ar avea ceva subversiv în ele. De altfel, în mod real, nici nu au avut. Iar dacă autorul lor a fost „obiectiv” al securității (supravegheat cca. doi ani), acest lucru s-a datorat altor motive decât cele legate de propria-i creație (multiple vizite în străinătate, aderarea sa la mișcarea *Meditația transcendentă* etc.). Cu toate acestea, unele piese de teatru și poeme i-au fost cenzurate sau chiar interzise, așa cum aflăm de la Profesorul Tudor Nedelcea („Marin Sorescu și securitatea”, *Philologia*, LX, 2018, Ianuarie-Aprilie, pp. 53-60). Revenind asupra insolitelor poeme din „La Lilioci”, nu ne-am putea imagina în vreun fel cum personaje ale satului dintre cele mai pitorești – Al lui Flețu, Al lui Flească, Zvoioag, Purcea, Ionete al lui Făsui, Coadă al lui Ceapă, Marin al lui Pătru (zis Târziu), Nătarău, Zăbic, Maria Bălii, Roncioaica, Tăgărălă, Roască, Ai lui Zgoidea, Dincă Găscă, Mițale, Petrică al lui Cășenete ș.a. – prin ce gândesc/spun/fac ar fi putut da de bânuit securității că sunt „dușmănoase” ori periclitează orânduirea socială și de stat. Și, totuși, cel puțin o poezie din *Cartea 1* intră serios în atenția ofițerilor securității, după ce un colaborator al acestora (cu pregătire temeinică în filologie, cum altfel! – profesor de

limba română și jurnalist) face o *competență* informare (delațiune). Este vorba despre poezia „Rânduiești”, dar care nu prin conținut este „dușmănoasă”, ci, indirect, prin modul de recitare a acesteia, în sensul că dacă se fac pauze mai mari decât e cazul între anumite versuri/strofe, apar unele înțelesuri/mesaje *ostile*, nedorite/nepremeditate (probabil) de autor. Redăm mai întâi câteva versuri din respectiva poezie (puse de poet „în gura” lui Marin al lui Pătru, poreclit Târziu, flăcăul bătrân al satului – „se apropia bine de cincizeci de ani, dar nu se hotăra să se-nsoare..., toate aveau câte-un cusur”), după care revenim cu textul zelosului informator: „Nu mai sunt rânduieștii alea, treierai cu caii./ Vedea cum se sucește lanțul pe steajă, la urmă-ntorceai caii./ Rămânea jos grăul ca aurul. Aveai stupi, oi./ Beai câte-un putine de lapte bătut și te ștergeai la gură cu mătca./ Mâncai un geac de brânză, coceai floricele./ Nici mălaiul nu mai e/ Așa de dulce, când îl spoia mama cu cocă/ Și făcea pe deasupra flori cu lingura./ După aia-1 băga-n țest./ (...)” (*Rânduiești*, „La Lilioci”, Vol. I, Cartea 1, Editura Eminescu, București, 1973). Întorcându-ne la informatorul „literat” al securității (Daniel Lupău – nume fictiv, ziarist la *Calea Bună*), să vedem cum înțelegea și prezenta el lucrurile în fața ofițerului de legătură. De altfel, trebuie să recunoaștem că înțelegea foarte bine totul (nici nu-ți trebuia prea multă carte, pentru asta), doar că nu ar fi fost cazul să pună gaz pe foc și, mai mult, să-l dea în primire, în scris, pe recitator (actorul T.G.), când știm prea bine cu se putea solda totul în „epoca de aur”. E interesant să observăm și modul cum (dibaci) se străduia să-l facă pe securist să înțeleagă cum totul, care la prima vedere pare cald, pașnic și normal, capătă după doar câteva momente un caracter dintre cele mai ostile la adresa *politicii Familiei Conducătoare*. Astfel, în una din notele sale informative (25 septembrie 1986) a semnalat următoarele: „Referitor la recitările lui T.G. se impune să precizez că mi-a atras atenția următorul aspect: În momente-

le când recită versuri din ciclul «La lilioci», de Marin Sorescu (ciclu a cărui acțiune este plasată în anii 1956-1960), face anumite pauze – le-aș zice cu tărie – pauze pe care textul nu le conține. Prin această rostire a versurilor se deschid «porți» de înțelesuri noi, pe care textul nu le conține. De pildă: «Nici mălai nu mai e ...» – recită actorul T.G. și făcând o pauză semnificativă, continuă: «Cum era pe vremuri». [Pentru ceea ce urmărea securitatea, nu contează că în poem apare: *Nici mălaiul nu mai e/ Așa de dulce, când îl spoia mama cu cocă*]. De aici, spectatorii sunt «stârniți» să se gândească la situația specifică datorită curențelor în organizarea aprovizionării – ei rămânând, având impresia (în fapt, furnizată prin interpretarea actorului), că astfel se critică o anumită stare de lucruri [bine-cunoscuta criză alimentară din ...epoca de aur – n.ns.].” (Sentința civilă nr. 4252, Ședința publică din 25.06.2012, Dosar nr.

11943/2/2010, Curtea de Apel București, Secția a VIII-a Contencios administrativ și fiscal). Să mai adăugăm că, într-o altă notă informativă, sursa (Daniel Lupău) îl „atinge” direct pe Marin Sorescu, care, după *bunu-i plac*, a aprobat înscrierea unui număr prea mare de participanți (nesiguri/neverificați/posibil slobozi la gură) la un colocviu de literatură. De altfel, unii dintre aceștia chiar au avut ieșiri în dezacord cu *indicațiile Conducătorului țării* (N.C.). Dar iată ce semna-

lează securității respectivul informator: „Ieri, 24 septembrie 1986, într-o discuție cu G.C. (redactor la «Ramuri») am aflat că la un recent Colocviu național, organizat la Tg. Mureș de Revista «Vatra», au existat scriitori participanți care în debaterile purtate au avansat o serie de idei ce contravin politicii noastre culturale (...). C. mi-a mai spus că în sfera celor aproximativ 22-23 de scriitori aprobați să participe, vor veni câțiva neincluși pe «lista oficială», întrucât aceștia apucaseră să vorbească anterior cu Marin Sorescu”. Dacă mai poate aduce vreo satisfacție cuiva, să spunem că prin sentința la care am făcut anterior trimitere, s-a statuat că Daniel Lupău, fost ziarist la *Calea Bună*, a servit *deliberat securității ceașiste ca informator...* A cântărit greu în catalogarea ca atare a situației lui faptul că informațiile furnizate securității, de către acesta, referitoare la „afirmații tendențioase la adresa organelor de partid și de stat”, priveau de-a dreptul *activității sau atitudinii potrivnice regimului totalitar comunist*. Dar ceea ce a pus capac, a fost altceva. Și anume, constatarea judecătorilor că informațiile furnizate de fostul ziarist au vizat îngrădirea dreptului la viață privată și a dreptului la libertatea de exprimare și libertatea opiniei.

Potrivit sentinței susmenționate, „nu se poate reține că furnizarea unor informații de asemenea natură nu a fost făcută conștient, având reprezentarea clară a faptului că relații ca cele prezentate anterior nu rămăneau fără urmări.

Altfel spus, prin furnizarea acestor informații, părătul a conștientizat că asupra persoanelor la care s-a referit în delațiunile sale se pot lua măsuri de urmărire și verificare – încălcarea dreptului la viață privată – și, prin urmare, a vizat această consecință.” Or, trebuie amintit, drepturile de acest fel (chiar și în acele vremuri) erau prevăzute de Articolul 17 din Pactul Internațional privind Drepturile civile și politice și de Articolul 28 din Constituția României, coroborat cu Articolul 19 din Pactul menționat.

scriitori optzecisti

Constantin CUBLEȘAN

„Mi-e destul să potrivesc cuvintele” (Marian Drăghici)

Optzecismul lui Marian Drăghici este prin excelență un exercițiu postmodernist, spectaculos în sine și original cu evidență. Fiecare volum de poeme al său (de la **Despre arta poetică**, 1988 încoace) își are particularitatea sa, nu neapărat tematică, deși aceasta există, cât a discursului, a retoricii practicate, făcând să vibreze corzile emoționale ale tragicului sau cele ale ironiei bonome, așa ca în volumul **Păhăruțul** (Editura Junimea, Iași, 2019, Colecția Cantos). Este aici o poezie scrisă parcă în răspăr cu pretențiile rigide ale calofiliei, poetul luându-și libertatea deplină de a improviza în genul unui soi de memorialism evocator și persiflant consacrat unora dintre cei mai apropiați congeneri, părtași la sărbătoreasca degustare... cu păhăruțul („Dacă stai la masă/ față în față cu ei, cu ele/ și le iei din glandă păhăruțele cele/ gafa e./ la scara umanității,/ strigătoare la stele./ bref (ce vreau să spun):// Unul/ Singur/ a băut/ cu paharul// noi/ toți/ bem/ cu păhăruțul// punct” – **hoapa**).

Ironia, autoironia naște, prin simpla spontaneitate a rostirii („mi-e destul să potrivesc cuvinte” – **premiu. poemul lui gellu dorian**) o poezie savuros anecdotică, într-o bogată îngemănare a elementelor livrescului cu acelea deduse dintr-o rezonanță folclorică (factologia vine, desigur, din școala antonpanescă).

Predispoziția ludică e permanentă așa că efectele lirice sunt amuzante: „La margine de nicio apă/ stau/ și mă uit în apă// nu plec// am avut eleșteu/ am avut casă cu eleșteu/ și nuferi galbeni pe eleșteu// acum/ la margine de nicio apă/ stau/ și mă uit în apă/ până când/ cresc nuferi galbeni din apă” (**cântec de păhăruț**). Are o plăcere teribilă de a poetiza („indiscibilă plăcere”) orice element al vieții, realismul acesteia deturnându-se într-o absurdă imagistică insolită. Tocmai aici apare poeticul evocării instantaneelor petrecute în compania prietenilor/poeți, pentru fiecare depănând câte o stare epicizată menită a sugera individualitatea acestuia. Cu Ion Mureșan, bunăoară („Păușă, Păușă/ după noi tragem ușa/ iar dincolo de ușa ce va fi?/ decât unul care spune poezii” – **poemul lui ion mureșan**); cu Ion Zubeșcu, în halou baladesc: „și deodată, din tihna locului/ Zubașcu se ridică-n picioare/ și începe, tare, să doinească./ încă nu fusese la doctori atunci/ și când a pornit, din toate puterile/ în liniștea aceea *O, moarte, ce ți-aș plăti/ La mine de n-ai veni/ am încremenit toți, și broasca-n baltă/ fiecare în ce poziție fusese surprins*” (**poemul lui ion zubașcu**); sau epicizând mucalit pentru Ion Stratan: „plânsu mă podidise-n pădure/ bine că nu acasă// plânsul din senin în pădurea Bercica/ unde nu se-ntâmplă nimic/ doar vântul prin crengi stârnește sieși frica/ repezit pentru vârfuri dinspre Olt spre Osica/ de cade pe spate bufnind furnica/ acum ca pe vremea lui tica/ Ilie, om cu păhăruț” (**caii de la biclă sau re-capitularea. poemul lui ion stratan**). Etc, etc.

Poezia lui Marian Drăghici este una prin totul marcată de oralitate („după umila mea părere/ poezia se spune/ nu se citește” – **schiaвна**), plăcerea de a poetiza, de a spune poeme năstrușnice, deduse din cele mai banale raportări, polemice, la diurnul maculat, e coplesitoare și se face cu jemanfișism, vorba francezului, ostentativ: „am ieșit în stradă să protestez/ am protestat/ cu păhăruțul meu/ și nimic (...) am ieșit în stradă să protestez/ cu potop de păhăruțe în jur/ și ingerul Mitzuca/ peste potop de păhăruțe strigând/ *huo! hoții! hoții!*” și nimic (...) toate furate, zburate, înstrăinate” (**civic**).

Banalul primește în astfel de poetizări, aură fals-exotică, insinuând o aventură în atemporalitate („totul este o poveste”), de asemenea reflexia asupra propriei creații: „calm, băieți/ inima Africii este în noi/ respiră cu nesaț compact firescul/ (lumina, seninătatea firescul)/ voci sigure, de-acolo iriază/ egal în text și răzbate la lectură/ în toată ființa poetului care –/ ce miracol! și ce răsplată! –/ în act devine instantaneu sursa/ propriei luminozități cutremurate./ redemptive, iradiante ca o lampă/ aprinsă-stinsă-aprinsă-stinsă cu/ sufletul la răsuflarea de pe urmă./ a fiecărei clipe, în pagina albă goală” (**poemul lui mo sau totul este o poveste**).

Poezia lui Marian Drăghici este o neconținută evadare din contingent, o eliberare de sine și de orice rigoare ordonatoare de sens moral ori filosofic, metaforica deșucheată și parodicul primând în actul creației sale lirice. Expresia mucalită are ceva din snoava soresciană atâta doar că aici totul apare construit din plăcerea discursului gratuit, în maniera simpatice-aberantă a artei calamburești. Fără îndoială e o poezie a insolitului și a fanteziei culantă cultivată pe motive insinuat bahice, care devin ele însele motive poetice în sine: „vorba e/ ce pisica penelopii bem/ apă sau v(o)alul/ pisica sau localul? (...) bem/ de nu ne vedem (...) mult a fost/ puțin a rămas/ de băut pe pământ” (**poemul lui eugen sucui**).

Virgil DIACONU

Pentru o ediție a poeziilor lui Eminescu în limbaj original și în limbaj actualizat*

Criticii literari care au editat poezia lui Eminescu în limbaj actualizat, precum Ion Scurtu, Perpessicius, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Nicolae Manolescu și mulți alții, dimpreună cu criticii care au editat poeziile în limba veche, originală a poetului, dintre care îi putem aminti pe Titu Maiorescu, G. Bogdan-Duică, I. E. Torouțiu, Petru Creția, Nicolae Georgescu, Tudor Vianu, ultimul coordonator al *Dicționarului limbii poetice a lui Eminescu*, reprezintă, firește, direcții critice distincte, opuse, greu de împăcat.

Dar este vreuna dintre aceste două direcții critice mai îndreptătită decât cealaltă? Pe de o parte, critica ce susține editarea poeziilor lui Eminescu în limba originală eminesciană, care este o limbă amestecată – cultă și regională –, este legitimă, pentru că ea ne oferă posibilitatea să cunoaștem cum a scris cu adevărat Eminescu la vremea sa, acum mai bine de 140 de ani, dacă ne raportăm la anul 1883, cel al ediției princeps; iar pe de altă parte, direcția critică reformatoare, care actualizează limba poeziilor, este și ea legitimă, pentru că îl are în vedere pe lectorul de astăzi, care vrea să înțeleagă în întregime limba poeziei pe care o citește.

Dacă ne decidăm să îl publicăm pe Eminescu numai în limbajul vechi, original, înseamnă că în afară de câștigul filologic-științific, evident, pe care îl avem, noi nu ne adresăm, de fapt, decât cititorilor contemporani cu poetul, pentru că numai aceștia ar putea să înțeleagă, probabil în totalitate, limba poeziilor din secolul al XIX-lea. Însă acei cititori nu mai există, între timp limba română a evoluat, iar noii cititori nu mai pot desluși în totalitate limba originală a poeziilor lui Eminescu.

Așadar, fidelitatea unor critici față de limba originală a poeziei lui Eminescu nu rezolvă și problema înțelegerii la nivel lingvistic a poeziilor eminesciene pentru cititorul de astăzi, așa încât criticii și editorii au fost determinați să actualizeze sau modernizeze limbajul eminescian, tocmai pentru ca în acest fel poezia lui Eminescu să poată fi înțeleasă, la nivel lingvistic, de către cititor. Totodată, critica reformatoare vrea ca să ofere spre lectură un volum de poezie scris în normele gramaticale și ortografice ale limbii de azi, fără a denatura însă ideile și poetica lui Eminescu.

După cum se vede, ambele critici sunt legitime din punctele lor diferite de vedere, așa încât rezolvarea acestor atitudini critice contrare față de limba poeziilor lui Eminescu nu poate fi decât acceptarea ambelor direcții și, în consecință, editarea unui volum de poezii care să „împace” ambele tabere, deci a unui volum care să conțină *atât* poezia lui Eminescu în limba ei originală, *cât și* poezia în limba actualizată, atât cât este posibil, pentru ca textul să nu piardă rimele care sunt cuvinte în forme ortografice vechi, regionale, ale epocii lui Eminescu.

Altfel spus, îmi imaginez că este posibilă o ediție în care fiecare poezie antologată să apară atât în forma lingvistică originală, cât și în forma lingvistică actualizată, pentru ca în acest fel oricare cititor de astăzi, expert sau nu în poezia lui Eminescu, să poată gusta ambele forme lingvistice și ortografice și să le poată compara.

În cele de mai jos prezenta *schită* antologiei de poezie Eminescu, pe care o închipui. În această schiță nu vor figura, firește, toate poeziile care ar trebui incluse în volum, ci numai un poem, care va avea rolul de a ilustra modul în care sunt comentate toate celelalte poezii care compun volumul antologic.

Poemul ales este *Departé sunt de tine*. În această schiță vor figura, deopotrivă, forma lingvistică originală a poeziei *Departé sunt de tine* și forma lingvistică actualizată.

1. Forma originală a poeziei *Departé sunt de tine*

Variantă originală Nicolae Georgescu

Prima formă a poeziei *Departé sunt de tine* pe care o voi înregistra aici este forma lingvistică originală stabilită de către eminescologul Nicolae Georgescu în volumul numit mai sus, pe care îl întocmește în anul 2012 (1, p.p. 417-419).

De fapt, Nicolae Georgescu prezintă în volumul său formele originale ale tuturor poeziilor lui Eminescu

din ediția princeps, îngrijită de Titu Maiorescu. În acest sens, N. Georgescu declară următoarele: „Să-i restituim mai întâi textul după voința sa”, deci după voința lui Eminescu (ibid., p. 192). Iată, în varianta N. Georgescu, textul poeziei *Departé sunt de tine*, restituit după voința poetului:

Departé sunt de tine

(Forma originală, varianta N. Georgescu)

Departé sunt de tine și singur lângă foc,
Petrec în minte viața-mi, lipsită de noroc.
Optzeci de ani îmi pare în lume **c'am** trăit,
Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit,
5 **Aducerile-a-minte** pe suflet cad în picuri,
Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri,
Cu degetele-i vântul lovește în ferești,
Se **toarce'n** gându-mi firul duioaselor povești,
Ș'atuncea dinainte-mi prin ceață **par'că** treci
10 Cu ochii mari în lacrimi, cu **mâni** subțiri și reci,
Cu brațele-amândouă de gâtul meu te-anini
Și **par'c'ai vré** a-mi spune ceva... apoi suspini...
Eu strâng la piept averea-mi de-amor și frumuseți,
În sărutări unim noi **sermănele** vieți...
15 O! glasul amintirii rămăie pururi mut,
Să uit pe veci norocul, ce-o clipă **l'am** avut
Să uit, cum **dup'o** clipă din brațele-mi te-ai smult...
Voii fi bătrân și singur, vei fi murit de mult!

Variantă originală Petru Creția

Forma lingvistică și ortografică a poeziei *Departé sunt de tine*, pe care am calificat-o drept „originală”, este stabilită, după cum am mai spus, de către Nicolae Georgescu (1, 2012), care a avut drept referință ediția princeps, alcătuită de Titu Maiorescu.

Aceeași formă lingvistică și ortografică originală a poeziei *Departé sunt de tine*, dar și a întregii poezii antume a lui Eminescu, a urmărit să o stabilească și criticul Petru Creția, care în acest scop a reeditat în anul 1989 ediția princeps a poeziilor lui Eminescu. (3). Reeditarea s-a petrecut, așadar, cu 23 de ani înainte de ediția realizată de către N. Georgescu. Redau mai jos forma originală propusă de către Petru Creția, obținută în temeiul ediției lui Maiorescu:

Departé sunt de tine

(Forma lingvistică „originală”, varianta Maiorescu-Creția)

Departé sunt de tine și singur **lângă** foc
Petrec **în** minte viața-mi lipsită de noroc.
Optzeci de ani **îmi** pare **în** lume c'am trăit,
Că sunt **bătrân** ca iarna, că tu vei fi murit.
5 **Aducerile-aminte** pe suflet cad **în** picuri,
Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri;
Cu degetele-i **vântul** lovește **în** ferești,
Se **toarce 'n gându**-mi firul duioaselor povești,
Ș'atuncea dinainte-mi prin ceață **par' că** treci,
10 Cu ochii mari **în** lacrimi, cu **mâni** subțiri și reci,
Cu brațele-**amândouă** de **gâtul** meu te-anini
Și **par' c'ai vré a 'mi** spune ceva, apoi suspini.
Eu **string** la piept averea-mi de-amor, **de** frumuseți,
În sărutări unim noi **sermănele** vieți...
15 O! glasul amintirii **remăie** pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă l'am avut,
Să uit, cum **dup'o** clipă din brațele-mi te-ai **smuls**...
Voi fi **bătrân** și singur, vei fi murit de mult!

Cuvintele bolduite sunt formele ortografice vechi, autentice, ale poeziei din ediția princeps (T. Maiorescu), pe care limba literară de astăzi le-a eliminat din cuprinsul ei. Excepție fac „**de** frumuseți” (V3), „te-ai **smuls**” (V17) și „**Voi** fi” (V18). „**Aducerile-aminte**” (V5) este forma actualizată de P.C., pentru că în P1 apare forma **Aducerile aminte**.

Oricum, forma lingvistică și ortografică a poeziei *Departé sunt de tine* și a întregului volum în care ea este cuprinsă, legitimată de către Petru Creția ca fiind originală, diferă de forma lingvistico-ortografică originală a acestora stabilită de către Nicolae Georgescu... Care dintre aceste forme este totuși forma originală?

2. Forma actualizată a poeziei *Departé sunt de tine*

Forma actualizată sau modernizată a poeziei *Departé sunt de tine* este forma care a transformat limba veche, regional-dialectală a poeziei, în limba și ortografia literare (culte, academice) de astăzi. Stabilirea formei lingvistice actualizate are scopul de a face ca poezia să fie înțeleasă la nivel lingvistic de către cititorul de astăzi, care vorbește o „altă” limbă și nu mai recunoaște o parte din cuvintele limbii originale ale lui Eminescu. Totodată, forma lingvistică actualizată urmărește să redea poezia în forma gramaticală și ortografică de astăzi.

În stabilirea formei lingvistice actualizate a poeziei *Departé sunt de tine*, pe care o redau mai jos, am ținut cont de forma pe care această poezie o are în volumul Mihai Eminescu, *Poezii*, selecție de Nicolae Manolescu (2, 2010). Dar pentru că ediția lui N. Manolescu este întocmită după „ediția canonică” a lui Perpessicius, după cum aflăm din textul numit *Notă asupra ediției*, înseamnă că forma lingvistico-ortografică a poeziei *Departé sunt de tine* din ediția lui N. Manolescu este stabilită, de fapt, de către Perpessicius. Dar iată forma actualizată a poeziei despre care vorbim:

Departé sunt de tine...

(Forma actualizată a lui Perpessicius)

Departé sunt de tine și singur lângă foc,
Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc.
Optzeci de ani **îmi** pare **în** lume c-am trăit,
Că sunt **bătrân** ca iarna, că tu vei fi murit.
5 **Aducerile-aminte** pe suflet cad **în** picuri,
Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri;
Cu degetele-i **vântul** lovește **în** ferești,
Se **toarce-n gându-mi** firul duioaselor povești,
Și-atuncea dinainte-mi prin ceață **parcă** treci,
10 Cu ochii mari **în** lacrimi, cu **mâini** subțiri și reci;
Cu brațele-**amândouă** de **gâtul** meu te-anini
Și **parc-ai vrea** a-mi spune ceva... apoi suspini...
Eu **strâng** la piept averea-mi de-amor **și** frumuseți,
În sărutări unim noi **sărmanele** vieți...
15 O! glasul amintirii **rămăie** pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă **l-am** avut,
Să uit cum **dup-o** clipă din brațele-mi te-ai **smult**...
Voi fi **bătrân** și singur, vei fi murit de mult!

În concluzie, cred că o ediție a poeziilor lui Eminescu trebuie să fie compusă atât dintr-o secțiune care redă forma **originală** și ortografică **originală** a poeziilor, cât și dintr-o secțiune de poezii actualizate lingvistic, ambele secțiuni fiind însoțite de note explicative privitoare la semantica, gramatica, punctuația, ortografia textului etc.

Oricum, cred că ediția actualizată lingvistic nu exclude legitimitatea unei ediții în limbaj original, după cum nici ediția în limbaj original nu poate să nege legitimitatea ediției actualizată lingvistic a poeziilor lui Eminescu. Pentru cunoașterea mai bună a lui Eminescu sunt necesare ambele variante lingvistice ale poeziilor sale. Iar noi asta urmărim: să-l facem pe Eminescu cunoscut, poate chiar și iubit, dacă va avea noroc de cititori sensibili și inteligenți, în acest veac de cumpănă și plin de ispite tehnologice.

Am greși noi față de Eminescu dacă, prin modernizările sau actualizările lingvistice, vom mări coerența (inteligibilitatea) poeziilor sale? Ce ar fi atât de grav dacă, în forma actualizată a poeziei, în loc de forma originală *cran* am folosi *craniu*, în loc de *sânte* am folosi *sfinte*, iar în loc de *mite* am scrie *mituri*? Și așa mai departe. Dar firește că uneori filologii sunt mai catolici decât papa.

Bibliografie

- EMINESCU, Mihai, 2012, *Poesii*, ediție critică, studiu introductiv, comentarii filologice și scenariul probabil al *ediției princeps*, N. GEORGESCU, Editura Academiei Române, București.
- EMINESCU, Mihai, 2010, *Poezii*, selecție și *Notă asupra ediției* de Nicolae Manolescu, prefată de Dan. C. Mihăilescu, tabel cronologic și referințe critice de Mihai Iovănel, Editura Litera, București.
- EMINESCU, Mihai, 1989, *Poesii*, reeditare, ediție îngrijită de Petru Creția, *Notă asupra ediției*, *Corecțiuni și emendări* de Petru Creția, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- VIANU, Tudor, coordonator, 1968, *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

* Eseul face parte din volumul *Arta poeziei lui Mihai Eminescu și poezia contemporană*, aflat în lucru.

Răstimp parizian, 1997–2000.

Jurnal epistolar (XII)

(*continuare*) Săptămâna de vacanță a trecut pe nesimțite. Eliza îmi propune să merg cu ei la Blois pe malul Loarei, la vreo 200 de km de Paris, cu mașina. Nu am nicio încredere, m-am cam săturat de promisiunile lor. Oricum, altfel m-ar bate Dumnezeu, trebuie să recunosc faptul că m-au ajutat foarte mult cu mutatul și cu aeroportul. Singur, mi-ar ar fi fost foarte greu. Mi-am adus aminte, să nu uit! Dinu spune că nu ne-ar trebui aici decât un pat, o masă, o chiuvetă și un veceu. Este exact ce am eu acum pentru o mie nouă sute de franci. Îmi ajunge, pentru că sunt într-un fel de expediție solitară, cu un scop precis și cu un risc asumat. Pentru o viață de familie este însă absolut insuficient! Am ajuns la aberații nebănuite. Va trebui deci neapărat să închiriem două cămăruțe, plus baie, plus bucătărie. Ceva nemobilat ar însemna vreo patru mii de franci. Revinind, eu mă simt într-un asalt sau o fugă continue, stau la masa de lucru 12-15 ore pe zi, mulțumesc lui Dumnezeu că sunt relativ sănătos, îmi conserv sufletul printr-un fel de ritual al gesturilor repetate, ca un monah: lucru, somn, trezie, toaletă, mic dejun, lucru, prânz, lucru, somn. Când am ore la Grand Palais, miercurea și joia, totul se concentrează pe ele, pe acele ore. Am mai spus-o, este cam ca la pușcărie sau la mănăstire. Numai că reclusiunea autoimpusă îmi favorizează în primul rând desprinderea de cele două droguri, televizorul și țigara.

Scriu prea mărunț? Vezi cu ochelarii? Mama ta ce mai face? Despre ea nu ai scris nimic în ultima scrisoare. Sărută-o din partea mea. Roagă-o să-mi scrie și ea câteva rânduri. Aș fi vrut să merg să îți dau telefon și să îți comunic bucuria lecturării scrisorii de la tine. Pe nebăgate de seamă, s-a făcut miezul nopții, la voi este 12,30 noaptea, așa că renunț. Poate mâine seară. Dacă îmi ieșea pasența cu telefonul din biroul de la UNESCO al Elizei, am fi vorbit mai mult ca data trecută. Voi încerca altădată. Acum, deși este târziu, voi mai lucra o oră-două. Sau nu! Sunt obosit. Mă spăl, mă bag în pat și încerc să adorm citind... *Amintirile* lui Ion Creangă, de la biblioteca facultății, de unde mi-am luat un morman de cărți clasice, Bolintineanu, Alecsandri, Ion Ghica, Slavici, Duiliu Zamfirescu... Mă voi cufunda în literatură română! Curios și comic este că abia acum și aici, la Paris, am tot timpul la dispoziție. Ca și dispoziția sufletească!

Dacă Eliza se ține de cuvânt și vin la mine mâine să mă ia ca să mergem la Blois, îi voi da ei să expedieze această scrisoare prin UNESCO. Noapte bună!

Sâmbătă, 14 februarie 1997. S-a împlinit o lună de când sunt la Paris. Mi s-a părut că a trecut repede. Mă trezesc binedispus odihnit și sănătos la orele 8,00. Toaleta, curățenie, micul dejun – o portocală, și... la lucru! A treia zi de când nu fumez și deja simt o îmbunătățire în respirație și în starea generală. Să vedem mai departe. Dacă o să vină alde Costi să mergem la Blois, bine de bine, dacă nu, voi lucra în continuare cu spor.

Am ajuns în cele din urmă la Blois, la sud de Paris, la vreo 180 de km. Castelul regilor Franței din secolele al XV-lea – al XVI-lea XVI (Francisc I, Henric II, III, IV); este monumental, o bijuterie arhitectonică restaurată. Etajul reginei, Caterina de Medici, apartamentul regelui, mobilier, decorații de epocă, totul refăcut. Locuri istorice pentru Franța. Camera unde a fost ucis pe la 1570 ducele de Guise, la instigarea regelui Henric III, declanșarea războaielor regale. Acum stau în cabinetul regelui, deasupra Loarei, e cam răcoare, și scriu. Ne-a făcut Costi o poză. Când va fi gata, o să ți-o trimit. Biletul de intrare în castel a costat 35 de franci, fără reducere. Îmi e foame. Nu am mâncat decât două ouă fierte la orele 10, acum este patru după amiază. Apare un grup de turiști cu ghid, mă opresc. Aripa Louis XII. Renaștere, opulență, bun gust, apartamentele amenajate ca muzeu de artă. Portrete ale oamenilor celebri ai epocii, poate sute de portrete de prinți, prințese, regi și regine. Franța este deja „la grande nation”, reper și model pentru celalalte curți regale sau imperiale. O mare parte a tablourilor înfățișează asasinarea ducelui de Guise. Sunt din nou obosit și frânt și flămând. Pe mâine, vă sărut, Eugen

Duminică, 15 februarie, 1997. Dragă Dinu, îți mulțumesc pentru scrisoarea pe care mi-ai trimis-o și care mi-a produs o mare bucurie. Îmi spui că nu știi să

scrii scrisori și să nu mă aștept la o capodoperă, dar ai scris o scrisoare foarte frumoasă, cu multe informații, sinceră, cu umor cât trebuie și o expresie foarte bună. Așa și trebuie să fie o scrisoare! Mă întrebi cum fac de umplu așa de repede o pagină. Păi, cum să fac? Spun exact ce am pe suflet și ce îmi trece prin minte în momentul acela. Firește, lucruri care îl interesează pe corespondentul meu. Iartă-mă că scriu cu creionul, nu este prea elegant, dar am constatat că scriu mai citeț așa. Tu ai avantajul computerului, așa că, ce să mai vorbim! Dacă se va întâmpla să îmi scrii mai multe rânduri, pune un format mai mic al literei (eventual opt sau zece), ca să încapă pe față și pe verso și să economisim astfel paralele pentru timbru. Îmi pare nespun de bine că ai început să îți revizuiești comportamentul față de Gabi și că ai unele succese în acest sens. Continuă tot așa. Și eu mă aflu într-o schimbare dificilă, căci m-am hotărât să nu mai fumez. Ajunsesem la concluzia că este absurd să-mi cauzez un rău atât de mare cu propria mea voință și să mai și plătesc pentru asta. Cu computerul la serviciu, nimic nou. Mi-au spus că pot intra în sala ordinatorilor (așa spun francezii la computere, *ordinateurs*), luna dimineața, miercurea după amiază și vinerea dimineața. Deocamdată am de lucru acasă, traduc din *Confesiunile* lui Augustin. Am ajuns la cartea a X-a, așa că nu prea am nevoie de computer. Pentru mașina de scris Olivetti, am cumpărat bandă de scris, dar nenorocirea este că nu are caractere românești, ceea ce mă scoate din sărite. Cum să nu știi de unde să introduci în computer textul latinesc al *Confesiunilor*? Ți-am lăsat pe masă volumul cu un semn în el. Continui de introdus în computer textul latinesc exact de unde te-ai oprit, la începutul cărții a IX-a, unde ai rămas. Apropos de computer: am trecut pe la un magazin specializat. Un laptop (computer portabil) costă aproape 13 mii de franci, exact banii cu care ai putea să îți iei un Peugeot de ocazie! Computorașul de tradus, despre care am vorbit, l-am luat pentru tine.

Undeva, pe valea Loarei

Declarația că îți este dor de mine de la începutul scrisorii tale mă înduioșează. Și mie îmi este dor de tine și mă gândesc cu durere la momentele de conflict între noi, când mă enervai și îți mai dădeam vreo palmă. Îmi spun acum că, dacă mai erai câteodată răsfățat și prost crescut, vinovat sunt eu și nu tu, fiindcă eu te-am făcut și te-am educat prost. Dar acum, că te-ai mărit, lucrurile s-au schimbat, tu poți participa singur la propria ta educație, sunt absolut convins că vei deveni un adolescent cuviincios și un tânăr puternic, binecrescut, ambițios și care să știe ce vrea. Cum am spus și la telefon: pornește mașina din garaj doar o dată pe săptămână. Este de ajuns. Când s-o desprăvara și nu va mai fi gheată, încearcă să o convingi pe mama să învețe cu prudență să conducă, fiindcă este păcat să ruginească mașina în garaj. Oricum, folosită sau nu, tot se învechește. Voi vedea, dacă voi câștiga destui bani, voi cumpăra una de pe aici. Trimite-mi, te rog, adresele lui Adrian, Doru și Onofraș, căci vreau să le scriu. Uite-te în calendar și spune-mi în ce zi cade Paștele anul acesta. În general, despre viața mea poți afla amănunte din scrisorile către mama, pe care poți să le citești, căci țin în ele un fel de jurnal zilnic, în care trec atât întâmplările mai semnificative de peste zi, cât și mișcările mele sufletești, în măsura în care le pot cuprinde în cuvinte. O formulă de scris ar fi și aceasta: să scrii seara la computer câteva paragrafe despre ce ai mai făcut, ai gândit sau ai simțit în ziua respec-

tivă. În ceea ce mă privește, neavând televizor, sunt mulțumit ca am scăpat de această servitute. Pot avea mai mult timp pentru preocupările mele, nu să fiu un simplu spectator inert al vieții și al vorbirii altora. După cum știi, eu cred că televizorul este o pacoste. Am eu o întreață teorie despre asta, am mai vorbit noi. Închei aici, te îmbrățișez cu căldură și aștept răspunsul tău. Tata.

Duminică 16 februarie 1997. Dragii mei, v-am scris ultimele ultimele rânduri din scrisoarea precedentă din castelul regal Blois. Iată acum alte câteva amănunte. Am plecat la orele 11,30, cu mașina, cu Eliza, Costi și Roxana, împreună cu un alt tip din Paris, un consilier economic, unul Stănculescu, împreună cu cei doi copii, de șapte și nouă ani. Drumul până pe Valea Loarei, în regiunea Orléans, vreo 200 de km de la Paris, a durat fără incidente, plăcut. Locurile de pe Valea Loarei sunt de o frumusețe înmărmuritoare. Este un fel de Bucovina, regiune de predilecție pentru vechile dinastii ale Franței. Loara însăși este magnifică, bogată în apă, largă și repede. Nu chiar cât Dunărea, dar nici prea departe! Peisajul pare să rămână mereu același, sunt zeci de castele, înșirate ca pe sfoară. Am mers întins la Blois, cel mai important dintre toate castelele, deși nu și cel mai monumental. Spre înserat, am mai trecut și pe la castelul Chambord, cel mai frumos pe dinafară, ca în ilustrațiile din cărțile cu povești de frații Grimm sau Charles Perrault, o simfonie de arabescuri de piatră. Aici la Blois a fost locul de predilecție al regilor din dinastia Valois, în special Louis XII, Francisc I, Henri II, Henri III, Henri IV, Louis XIII, Louis XIV, locul unor mari decizii din istoria Franței, dar și al unor mari drame: Iese în relief, pe fundalul istoriei, uciderea ducelui de Guise de către vărul său, regele Henri III. Deși Renașterea era la apogeul ei, vremurile încă erau atroce, cu trădări, întemnițări, otrăviri, asasinat, lupte fratricide, totul în caruselul luptei pentru putere. Pe fundalul exploziei de creativitate și frumusețe al Renașterii, umbra străbunului Cain bântuie peste tot. Francisc întâiul, marele protector al artelor, era un bărbat dominator, uriaș (se zice că avea peste 2 metri!), autoritar, coleric și plin de idei. Una din ideile sale politice geniale a fost impunerea prin lege a limbii franceze, ca limbă oficială în administrație și justiție. În august 1539, neliniștitul monarh a dat celebrele decrete de la Villers-Cotterêts. Copiez înfrigurat de pe un panou începutul textului, în franceza vremii, apropiată de cea de azi: *Ordonnance du Roy sur le fait de justice: Francois, par la grâce de dieu, Roy de France, sçavoir faisons, à tous présens et avenir, que pour aucunement pourvoir au bien de notre justice, abréviation des procès, et soulagement de nos sujets, avons, par édit perpétuel et irrévocable, statué et ordonné, statuons et ordonnons les choses qui s'ensuivent.* Și urmează 192 de articole, care au definitivat emanciparea limbii franceze. În paralel, uriașul rege a mai instituit și *College des trois langues* (adică franceză, greacă și ebraică), actualul *Collège de France*. Pentru latină, cele mai tari bastioane au rămas Biserica și Universitatea.

Castelul este pur și simplu magnific, mai ales văzut din curtea interioară, cu arhitectura lui renescentistă, cu elemente de wits, de rafinament și de imaginație intelectuală. Reconstruct, are trei laturi deschise vizitării publice. La parter (rez de chaussée – știi că așa se zice „parter” în franceză? *Parterul* nostru trebuie să vine tot din franceză, dar nu prea știu povestea lui etimologică) esta o sală monumentală, la etajul întâi, apartamentul reginei. Totul a fost renovat în 1815 de un anume Rubon, după ce castelul a fost mai bine de un secol cazar-mă. Treci prin camere mai mari sau mai mici, saloane, camere de zi, cămăruțe fără destinație precisă, dormitorul regal principal toate conectate între ele prin ingenioase căi de acces, unele secrete. Majoritatea încăperilor au vedere spre Loara, ca și cele de deasupra, ale regelui. Peste tot, mobilier regal în aur, ceramică, dale de ceramică multicoloră, în fine, gust regal.

Etajul al doilea, spuneam, cuprinde apartamentele regelui. Îmi rămâne gândul la orga specială, instrumentul personal al regelui Francisc I, ni se spune. Aceeași bogăție și sobrietate ca și la regină, dar cu ceva indicibil-masculin. Într-o latură, se află sala Stărilor Generale, superbă, monumentală, locul unde se luau marile decizii.

Cărți față de care suntem datori

Citesc cărțile confrăților mei, de la o vreme încerc să și scriu despre ele. Dar este greu să acopăr prin „lectură publică” tot ce primesc, simt că neîndreptățesc pe mulți dintre scriitorii de azi care îmi trimit cărțile lor. Avem o literatură română vie, diversă, activă și prospectivă. Din această perspectivă vă voi propune serii de autori și cărți, „pe scurt”, ca variante de lectură. Mă simt ca bibliotecarul din Biblioteca Babel care încearcă să îl ajute pe cititorul bine determinat, dar derutat sau rătăcit, ca să ajungă la un liman.

„Tobârlanii”/ de Ion Toma Ionescu (Editura Hoffman, 2021, ediția a III-a). Ion Toma Ionescu este un scriitor complex, care scrie bine pe limba prozei, a poeziei, a memorialisticii. „Tobârlanii” este, la rândul ei, o carte complexă, care este deopotrivă poezie, proză, memorialistică. Cu un agent literar priceput, această carte ar fi făcut carieră în orice literatură cu un oarecare „abur” de normalitate. Dacă mă gândesc la Juan Ramón Jiménez și al său „Platero și eu”, de exemplu, în care intimitatea curții este ea însăși un personaj, plus măgărușul cu numele de Platero, îmi dau seama că sunt o mulțime de scriitori care au voluptatea curții proprii, care își creează un univers sieși suficient. Este și cazul lui Ion Toma Ionescu care nu recuperează trecutul, ci îl fixează. Amintirile din copilărie nu sunt povară, sunt oaze de iluminare. De trecut nu are nevoie autorul, de trecut autorului are nevoie un eventual cititor căruia îi lipsește această experiență care fixează omul/ umanitatea în dimensiunea istoriei. Mă opresc la un citat din carte, care esențializează o copilărie, o viață și care spune ceva despre ce face, de fapt, scriitorul pe lumea asta: „Scrișura mea în carte e ca lucrătura bunicii cu andrelele. Bunica Păuna, din partea mamei, împletea ochiurile unul pe față, două pe dos, sau trei pe față și trei aiurea, cum îi dicta imaginația. Niciodată nu împletea după un model anumea. I se umplea inima de bucurie când mă privea cum îmi vine pulăvărul la sfârșit”. Oricâte citate aș da din carte, nu aș fi convingător, singurul îndemn adevărat este să citiți „Tobârlanii” cu aceeași plăcere cu care autorul a scris-o. Și cu încredințarea că amintirea scrisă (sau spusă) are ceva magic.

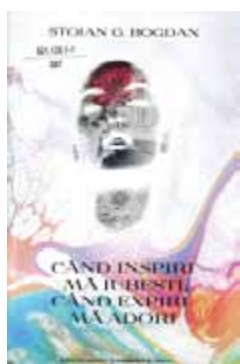
nii” este, la rândul ei, o carte complexă, care este deopotrivă poezie, proză, memorialistică. Cu un agent literar priceput, această carte ar fi făcut carieră în orice literatură cu un oarecare „abur” de normalitate. Dacă mă gândesc la Juan Ramón Jiménez și al său „Platero și eu”, de exemplu, în care intimitatea curții este ea însăși un personaj, plus măgărușul cu numele de Platero, îmi dau seama că sunt o mulțime de scriitori care au voluptatea curții proprii, care își creează un univers sieși suficient. Este și cazul lui Ion Toma Ionescu care nu recuperează trecutul, ci îl fixează. Amintirile din copilărie nu sunt povară, sunt oaze de iluminare. De trecut nu are nevoie autorul, de trecut autorului are nevoie un eventual cititor căruia îi lipsește această experiență care fixează omul/ umanitatea în dimensiunea istoriei. Mă opresc la un citat din carte, care esențializează o copilărie, o viață și care spune ceva despre ce face, de fapt, scriitorul pe lumea asta: „Scrișura mea în carte e ca lucrătura bunicii cu andrelele. Bunica Păuna, din partea mamei, împletea ochiurile unul pe față, două pe dos, sau trei pe față și trei aiurea, cum îi dicta imaginația. Niciodată nu împletea după un model anumea. I se umplea inima de bucurie când mă privea cum îmi vine pulăvărul la sfârșit”. Oricâte citate aș da din carte, nu aș fi convingător, singurul îndemn adevărat este să citiți „Tobârlanii” cu aceeași plăcere cu care autorul a scris-o. Și cu încredințarea că amintirea scrisă (sau spusă) are ceva magic.

„Pustiul binelui. Eseuri filosofice”/ de Horia V. Pătrașcu (Editura „Eikon”, 2017). Am citit în timp eseurile semnate de Horia V. Pătrașcu, dar adunate într-o carte acestea dau o imagine mult mai exactă a palierelor de gândire, ale practicii culturale și intelectuale ale autorului. Teme grave precum „Conștiința morții la români: de la negare la tragism”, „Cauzele spirituale ale obezității”, „Sentimentul mizeriei ontologice”, „Homo satur și lehamitea de viață”, „Studiile karamazoviene ale umanității” etc. sunt tot atâtea provocări la lectură. Rețin din eseu „Iubire și cunoaștere” un fragment definitiv pentru modul de gândire al lui Horia V. Pătrașcu: „Iubim viața înainte de a ne naște, înainte de a trăi. Iubim iubirea înainte de a iubi. Iar din iubirea de oameni, ca și iubirea de sine se nasc oamenii și se naște sinele. Dacă facultatea iubirii ar fi complet atrofiată, atunci, cu siguranță,

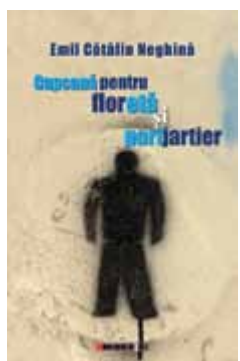
am fi complet orbi”. Și un alt fragment, din eseu „Primul vehicul al omului – scara”: „Ce a fost mai întâi, roata sau scara? A fost omul animat mai întâi de dorința de a cuceri orizonturile pământului sau a vrut să se înalțe, treaptă, cu treaptă, spre văzduh? Orizontul sau verticalul? Deplasarea sau ascensiunea? ...”. Răspunsurile sunt la îndemâna fiecăruia, eseu în sine îndeamnă la introspecție. Ca și cartea, în integralitatea ei.

am fi complet orbi”. Și un alt fragment, din eseu „Primul vehicul al omului – scara”: „Ce a fost mai întâi, roata sau scara? A fost omul animat mai întâi de dorința de a cuceri orizonturile pământului sau a vrut să se înalțe, treaptă, cu treaptă, spre văzduh? Orizontul sau verticalul? Deplasarea sau ascensiunea? ...”. Răspunsurile sunt la îndemâna fiecăruia, eseu în sine îndeamnă la introspecție. Ca și cartea, în integralitatea ei.

„Când inspiri mă iubești, când expiri mă adori”/ de Stoian G. Bogdan (Editura pentru Inteligență și Geniu, 2020). Poet care se autodevoră, dar talentat, să ne înțelegem, este Stoian G. Bogdan, care încearcă să provoace lumea din jur,

pe cititor, pe sine chiar, iritând, în final, pe toată lumea. Chiar și pe sine! Ca atitudine, poate fi înțeles în relația cu „Jurnalul unui geniu” a lui Dali, pe care pare să îl imite, să îl aducă/ adapteze în realitatea noastră, așa cum îi stă bine unui artist care are presimțirile sale, viziunile sale, uneori (extrem de) egocentrice. Dincolo de aceste considerații, amicale firește, trebuie să spun că Stoian G. Bogdan scrie o poezie senzitivă, plăcută la lectură, cuvintele se încarcă de emoție, stări, nestări și multă viață, așa cum îi stă bine artistului inspirat. Înainte să intru-n club/ întră talentul meu youtube/ și în urma lui ca o trenă/ briliantină iridiscentă și zenă/ mai străluminândă decât toate regiunile inimile lor/ expandând ca un război de artificii/ sfâșietoare ca un dor/ toată numai delicii și orbitoare tare tare/ electrizantă frunicătoare minunată sârbătoare/ incandescența zâmbetului meu ca o zare// nici nu pășesc că sfîșiesc/ doar plutesc ca un parfum misterios și-amețesc/ muritorii care se opresc/ femeile care se cutremură și se topest/ bărbații care încremenesc/ și instantaneu: muzică? Uuuu/ ce muzică ...” (Pe-un picior de Play). Radu Stanca, autorul poemului „Corydon”, l-ar aplauda pe tânărul nostru poet.

„Capcană pentru floretă și port-jartier”/ de Emil Cătălin Neghină (Editura Eikon, 2017). Cunoscutul actor Cătălin Neghină este, deopotrivă, poet dar și dramaturg, când nu este și regizor, în fond un spirit neliniștit care scoate efecte artistice din tot ce atinge. Piesa de teatru „Capcană pentru floretă și port-jartier” este o replică la „Hamlet” din perspectiva actualității, personajele shakesperiene sunt re-aduse la viață pentru a căuta un alt sfârșit celebrei povești care a stârnit imaginația cititorilor și spectatorilor câteva bune secole. Există un accentuat abur de bufonerie în gestică personajelor, este invocat parcă și spiritul lui Ubu, din

tistice din tot ce atinge. Piesa de teatru „Capcană pentru floretă și port-jartier” este o replică la „Hamlet” din perspectiva actualității, personajele shakesperiene sunt re-aduse la viață pentru a căuta un alt sfârșit celebrei povești care a stârnit imaginația cititorilor și spectatorilor câteva bune secole. Există un accentuat abur de bufonerie în gestică personajelor, este invocat parcă și spiritul lui Ubu, din

celebra scriere a lui Alfred Jarry: „O să-ți dau o scrisoare. O să-l duci pe Hamlet la adresa de pe plic. Îl duci până acolo și îi pui plicul în mână. Îl pui să sune la ușă. Acolo va sta în gazdă. Când îl vezi că a intrat și a dat gazdei plicul, tu poți pleca ...”, spune Claudius. Bătălia finală dintre Laertes și Hamlet pare desprinsă din desene animate: „Urmează proba de muiball cu bile de petang. Fiecare jucător are dreptul tot la trei lovituri. Pofțiți, vă rog!”, zice Osric, cel care arbitrează lupta aproape ritualică dintre cei doi. Umorul fin însoțește evoluția textului și a dramei, re-lectura propusă de Cătălin Neghină face parte din ceea ce spunem fiecare, cu nostalgie, că în orice povestire/ repovestire e vorba de „un Shakespeare al meu”.

„Faust pe mări”/ de Zolt Karacsony (Editura Tracus Arte, 2020). Poet care re-mitologizează o lume în dezagregare, tocmai pentru a o face să mai reziste o vreme, pare să fie Karacsony Zolt. Ultimul său volum prezintă o serie de varian-

te ale mitului faustic, numite sau nu, cu întruchipări episodice, apa, aerul, pământul sunt elementele care refac un mediu primordial, în virtutea unui acord cu forțele văzute sau nevăzute: „Treziți-vă din somn,/ ape materne,/ vă înălțați/ lent misterios,/ priviți în jur/ și contopiți-vă/ într-un unic/ gigantic/ strop de ploaie/ ce urcă din adâncuri/ spre firmament/ și-n el/ se oglindește/ ca vorbele/ când literele/ de sticlă/ din cărțile de mult/ ude din scoartă în scoartă/ se vor aprinde iar ...” (Apa îngerească). Karacsony Zolt este una dintre certitudinile poeziei maghiare tinere din România, discursul său poetic aglutinând teme și tehnici din panoplia postmodernismului, cu trimiteri spre zonele clasice în recurență cu noile tendințe ale poeticului european.

„Epistole din Pont”/ de Sorin Roșca (Editura Junimea, 2021). Poet de mare rafinament și sensibilitate, Sorin Roșca scrie ca și cum ar prelua ceva din vibrația și înfiorarea va-

lului de mare care presimte apropierea țărâmului: „Visam că te visez pe tine/ și cerul tot era deschis,/ veneai cu mers de căprioară/ prin puf de cețuri levantine,/ pluteam pe franjuri lungi de seară/ și greierii pictau cu triluri/ un chip de fată-n Saint Denis ...// Aveai degete subțiri de apă luncă/ prin vaduri scrise de licorni cu rune,/ ca un poem îndrăgostit, norocul/ îți aduna urmele în lumina dezmiertătoare/ să ne fie altar/ să ne cunune.// Visam că te visez pe tine/ și cerul tot era un vis,/ veneai tiptil pe după stele/ să nu te-audă lumea proastă,/ eu apucam de coarne zorii/ târându-i înapoi în noapte/ și greierii pictau cu triluri/ icoana mea din Saint Denis” (Visarea visărilor). Restul este (tot) poezie.

„Icoană din Balcania”/ de Ioan Baba (Editura Libertatea, Panciovo, 2020). Poet român care trăiește în Banatul sârbesc, Ioan Baba

este un redutabil autor de texte cu o morală sănătoasă, care tratează temele majore ale lumii contemporane din perspectiva balcanicului care nu vrea să rămână (și nu rămâne) în urma istoriei: „Pe urma disensiunilor vânătoarești/ Din măduva contaminată a lupului/ Ieseau urlete derizorii/ Cu masca realității// O iarnă de cuvinte fierbinți/ A fost aprinsă dinadins// E greu să navighezi împotriva curentului// Dar cum nimic nu e gratuit/ Intri impunător în salonul bărbierului/ Care radă mustața/ Celui ce atarnă pe zidul opus/ Plătești această banală realitate vânătoarească/ Cu bani grei/ Și ieși din oglindă” (Iesirea din oglindă). Poezia este, pentru Ioan Baba și pentru românii din Banatul sârbesc o candelă în care se topesc fulgii și stelele.

„șase feluri de frică, șapte feluri de curaj”/ de Patrel Berceanu (Editura Aius, 2019). Poet care s-a remarcat încă de la primii fiori ai „optzecismului”, Patrel Berceanu a cultivat o poezie vitalistă, cu un acut senti-

ment al baricadei. Dispărut prea devreme, uitat, neglijat adesea de comentarii poeziei contemporane, Patrel Berceanu „revine” cu un consistent volum de poeme inedite, „de sertar”, grație scriitoarei Doina Berceanu-Poloea care i-a cultivat cu abnegație amintirea și opera. Poemele sunt citibile și citabile de la primul la ultimul. Reținem aici: „am cules fructele mâniei/ erau dulci ca tinerețea mea/ petrecută în grădini/ cultivată peste cenușă și oaze/ atâtea copaci și atâtea frunze/ atâtea verdețuri hrănite din/ durere moarte umilintă/ am dus la buze fructele pline de/ suc al celor mai aspre mâinii/ ea mi-a hrănit tinerețea/ în numele dreptății de pe pământ/ înspăimântat privea îngerul/ cum buzele mele cum inima mea/ luau culoarea pământului” (Fructele mâniei).

„Iluminările întunecate”/ de Friedrich Michael (Editura Cartea Românească Educațional, 2020). O poezie ca un câmp de „sfâșiere a eurilor” scrie Friedrich Michael, atunci când în text nu este simțită/ presimțită o ruptură între aparență

și realitate. În multe poeme din carte mitul trăiește din demitizare, povestea lunecă romantic, bizar chiar, pe un perete pe care tocmai au trecut umbrele realității fecunde: „Aici nu s-a mai născut nimeni, nici măcar un ciulin,/ de la facerea lumii încoace!, spune urletul trist al Hecubei,/ bătrâna cătea împovărată de ani mii și mii. Deasupra pustiului/ o nălucă se învârtă în cerc; viața ei tristă trăiește/ moartea oaselor albe, împrăștiată pe un câmp/ presărat cu praf argintiu de stele./ Pe aproape e Troia, mormântul eroilor falnici,/ cetate ridicată odată de zeii cei albi. Oh, negrul sânge încheagat/ mustește în nisipul rece; cei căzuți/ glorioși din fața Porții Scheiene, își plâng încă/ prelunga nefericire. Doar dedesubt, în adâncurile calde/ ale gleei, aproape de miezul pământului/ un fir de iarbă încolțește verde din propria sa sămânță” (Cetatea pustie). Un singur mugure poate să explodeze și să împrăstie viață mai mult decât o pot face toate studiile (sterpe?) din laboratoarele lumii. Iar povestea, legenda, mitul sunt cele care conservă ființa istoriei, pare să spună Friedrich Michael.

Nicolae LEAHU

Profesorul-etnolog Petru Ursache

Era începutul lui martie 1993, când (în cadrul unei delegații de filologi bălteni, din care mai făceau parte Gheorghe Popa, Maria Șleahțișchi și Gheorghe Stog) am realizat o vizită de informare-documentare la universitățile din Iași și Suceava, pentru a lua cunoștință de noile planuri de învățământ și, neîndoios, și de noile forme de organizare a învățământului superior în... postcomunism, cum pare să fi fost gândul colectiv al Senatului bălțean, care și formulase „misiunea” noastră.

Uniunea Sovietică sucombise de peste un an, „directivile” și „indicațiile prețioase” se împotmoliseră undeva prin *Patriarșie prudi*, dar angoasa *lipsei de teme* a tinărului stat inter-riveran nu se liniștea nicidecum, dându-ne tîrcoale cam din toate părțile. Spaima, se pare, îi atinsese mai ales pe vechii stegari ideologico-birocrațici, care, odată cu transformarea Institutului Pedagogic în universitate, în 1992, simțeau cel puțin nevoia unor schimbări de formă, dacă nu și de fond. În tot cazul, cam acesta pare să fi fost fundalul escapadei noastre transfrontaliere, prezența mea în componența delegației (decisă undeva în orizontul misterelor) fiind mai degrabă una excentrică, așa cum în acel moment eram lector prin cumul.

La Iași, după o primire protocolară în biroul lui Petru Zugun, prodecanul Facultății de Litere, am aflat că sîntem așteptați de o echipă de profesori în Catedra de literatură română „Garabet Ibrăileanu”. Erau acolo, din cite îmi amintesc (dar am și martori), eminescologul Mihai Drăgan, istoricul literar Ion Apetroaie și etnologul Petru Ursache. Oarecum incomodate de mersul treburilor în țară (fapte clare de... restaurație, alegeri dezastruoase, mineriade etc.), gazdele ne-au făcut totuși o amplă prezentare a transformărilor care interveniseră după decembrie 1989 în Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”. Ele vizau aspecte administrative, curriculare, dar și ideologice, însoțite și de greve ale studenților, proteste etc. Cam stresați de faptul că susținem nu numai un dialog, ci și un fel de examen în fața unor colegi experimentați, foarte stăpîni pe discursul lor, am relatat și noi povestea instituției, a facultății și a... mai estului din care veneam, răspunzînd și unei avalanșe de întrebări. Profesorii ieșeni se interesau nu numai de Basarabia, ci și de ceea ce se întîmplă în Transnistria și Găgăuzia și, în general, în spațiul exsovietic. La sfîrșitul întrevederii, gazdele ne-au dăruit cărți, reviste, extrase de articole științifice, pentru a ne pune la curent cu contribuțiile personale și ale filologiei ieșene. Cam în acest context, profesorul Petru Ursache, care înțelesese că sînt și gazetari, îmi spuse că, făcîndu-mi deja mîna, este cazul să mă înscriu „cît mai curînd” la doctorat. Iar eu, ca orice june umflîndu-se-n în pene (nu zicea Marin Preda că tinerețea e cel mai ades o trufie și doar arareori o valoare?), mai ales în ajunul apariției primei cărți (de versuri, bineînțeles), am răspuns cumva în doi peri că, sincer vorbind, pentru mine doctoratul n-ar fi o... „prioritate”. Cu privirea-i azurie, învîluită, însă, într-o voce de o deosebită blîndețe, Domnul Profesor Petru Ursache îmi șopti, cît ceilalți își scriau sau citeau dedicațiile: „Nici nu mă prea mir, pentru că și eu am fost așa, cînd eram tînar... Am scris de toate, poezie, proză,

chiar și dramaturgie, dar, țin să-ți spun, Domnule Leahu, că, de la o anumită vîrstă încolo, cînd e vorba să te prezînti ca universitar, nu-ți prea mai vine să spui că ești... asistent.” S-ar putea să nu reprodus cuvintele întocmai, dar nu am nicio îndoială că memoria mea afectivă a înregistrat pentru totdeauna exact spiritul lor. Deși n-am conștientizat imediat vorbele profesorului, acum am impresia că anume din acea clipă n-am mai fost tentat să mă codesc în privința anului cînd aș da la doctorat. Dovadă că în toamna aceluiași an, cînd profesorul Ilarion Matcovschi îmi spuse că a solicitat Ministerului două locuri pentru studii de doctorat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, mi-am asumat prompt participarea la concurs.

Astăzi încep să înțeleg că, într-un fel sau altul, la acea întîlnire destinul îmi deschidea o cale și către profesorul Petru Ursache.

M-am reîntîlnit cu domnia sa atunci cînd m-am prezentat în toamnă, la Iași, cu ordinul ministerial subsuoară. Mi se spusese deja, la departamentul Studii de Doctorat, că, de fapt, profesorul Liviu Leonte, care-mi fusese desemnat în calitate de conducător de Ministerul Educației și Cercetării al României, nu este în țară, urmînd să revină cel mai devreme peste... un an, cînd își va încheia lectoratul în Franța. Povestindu-i cum stau lucrurile, profesorul Ursache îmi spuse, senin, că dacă depun cerere să mi se desemneze un alt conducător, ca să nu pierd anul, mă ia domnia sa. Și adăugă: „fiind și poet, cred că ai face o excelentă teză dedicată psalmilor arghezieni!”. Mîntea roindu-mi, însă, de alte teme, nu m-am speriat atît de spontană și neașteptată propunere a profesorului, cît de nefericită impresie pe care ar putea s-o lase unui etnolog eventuala mea încercare de a fugi cumva de... propriul destin: aveam cu mine și referatul corespunzător (un fel de... probă de condei), deci și o temă și, ca orice copil cu barbă, chiar credeam că este... *alegerea*. Așa că i-am mulțumit pentru încredere, spunîndu-i că-l voi aștepta să revină pe conducătorul desemnat de Minister. Admițînd, totuși, că l-aș fi mîhnit, constatai, în timp, că Dl Profesor Petru Ursache are o atît de fină înțelegere a lucrurilor și a oame-nilor încît „supărările” domniei sale nu pot fi decît pe chestiuni de principiu, care ar putea afecta în vreun fel însăși existența poporului român.

Prin urmare, atunci cînd Liviu Leonte îl convoca pe domnul Petru Ursache ca membru al comisiilor pentru susținerea examenelor și referatelor mele, am avut, în persoana Dumisale, un partener de dialog absolut remarcabil prin precizia observațiilor sau sugestiilor, profesorul arătînd că este un autentic spirit interdisciplinar, care se interesează de poezie în cea mai largă, antropologică, accepție a acesteia. Mai mult, cînd mergeam la Iași, îl aflam mereu fie în Facultate, fie la Catedră sau în biroul

conducătorilor de doctorat, unde, zidit între teancuri de cărți, lucra mereu la ceva. Mi-a arătat de 2-3 ori cite-un căpețel de creion, pe care-l purta în buzunar, ca să-l folosească imediat cînd îi vine o idee, pentru că, zicea profesorul, „abandonată pentru mai tîrziu sau fixată aproximativ, Ideea s-ar putea să nu mai revină niciodată în frumusețea sau plinătatea ei originară”.

În toamna anului 1994, la invitația Catedrei (și, în special, a Mariei Șleahțișchi, șefa secției Literatură română), domnul Petru Ursache sosi la Bălți pentru a ține o prelegere dedicată operei lui Mircea Eliade. Prelegerea a avut loc în sala 352 și, pentru mine, a avut rolul unei prelegeri epocale. În acel moment, deși numele lui Mircea Eliade era pe buzele tuturor,

cărțile sale n-ajunseseră încă pe piața basarabeană. Totuși, junii catedrațici bălteni citiseră deja, la acea oră, cel puțin *Maitreyi*, dacă nu chiar alte citeva titluri de romane sau lucrări de erudiție. Pe de altă parte, subsemnatul, care tocmai încerca să-i creeze prozatorului un spațiu generos în programa cursului de literatură contemporană, se cam împotmolise (sper că doar în propriii săi ochi!) în... *Noaptea de Sînzien*.

Cu toată dorința de a-i smulge „esența”, romanul părea a-mi vorbi o limbă obscură, planurile narative și, mai ales, mai ales simbolurile îmi induceau impresia că mă lasă mereu pe dinafară, într-un fel de con de umbră ca nafta.

Înarmat cu un teanc de plicuri pline cu fișe, manevrate dexter de la un subiect la altul, profesorul Petru Ursache deschidea pîrtii în toate direcțiile, descriind și analizînd, explicînd și interpretînd, mai ales pentru că în ultimii ani lucrase la un amplu și consistent eseu dedicat marelui mitograf și romancier, intitulat *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade* (București, Ed. Coresi, 1993, 208 p.), dar și (alături de Magda Ursache) la două solide antologii de studii și articole eliadești (e vorba de vol. *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, Iași, Ed. Junimea, 1992, 336 p. și *Mircea Eliade, Arta de a muri*, Iași, Ed. Moldova, 1993, 270 p.). Descompunînd „sistemul mitologic” și descriînd „filozofia” acestuia în gîndirea lui Eliade, profesorul Petru Ursache își îndrepta audienții înspre hermeneutica miturilor și textelor, operînd distincții sigure între simbolul mitic și simbolul literar, între creația artistică și creația cosmogonică. Deși cunoscută, în linii mari (baremi unora, mai ales din bibliografia de limbă rusă), în rostirea profesorului ieșean terminologia (sacral, profanul etc.) prindea viață, obligînd romanul *Noaptea de Sînzien* să se dezvăluie instantaneu în bogata-i țesătură de simboluri, sensuri și semnificații. Citînd lucrările menționate și, în special, *Camera Sambô*, am descoperit cheia capabilă să desferice misterele prozei lui Mircea Eliade. Un al doilea cîștig important al acestei conferințe ține de

adoptarea imediată și pe termen lung a metodei de lectură și fișare a domnului profesor Ursache. Din acel moment, am renunțat la fișarea pe jumătăți de foaie A4, adoptînd fișele mici, mult mai manevrabile mai cu seamă atunci cînd ai în față un mare număr de exemple care îți solicită numeroase alegeri și reorganizări. Și văd că și mulți studenți ai mei o găsesc excelentă.

Cu timpul, întîlnindu-ne tot mai des la Iași, la Universitate sau în spațiul junimist-convorbirist al Dulcelui Tîrg, Domnul Profesor Ursache m-a tratat cu o fraternă prietenie, fie dezlegîndu-mi parte din misterele pre- și post...-lovilutionare, fie recomandîndu-mi un articol sau o carte de care nu auzisem, fie încercînd să mă țină la curent cu ceea ce scrie sau îl frămîntă. Ultima dată ne-am văzut în aprilie 2013, la ediția din acel an a Zilelor revistei „Convorbiri literare”, cînd am simțit că l-am bucurat apreciînd cele mai recente contribuții științifice ale Domniei sale. Cu acest prilej îmi dăruia, în ordine inversă, la distanță de o zi, *Omul din Calidor* (București, Ed. Eicon, 2012), cartea dedicată operei lui Paul Goma, și *Miorița. Dosarul mitopoietic al unei capodopere* (Iași, Ed. Opera Magna, 2013). Întinzîndu-mi volumul *Omul din Calidor*, Domnul Petru Ursache îmi spuse cu directitate: „Țin foarte mult să ai această carte despre Goma, pentru că avem nevoie și în Țară și în Basarabia de cît mai multe caractere ca el!” Au fost aproape ultimele cuvinte pe care le-am auzit de la Profesor. Cîmpul în care au căzut le primește acum cu emoția re-trăirii unui enunț testamentar...

Deși mă interesez de etnologie mai cu seamă din necesități de informare generală, am considerat mereu cărțile Profesorului Petru Ursache drept lecturi ineludabile. Pe de o parte, pentru a învăța de la un om cu rarul dar de a-și comunica limpede ideile, iar, pe de altă parte, pentru a mă apropia de gîndirea unui maestru respirîndu-și disciplina de muncă în fiecare rînd scris. Cunoscîndu-l cu întîrziere și citindu-l, cînd retrospectiv, înspre cărțile începuturilor („*Șezătoarea*” în contextul folcloristic, *Poetică folclorică*, *Prolegomene la o estetică a folclorului*, *Eseuri etnologice*, Titu Maiorescu, esteticianul), cînd dinspre cărțile anilor nouăzeci (*Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade*, *Sadovenizînd*, *sadovenizînd...*, *Mic tratat de estetică teologică*, *Cazul Marie sau despre Frumos în cultura orală*) sau înspre cele recente (*Înamorați întru moarte*, *ErosPoesis la Cezar Ivănescu*, *Antropologia, o știință neocolonială*, *Miorița. Dosarul mitologic al unei capodopere*, *Omul din Calidor*, *Istorie, genocid, etnocid ș.a.*), încet-încet mi s-a revelat un mare caracter, unul dornic nu numai să ajungă la o înțelegere riguroasă a lucrurilor, ci și să dezvăluie, justițiar, povestea neamului său. La început, acest caracter nu mi se impunea cu evidentă, primele sale cărți fiind mai apăsate „tehnice” și discutînd varii probleme metodologice de etnologie sau de estetică în contexte bibliografice nu numai largi, ci și ideatic-tensionate (inclusiv de constrîngerile cenzurii). Sub amenințarea permanentă a „forurilor”, cercetătorul nu numai că se angajează în acțiunea de restaurare sau re-instaurare a unor discipline, ca etnologia sau estetica, ➔

Evocând grația

→ grav deformate în perioada proletcultistă, ci lucrează subtil pentru afinarea sau, pur și simplu, pentru îndepărtarea frazeologiei cu iz ideologic a limbajelor de specialitate. Sobra dicțiune a ideilor și naturalețea comunicării profilează un cârturar temeinic, capabil să-și promoveze viziunile și să rămână în arena ideilor. Lucrul acesta îl vedem tot mai clar odată cu *Camera Sambô* și antologiile din opera lui Mircea Eliade (acestea din urmă realizate împreună cu Magda Ursache), dar și în cărțile sale despre Frumos, în care realizează o originală reinterpretare a dialogului dintre sacru și profan, estetica teologică funcționând aici, în esență, ca un pendant al ideii de frumos în cultura populară.

În ultima etapă de creație, Profesorul Petru Ursache accentuează latu-ra polemică a demersului său științific, prezentă anterior sub forma reflecției academice reținute, uneori chiar ceremonioase. Fie că se gîndește la *Miorița* sau la *Doina* eminesciană (căreia îi dedică un alt splendid dosar analitic alături de Magda Ursache), fie că meditează asupra operei lui Cezar Ivănescu sau a celei a lui Paul Goma, în cunoscutele deja studii monografice, cititorul simte că cercetătorul scrie cu nerv, sculptînd chipuri monumentale și, totodată, apărînd destine și sensibilități. Și, chiar dacă nu împărtășești întotdeauna patosul exegetului, sub povara copleșitoare documentări sau a demonstrațiilor dornice de exhaustivitate, începi să înțelegi profunda rațiune a fiecărei pledoarii: avem ceva de apărut și, dacă ne apărăm a lehamite, nimeni și nicăieri nu ne va crede. Mai mult, noi înșine vom înceta să mai credem că existăm ca civilizație capabilă să supraviețuiască.

Fără a o flutura în vînt ca pe-o sabie, ideea *apărării și ilustrării reflexive* a ființei naționale străbate cărțile profesorului Petru Ursache. Profilîndu-se încă în lucrările de tinerețe, sub forma interesului pentru puritatea creației populare și finețea instrumentelor interpretative, ea se dezvăluie tumultuoasă în special în cărțile dedicate operei unor creatori puternici cum sînt Paul Goma și Cezar Ivănescu și, cu o și mai mare (și nerăbdător-testamentară) directitate, în *Istorie, genocid, etnocid* (2010, 2019 – ediția integrală).

Dacă monografiile *Omul din Calidor* și *Înamorați întru moarte sau Eros-Thanatos la Cezar Ivănescu* explică și apără opera a doi creatori de vîrf ai literaturii române contemporane, victime ale regimului comunist și ale unei receptări tendențioase de lungă durată, *Istorie, genocid, etnocid* sintetizează și interpretează o vastă bibliografie asupra destinului neamului românesc sub comunism.

Nimic nu lipsește din acest copleșitor inventar: nici modul în care a fost ocupată și maltrată România de armata roșie, nici instalarea cu forța a unei guvernări criminale, nici crimele însele: întronarea bunului plac al ocupantului, pseudoprocese publice, deportările, întemnițarea în condiții subumane, spolierea în favoarea „învîngătorului” etc. etc., la fel cum nu lipsesc nici Martirii: de la sutele de mii de ostași care s-au jertfit în anii celui de-al doilea război mondial la eroii rezistenței din munți și la cei care și-au păstrat neîntinat sufletul pe parcursul a patru decenii de teroare roșie...

Developîndu-se (și grație eforturilor de editor ale Doamnei Magda Ursache) în vasta și consistenta ei anvergură intelectuală, opera Profesorului începe să profileze tot mai bine imaginea unui cârturar de primă mărime în cultura română a ultimei jumătăți de secol. Iașiul și Universitatea ieșeană, în primul rînd, au în datoria lor căutarea unor mai bune forme de prețuire a numelui PETRU URSACHE.

GRAȚIA CU CARE MOARE O FRUNZĂ

fusesem bărbatul plecat pe mare și uitat acolo în curtea spitalului de nebuni unde ploua fără-ncetare iar jimi hendrix cânta la chitară cu dinții

din tot ce-am pierdut
n-a rămas nimic
nimănui

păsările calde se-ntorc, în sfârșit, din țările călătoare

ca amintirile într-un timp recurent

evocând grația
cu care moare o frunză
lângă ultima geamandură

MORȚII DE SUB CRUCILE DIN SÂNGELE NOSTRU

în locul în care nimic nu contează
nu se-ntâmplă nimic:

înfometatul înfulecă/ însetatul bea/
doar închipuiri

scriem ca să nu ne lăsăm striviți
de gunoaiele ce ne-acoperă
precum apele unui ocean cât planeta

(bezna diurnă primordială întunericul de la amiază al lui koestler)

bătrânul entomolog
ademeneste în insectar până și fluturii
din stomacul îndrăgostiților

așteptare fără obiect mimare a firescului

în locul în care nimic nu contează
oare ce-or fi făcând morții
de sub crucile
din sângele nostru?

MEREU CELĂLALT

oglinzi glisante

pietre pline de sânge

și-o singură straniețate:
chipul tău reflectat fragmentar

nu faci nici măcar un minimum de efort
să te salvezi cumva

(nimeni nu e pedepsit nimeni
nu supraviețuiește)

ești/ vei fi
mereu
celălalt

(ar trebui să plouă
neapărat ar trebui să plouă.

să nu se mai vadă sângele)

ramurile copacului
sunt, de fapt,
nervurile frunzei
și
invers

VÂNTUL DIN ZORI. TIMP LINEAR

dormeam pe o șină de cale ferată. dimineața

înălțam zmeie pe colinele
din apropierea mării

la o distanță apreciabilă un câine aștepta

avea privirile mate:
oriunde m-aș fi așezat părea că se
uită numai la mine
negustorul de cruci de la capătul străzii
tăcea. apoi căuta spre oglindă
ferindu-se de lumina ei ca de o zăpadă

ce cade
direct pe piele
dormeam pe o șină de cale ferată. visam
trandafiri albi și garoafe
roșii pe un câmp sepie

CROCHIU DE STARE. DE ASEDIU

decembrie – ianuarie – februarie – martie
și-așa mai departe... și-așa mai departe...

steaguri/ revoluții/ cadavre
(singurătate și ceață)

proteste mute
ca niște
scrieri pe pietre erodate de ploaie

nu proprietate. nu posesiune. nimic personal
doar măști una cu oasele feței
(bune pentru orice sărbătoare)

zăpada cade peste lume
cu gesturi teatrale

roșie ca o ideologie
a edictului
(poliția ne-mpușcă pe ritmuri de colind)

INEXPLICABILA STARE

a bătut clopotul și toate păsările din copac
au zburat care-ncotro

îmi petrec viața târîndu-mă (noroc
că n-are cine să mi-o și spună)

până când
nimic nu mă va mai dura

asta explică multe:

inclusiv inexplicabila mea stare
de fericire

O ARIPĂ DE PESCĂRUȘ NEGRU

tot ce vedeam
era sprânceana ta ridicată a întrebare
semăna cu o aripă de pescăruș negru –
un semn discret

(ca o plecare incognito)

trimis din gările mici
și singure

DÂRE DE IGRASIE

arhitectura peroanelor se înălța mereu
de jur-împrejurul
câte unei plecări

pe neașteptate între oameni și lucruri se
produsese un transfer de identitate

mașina oprise lângă un canal. din ea
a coborât o femeie speriată
de pustietatea locului

trăiam în țara care nu exista: nicio
neliniște nu tulbura armonia indolenței

săptămâni întregi numai despre asta s-a vorbit:

direcția unui cerc
centrul spațiului

la care priveam
ca prin geamul (sau apa?) unui acvariu

mortul zăcea pe masă. pleoapele nu se
închid complet –
conchidea savantul

literele se scurgeau pe pereți ca niște dăre de igrasie

Iluminati 2.0

sau Discursul ateologiei paragnostice carpato-dunărene

– Ce eram acum câțva timp înainte de Crimeea?
– Am luptat și am progresat: ieri obscuritate, azi
lumină! ieri bigotismul, azi liber-pansismul!

(talk-show din alte vremuri)

Partea I

ÎNCREMENIREA ÎN PORTRET

1.

Anul 2022 mi-a revelat existența unor afinități ne-bănuite în lumea „cărților” – cum îi numește Magda U. pe aceia care fac cărți. Ar trebui să mă corectez, înlocuind verbul „a revela”, e prea încărcat de povara semantică religioasă și ar fi un indiciu al partizanatului meu, al alinierii la o doctrină, deci al incapacității de a fi obiectiv în analiza mea.

De la bun început voi spune, preluând o expresie din franceză, că este „le cadet de mes soucis” – ultima dintre grijile mele, dată fiind natura subiectului și discursul subiecților. Mă preocupă în schimb orchestrația a două compoziții tipografice lansate cu vâlvă spre sfârșitul anului, perioadă marcată de pele-rinaje – de la Iași la București, cu sfinți din arealul cultural românesc – dar de și intrarea în postul pregătind sărbătoarea Nașterii Mântuitorului (pentru „habot-nici”, ar spune autorii textelor de care mă voi ocupa), respectiv „magia Crăciunului”, pentru cei care intră în mistica mall-urilor și a megaconcertelor, făcând mă-tăanii în fața rafturilor cu promoții. Un interval numai bun pentru promovarea cărții ca posibil cadou, lucru de care se îngrijesc serviciile specializate din edituri și librăriile online.

Și, cum toate astea presupun un ritual, autorii lucrărilor *Ce gândește Dumnezeu* și *Dumnezeu nu este mort* au intrat în cel al *proslăvirii Eului-Autor*, zămis-litor de carte și iscoditor de gânduri pentru luminarea celor aflați încă în beznă ignoranței din cauza închide-rii în țarcul unei credințe, adică în perimetrul spiritual administrat de o biserică structurată ierarhic.

2.

Punctele forte sunt lansările de carte, precedate și urmate de „interviuri”, ceremonial în care nu sunt admise fluierăturile în biserică (adică întrebări piezișe), respectiv conferințe promoționale, unde intervențiile neavenite sunt taxate de slujitorii cultului – cei invitați să-l tămâieze pe Apostolul Gândirii Neînrobite – dar și de Elita Inițiaților, aflată în extaz în sală – drept probă de ignoranță, de incultură și de obscurantism. Dacă nu vibrezi din toată ființa noologică și noetică, înseamnă că ești inept sau inapt – neputincios în a face diferența dintre „transcendent”, „transcendental” și transversal” – când Vestitorul Cugetului Liber este manager cu trecut filosofic. Sau, și mai trist pentru spiritul liberpan-sist, să nu poți discerne între integrale, integrare, in-tegrame, și instagrame când îl ai în față pe absolven-tul de studii tehnice de top, care-și mută neliniștile din domeniul automatizării în întrupări imaginare (jurnalist, doctor în cinematografie și media, analist politic, scriitor), marcate prin configurații vestimen-tare (cu sau fără pălărie asupra calviției generatoare de aură, cu sau fără guler, în bluză de trening sau în costum), gata să răspundă la întrebări din orice do-menii, știe totul despre Halep și Alep, despre Putin și Rasputin, despre cartofi și cartofoi, cartomani și car-tomancie, despre conexiunile dintre catolic și catodic, dintre plasmă și cataplasma, când vorbește în fața mediciniștilor.

În Biserica Peratologică, fie că este vorba de sluj-ba de la Marea Catedrală a Cărții, unde autoritatea Lui rămâne intactă, fie că se optează pentru formatul conferință, oficianții sunt creaturi ale Marelui Des-chizător de Minți, cei care au fost mânjii hergheliei cândva, iar acum au privilegiul de a-L chema în public folosind prenumele, venit de la Arhanghelul Bineves-titor. După Faptele Apostolului Liberpansist urmează Evanghelia de Sine a Lui-Însuși, unde se mai drege ceva din busuiocul cărții, prea contondentă pentru o parte din public. Iar pentru ca vraja gândului olimpi-an să nu se producă, slujba se încheie după modelul bise-ricesc – se dă formula finală (*ite, missa est*): cei din sală nu au căderea de a se îndoi, în niciun lăcaș de cult ne se dezbate prestația predicatorului.

3.

Fiecare dintre oficianți ar merita un portret dacă, intrând în acel hățiș caracterologic nu ne-am înde-părta de ceea ce-i apropie pe absolventul de studii

tehnice „de top” (fondator al unor gazete de care se desparte, de show-uri de palavre părăsite) de absol-ventul de filosofie materialist-dialectică și istorică (1960-1965), upgradat de Constantin Noica cu softul Integrala Kant, puțin utilizat după 1990, când intră în costumul de manager al cerurilor editoriale, de unde coboară din când în când pentru a da lecții de morală națiunii. Ambii au devenit în timp *reper*, pentru serii de audiență rareori convergente dar complementare, *gură* pentru o parte a tinerilor dezamăgiți de instituții (de la cele politice la cele religioase și educaționale).

Ei au de altfel și statutul de *mituri* în orizontul culturii contemporane pentru promoțiile de cititori având 30-40 de ani în 1989: nu te poți atinge de ei fără a risca excomunicarea din rândul Populației Cultivate, a-i contrazice înseamnă a te expune oprobiului pu-blic („frustratule, Neica-Nimeni, cine ești dumneata care n-ai publicat nici o carte la Editura Lui¹, n-ai fost învrednicit să ai emisiuni ca El²”). Corectitudinea poli-tică se regăsește refractată în corectitudinea cultura-lă – dacă te atingi de „reperele” elitei ești „de cealaltă parte”. Fanii lui Liiceanu și cei ai lui CTP nu se adună împreună mai niciodată. Și totuși...

„Lumea pe dos”, pictură naivă pe lemn, slovenă, folosită la ușile stupilor.

4.

Ei sunt în fapt complementari, precum cele două fețe ale unei monede, un soi de Ianus al ateologiei contemporane, prin trecerea de la Teologie la Ego-logie și Egotarie, de la puparea moaștelor la mătăni-ile în fața Lor. În cele două cărți ale Instanței Morale Naționale (*Isus al Meu* și *Ce gândește Dumnezeu*), Nu-mele Tatălui și al Fiului sunt „cârlige” comerciale, ti-tlurile provocatoare speră să atragă indignarea cleru-lui și a credincioșilor, fiind un *clin d'oeil* pentru proprii adulatori. Procedeu perimat după *Versetele satanice* (deschizătoare de drumuri într-un alt context, mai riscant) și după caricaturile lui Mohamed, revelatoa-re ale fragilității coexistenței interconfesionale în lu-meaa apuseană. El intră în sfera corectitudinii politice occidentale: protejarea demnității persoanei pe de o parte (de la imagine la vorbele privind aspectul fizic, invocarea ascendenței sau descendenței), dreptul ori-cui de a trata caricatural reperele religioase ale oricui (dar cu o țintă preferată), invocând libertatea de expri-mare. Dacă Autorul s-ar fi manifestat strict în limitele competenței specifice, titlurile ar fi fost ceva în genul „*credința, necredința și peratologia etică din perspecti-vă kantiană*” întrucât în ambele volume nucleul dur al discursului este reprezentat de autorul *Criticii rațiunii pure*, văzut ca un fel de continuator al Mântuitorului: „*Să se descurce de-acum singuri, ca oameni mari ce-au devenit – și-o fi spus Dumnezeu prin secolul al XVIII-lea (și de astă dată l-a delegat să vorbească în numele lui nu pe un profet evreu, ci pe un filosof german pe nume Kant)*” – scrie Liiceanu în *Isus al meu* (vezi pag. 206). Regăsim modelul fondatorilor unor denominațiuni neoprotestante (invocarea unui Nou Mesia) dar nu aici este cel mai important lucru ci anticiparea titlu-lui următor: dacă bănuim ce „și-o fi spus” Dumnezeu, înseamnă că *știm ceea ce gândește*. Întoarcerea argu-mentării ca la Ploiești (cum se zice la noi) în introduce-rea celei de-a doua cărți este jenibilă – cum ar fi spus studentele mele de la Comunicare și Relații Publice. Dar despre asta va fi vorba în următoarele capitole ale încercării mele. Cazul *inginerului-filmolog-analist-co-mentator-scriitor* este și mai interesant întrucât *vorbi-rea despre Dumnezeu* este ingredientul unei tocănițe dialogale dintre cele două capete ale unui Ego, pri-mul mimând ignoranța și naivitatea pentru a-i servi „mingi la fileu” celuiilalt (să nu uităm că geniul politeh-nic și poligraf este polisportiv și poliglot). Un Rozanov (Apocalipsa vremurilor noastre) în varianta de cărciu-mă de mahala: Candidul este bătut pe umeri și gratu-lat cu apelativul Asulică, orientat semantic în funcție de decupajul morfologic: ca diminutiv de la Asul și respectiv prin interpretarea lui „a-” ca prefix indicând *lipsa de* (ca în ateu, agnostic, anarhic).

Între modulele scenice sunt inserate portrete

și amintiri adunate ca ziarist și „om de lume”, având ca puncte forte momentele de glorie ale lui CTP: cum a contribuit El la nealegerea lui C.V.Tudor, cum l-a determinat pe ambasadorul american să dea o declarație fără echivoc, care ar fi dus la accelerarea procedurilor judiciare și condamnarea unui pedofil cetățean al SUA, justiția românească fiind până atunci cam timidă. Toți sunt pigmei față de El-Însuși deși, dacă urmărim meandrele textului, defectele incriminate pot compune și portretul portretistului. Când egolatria ajunge pe culmile disperării, are nevoie de un punct de sprijin pentru a răsturna Lumea (care ar fi cu fundul în sus) iar acesta nu putea fi decât Numele Tatălui Ceresc.

5.

Janus-ul ateologiei contemporane are prin urmare două fețe: una este olimpi-ană, cu mișcări zigomatice controlate, cu emisie vocală potolită în registrul ba-ritonal, cealaltă hiperkinetică, cu deplasări ample ale sprâncenelor pe intervalul dintre rădăcina nasului și occiput, cu voce agitată de tenor de coloratură. Dar și două creiere: unul generat de metabolizarea lentă a categoriilor kantiene, celălalt fabricându-se prin sin-terizarea pulberilor culturale-tehnico-științifice (se-ism, furtună, potop de *brain*) preluate ca un aspirator de nomadul gazetelor și al platourilor de televiziune, pe care le critică ipocrit – prestațiile sale publice de fapt formate după regulile media „people”.

Să reținem asemănarea esențială: ambii declină orice identitate profesională bazată pe ceea ce au stu-diat sau făcut (ale vieții valuri...) în favoarea celei de Scriitor. Prin ceea ce fac intră fără echivoc în funcția adică de *inginer al sufletelor*, definită de seminaristul deturnat Iosif Visarionovici Djugașvili. Există însă un precedent al poziționării lor față de Divinitate, trecut sub tăcere de ambii: poemul *Cel ce gândește singur* din volumul *Cântare omului*, scris de autorul celor mai sfâșietori psalmi din literatura noastră, pentru a marca azeziunea la valorile noului regim în 1956. Iar dacă ambii refuză calificativul „*fără niciun Dumne-zeu*” au dreptate, în măsura în care fiecare este pentru sine propria Ființă Supremă. Strict vorbind, nici unul nu este agnostic, demersurile lor sunt paragnostice, mergând asimptotic spre o Mistică a Eului, încreme-nit hieratic în propriul chip. Cunoașterea pe care ne-o oferă este „supranaturală” – aflată dincolo de simțuri și adesea dincolo de bunul simț, ceea ce fascinează în „societatea spectacolului”.

Dar unui Om-Mit i se iartă și *mitocăniile*: recurente la politehnistul care, dându-se peste cap, precum un personaj de basm, a devenit orice, mai rare la filoso-ful-manager. Primul colecționează amenzi așa cum alții adună cutii de conserve sau medalii, celălalt le debitează mai rar dar nu mai puțin apăsător. Simpatia pentru CTP, declanșată de o anume mobilitate inte-lectuală a personajului, mi s-a spulberat pe măsură ce i-am urmărit prestațiile din scenetele dialogate nu-mite „spectacol de vorbe” (talk-show), în care straturi-le de cultură, fixate precum cele de teflon pe o cratiță de aluminiu, se fissurează, limbarița se împrăstie scu-i-pând orice întâlnește în cale și nu-i pe placul Arhilogi-cului iar Gură ajunge un simplu guraliv.

Trecerea de la anticlericalism la golăneala de Fe-rentari – vădită în cazul atacurilor la adresa capului BOR, este prelungită, în ateologia de bazar tehnico-științific, într-un interviu, în abordarea figurii Mântu-itorului, analizată prin prisma culturii macho de ma-hala: „*Trupul lui Hristos nu exprimă o masculinitate de-cisă, agresivă. Nu, este un trup cu șolduri rotunde și late, nu are șoldurile drepte ca un bărbat, este firav, are părul lung*” (Radio Iași după o întâlnire cu mediciniștii). Nu este pomenită vreo tradiție iconografică (închipuirea de aici este verosimilă în pictura Renașterii), păcat ca-pital pentru un „specialist în imagine. Iar fantasmarea este pe linia „vânătorilor de pede” din țările islamice.

Filosoful a intrat în aceeași zonă crepusculară scriind despre relația erotică iernatică a lui Cioran și tratând-o pe partenera ocazională a acestuia drept „capră metafizică” (*Ușa interzisă*). Nu departe de acest stil este și apostrofarea arhimandritului Cleopa când vine vorba de relația dintre un credincios și un preot găsit beat într-un șanț (*Ce gândește Dumnezeu*). *Mon-sieur Teste*, personajul lui Paul Valéry întruchipând raționalitatea, capătă la *Ratioforul* din Micul Paris ac-cente de mahala.

Dar despre toate astea, mai detaliat, în numerele viitoare.

Traian D. LAZĂR

Roman modern – Roman postmodern

Serghie Bucur este un cunoscut publicist care, după ce și-a ascuțit pana în paginile presei locale cu articole, reportaje, interviuri pe teme culturale, a făcut, cu zece ani în urmă, saltul la literatura de nivel național. Face puțină politică de partid, dar multă politică culturală. Paleta sa tematică include comentarii literare, științifice, cronică muzicală și de artă plastică, iar pe plan literar romanul istoric.

Pasiunea ziaristului Serghie Bucur a fost, dintotdeauna, literatura. Născut român este, în cazul lui Serghie Bucur, sinonim cu născut poet, conform sintagmei lui Vasile Alecsandri. Membru al cnaclului literar din Câmpina, avansat ierarhic până la responsabilitatea de conducător al cnaclului, Serghie Bucur s-a manifestat, în plan literar, nu doar ca poet, ci și ca prozator. A publicat nuvele și a îndrăznit saltul la roman. Să tratezi aceeași temă ca și Camil Petrescu – Nicolae Bălcescu și revoluția de la 1848 – și să fii acceptat, din prima, la publicare nu e la îndemâna oricui. Audaces fortuna adjuvat? Nicidecum! O argumentează dezvăluirile din capitolul *Atelierul romanului*, ce relatează operațiunile de documentare, interpretare și transpunere literară a temei, concomitent cu exersarea tehnicilor literare postmoderniste.

Personajul central în romanul lui Serghie Bucur, *Apter*, ediția a II-a, Editura Karta Graphic, 2022, ca și în romanul lui Camil Petrescu, *Un om între oameni*, este Nicolae Bălcescu. Dar în timp ce Camil Petrescu îl prezintă pe un ton encomiastic – el este un om între oameni! – Serghie Bucur are o atitudine de compasiune. Eroul romanului său este un Apter, o ființă ale cărei aripi au fost frânte. Titlul romanului amintește de o statuie antică a zeiței Nike, personificare a Victoriei, înfățișând o Nike apteros, o Victorie fără aripi, cu aripile rupte.

Contextul intern și internațional, care a produs revoluția de la 1848, a făcut ca idealurile pentru care lupta Nicolae Bălcescu, unul dintre frunzașii revoluției, să nu se materializeze integral, nici în momentele de triumf ale luptei, nici cât timp a mai trăit Bălcescu după înfrângerea revoluției.

Serghie Bucur este posesorul unei viguroase și nuanțate arte portretistice. El a realizat portretul lui Nicolae Bălcescu, în dinamica personalității acestuia ca revoluționar și ca om. Impresionează portretul istoric al lui Nicolae Bălcescu, portretul psihologic al Luxei Florescu, portretele de autor ale altor personaje.

În timp ce romanul lui Camil Petrescu este structurat în scene ample, Serghie Bucur preferă scenele restrânse, de

mici dimensiuni. În afară de *Prolog*, *Epilog* și *Atelierul romanului*, cartea conține, în cele 300 pagini, 105 capitole, ceea ce atestă că Serghie Bucur este un miniaturist. El lucrează cu migală și atenție fiecare capitol al romanului folosind tușe verbale scurte inspirate direct de documentele consultate ori redând impresiile și ficțiunile inspirate de aceste documente, fapt ce determină caracterul realist obiectiv al textului romanului. Comparând operațiunile și rezultatele lor literare cu cele din pictură, putem spune că romanierul practică un pointilism verbal.

Tehnica de lucru a autorului se caracterizează prin folosirea unor variate procedee structurale și de limbaj. El alternează perspectivele relatării în funcție de personaj, la persoana întâia, dar unele decupaje narative cuprind, fie viziunea autorului, fie cea a documentelor istorice în formulări intertextuale. Limbajul definitiv pentru un personaj este presărat cu termeni și expresii ale epocii, iar dialogurile sunt redată fără a marca, prin linie de dialog, începutul spuselor fiecărui partener. Sunt practici postmoderniste, care disting romanul lui Serghie Bucur de cel al lui Camil Petrescu. Cantitativ, *Un om între oameni* cuprinde mai multă ficțiune, în timp ce *Apter* este legat, într-o mai mare măsură, de documentul istoric.

Fragmentarismul caracterizează atât tema generală a romanului *Apter*, cât și subiectul fiecărei secvențe în parte. Formulele scurte sugerează rapiditatea acțiunii, iar diversitatea impresiilor provocate de subiectele tratate contribuie la conturarea tabloului integral al secvenței și acestea la cel al romanului, care poate fi caracterizat ca postmodern.

Numai datorită manierei miniaturiste a reușit Serghie Bucur să trateze într-un roman de 300 pagini un univers spațial și temporal atât de vast. Fiecare dintre cele 105 capitole ale romanului cuprind doar 2-3 pagini. Prologul romanului tratează evenimentul principal al anului 1815, abdicarea lui Napoleon, iar epilogul se referă la faptele mijlocului secolului al XX-lea, când Camil Petrescu a scris *Un om între oameni* șicanat de presiunile politrucilor pentru a-i da un curs proletcultist. Corpul propriu-zis al romanului începe la 1834, în vremea domniei lui Al Dim Ghica și al intrării lui Nicolae Bălcescu, ca junker în armata națională. Iar finalul este situat la 1852, când a decedat Nicolae Bălcescu. Se află aici chiar și o referire la perioada post 1989. Un istoric ar zice că romanul este un exemplu de integrare a Istoriei Românilor în Istoria Europei. Din altă perspectivă, romanul tratează tema luptei popoarelor europene împotriva politicii reacționare a Sfintei Alianțe.

Ca roman al realismului obiectiv, *Apter* îmbină armonios realitatea istorică documentară și ficțiunea, o ficțiune controlată și care nu iese din tiparul documentului istoric. Realitatea istorică este prezentată atât în spiritul textului fidel documentului, cât și prin intertextualitate, incluzând citate din cele mai importante documente ale epocii. Este vizibil efortul romanierului de a nu se lăsa tulat de tonul documentului istoric, ci de a transforma conținutul documentului în text literar.

Unii autori scriu pentru a trăi (Gabriel Chifu în *România literară*, nr 48-49/2022), iar alții pentru a retrăi evenimentele (Mircea Iorgulescu în cartea lui Ioan Groșescu, *Ultima trănăneală*). Serghie Bucur scrie dornic să afle și să transmită (p.289) informații referitoare la personalitatea lui Nicolae Bălcescu, la contextul național și internațional în care a luptat pentru a-și realiza idealurile. Autorul poate fi pe deplin mulțumit, și-a atins obiectivele!

prefețele lui Cioran

Daniel Ștefan POCOVNICU

Jurnalul unei adopții

Între complexele lui Cioran se înscrie și reacțiunea lingvistică. Alergia pronunțată la tirania stilistică a limbii franceze. Ce-l va fi calificat în clasic și mai întârziat decât romantic filosofic de sorginte nietzscheană. Cu sensibilitatea-i năvălășă încorsetată aiuritor sub platoșa de fier a canoanelor retorice acceptate greu odată cu adopția literară „protectoare”, de bun augur, favorabilă notorietății ce va veni.

E un preț amar de plătit zi de zi, slovă după slovă, ce transpare deja în *Silogismele amărăciunii*. Un volum ce invită la întrebarea de nu cumva cărțile românești ale lui Cioran erau jurnale de lectură, ritmată, accentuată, ornată chiar, de neobosita meteorologie umorală a autorului. Pe când volumele franceze vor adăuga la esența jurnalul scriiturii traumatizate de gâlceava filosofiei cu literatura. Distanța dintre „adevăruri”, idolatrie a certitudinilor, și inconsecvența autenticului ca expresie vie a ființei stăpânite aproape demonic de sine. Un balans ezitant în această etapă ce dă farmec nehotărârii unui aspirant mistic îmbiat de destin a îmbrăca veștmânt de moralist.

Pe o singură pagină (*Silogismele amărăciunii*, Humanitas, București, 1992, p. 6), găsim repulsie pentru idee:

„Nu mai vrem să îndurăm povara „adevărurilor”, nici să ne lăsăm păcăliți de ele sau să le devenim complici. Visez la o lume în care oamenii ar fi gata să moară pentru o virgulă.”

și, aproape imediat, dispreț al pedanteriei stilistice:

„Certitudinile exclud stilul: grija pentru exprimare e apanajul celor ce nu pot adormi într-o credință. Lipsiți de un temei solid, ei se agăț de cuvinte, simulacre de realitate, pe când ceilalți, siguri pe convingerile lor, nu pun preț pe înfățișare și se răsfăț în tihna improvizăției.”

Tensiunea aceasta paradoxală înregistrează anii adaptării scriitorului Emil Cioran la stilul riguros al literaturii clasice franceze. O luptă pe care o amintește discret în interviul cu Gerd Bergflet, unde îl evocă pe acel basc anonim ce i-a servit drept maestru de stil:

„Îi datorez în bună măsură faptul că stilul a devenit credința și superstiția mea. Venerez secolul al XVIII-lea, epoca limbii perfecte și moarte. Pe atunci, în saloanele pariziene, cea mai măruntă eroare de limbă era compromițătoare. Am citit mult această literatură și mai cu seamă autori minori. [...] Am fost influențat de acest stil pur și lipsit de viață al secolului al XVIII-lea.” (Neantul se afla în mine, Tübingen, 5 iunie 1984, în *Convorbiri cu Cioran*, Humanitas, București, 1993, p. 101)

Că lupta e lungă și dură, iar cerbicia lui Cioran greu de supus, se vede și din evidentă-i admirație specială pentru Saint-Simon, a cărui scriitură, consideră românul, se înalță mai presus de arcanele stilului prețios. Vitalitatea, tradusă în sinuozitate până la răsturnare retorică frapantă, iată ce preferă în scrisul ilustrului memorialist:

„Mai puțin exigent, pentru că mai puțin concentrat, portretul este cel mai adevărat o maximă, diluată la unii, îmbogățită la alții; totuși, portretul poate, în mod excepțional, cum este cazul lui Saint-Simon, să ia înfățișarea unei maxime explodate, să se înalțe până la vervă sau înălțimi amețitoare, să evoce infinitul prin acumularea trăsăturilor și prin îndârjirea

de a fi exhaustiv: asistăm atunci la un fenomen care, înăuntrul unei literaturi, nu se produce decât o singură dată, la un caz miraculos de aberant, acela al unui scriitor care, pentru că se simte prea strâmtorât într-o limbă, o depășește și evadează din ea – cu toate cuvintele pe care le conține... Le siluiește, le smulge din rădăcini, și le însușește, ca să facă tot ce i se năzare, fără nici o considerație pentru ele, nici pentru cititor, pe care îl supune unui de neuitat, unui magnific martiriu. Cât poate fi de prost-crescut Saint-Simon!” (Prefață la *Antologia portretului: De la Saint-Simon la Tocqueville*, Humanitas, București, 2012, p. 16)

Iată de ce idealul fericit al eliberării cioraniene din cămașa de forță a gramaticei franceze nu poate fi altul decât acest Saint-Simon. Între el și Pascal se cuprinde intervalul de maximă admirație ce definește eventuala formulare de sine a noului Cioran de limbă franceză.

Că deja românul e adâncit în lectura moralistilor francezi pe când lucrează la *Silogismele amărăciunii* e vizibil în observația inserată încă din a doua pagină a acestei cărți:

„Cât de mult îmi plac acele minți socotite de mâna a doua (Joubert, mai ales) care, din discreție, au refuzat să-și asume propriul geniu și, temându-se că-l au, și-au dus viața în umbra genului altora.” (Op.cit., p. 6)

Un Joubert ce-i oferă rețeta căutării propriei matrice mai mult decât stilistice, dacă e să ne luăm după portretul pe care i-l realizează Chateaubriand:

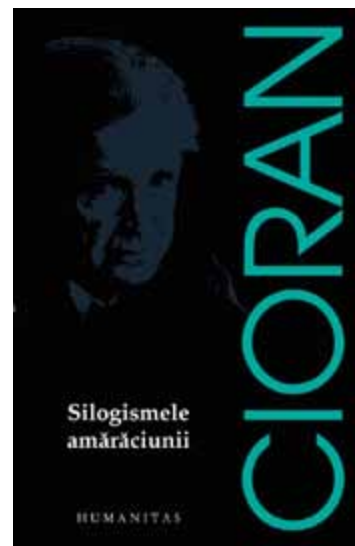
„Metafizician profund, filosofia sa, printr-o elaborare foarte personală, devenea pictură sau poezie; un Platon cu inimă de La Fontaine, își construise ideea unei perfecțiuni care îl împiedica să încheie ceva. În manuscrisele găsite după moartea lui, spune într-un loc: „Sunt o harfă eoliană care scoate câteva sunete frumoase, dar care nu execută nici o melodie.” Doamna Victorine de Chastenay pretindea că avea aerul unui suflet care întâlnise din întâmplare un corp și care făcea și el ce putea: definiție fermecătoare și adevărată.” (Joubert, în *Antologia portretului*, p. 191)

Dar ocazia fericită pentru a înțelege afinitatea aparte resimțită de Cioran pentru acest personaj derivă din portretul pe care el i-l schițează lui Chateaubriand, definindu-se prin răsturnarea de perspectivă:

„În privința aceasta îi lipsește îi lipsește o sinceritate pe care n-o ai și n-o poți avea decât atunci când trăiești mult cu tine însuși, când te sfătuiești cu tine, când te asculți și când simțul intim a devenit foarte viu grație faptului că îl exerciți și că te folosești de el. Are, ca să zic așa, toate facultățile orientate spre exterior, nu le întoarce înăuntrul său.

Nu își vorbește, nu se ascultă, nu se întreabă niciodată, decât cel mult ca să afle dacă partea exterioară a sufletului său, vreau să spun gustul și imaginația lui sunt mulțumite, dacă gândirea lui s-a rotunjit, dacă frazele sună bine, dacă imaginile sunt bine pictate etc., negândându-se o clipă dacă toate acestea sunt bune la ceva; e cea mai mică dintre grijile sale.” (Chateaubriand, scrisoare către Domnul Molé, ibid., p. 195-196)

Nu e Joubert model convenabil românului complexat de un trecut greu de mărturisit? Sau important e doar exemplul de om interior a la Magistrul Eckhart?

Octavian Paler, o voce esopică?

Pe suport eseistic, livrând impresii de voiajor (deși se declarase un „sedentar incorigibil” și certitudini „ciuruite”, dubitativul Octavian Paler (1926-2007), ca „specialist în paradise pierdute”, se pune, îngândurat, pe sine în discuție, fără a poza în magistru infailibil. În fond, confesiunile sale problematizante, eseizate, de o „gravitate impersonală”, vorbesc despre fragilitatea eului, căutând drumul spre sine; și îmbracă o aură mitică, fie că denunță nostalgic-obsesiv „ruptura” de Lisa, satul în care a văzut lumina zilei, cu o copilărie retezată brusc, fie că se refugiază în mit (paradisul lecturii, de pildă), scăpând de „stressul Istoriei”. Nedrept, Alex Ștefănescu îi refuză lui Paler statutul de scriitor, acceptându-i doar „mijloacele scriitoricești în publicistică”; așadar, un ziarist care *voia să pară scriitor* (și disident, pe de-asupra!) și care, în ipostaza de „chibiț mitologic” (cf. Marian Popa), ne comunică frământările lui, ca pedante „evaluări lirice și morale”. Începuse ca poet (1958, în *Luceafărul*), tipărind, în 1970, *Umbra cuvintelor*, un onorabil volum de definiții lirice (precum: „albul e tăcerea culorilor”) și va poza ca romancier (o proză eseistică, firește), deși – mărturisirea – că vrând să fie *realist*, fără a gusta *foamea de real*, „nu se simtea în largul său”.

Cariera sa dovedește că a fost, până la „eliminarea” din 1983, în grațiile regimului comunist: de la directoratul TVR (1965-1968) la conducerea unui cotidian important (*România liberă*, 1970-1983), membru supleant al CC al PCR (1974-1978) și deputat MAN (1978-1982), evadând cu încântare din Ilariopolis (Bucureștiul, adică), deși voiajurile, ne asigura, i-au fost „impuse de viață” (?); și forțând, prin eschivă, mâna altora, la cârma prestigiosului ziar, în ceea ce s-a numit „strategia encomiului ceaușist”, rămânând, spera, doar o voce esopică¹⁷.

Judecând global, scrisul lui Paler poartă marca stilului confesiv, câștigând, odată cu bătrânețea, în directețe. Dar fluxul mărturisirilor, traversând „straturi de timp”, dezvăluie o subiectivitate exasperată, pescuind „frânturi de viață”. Ca introvertit declarat, Paler face, în efortul de autodefinire, largi oculuri pentru a ajunge la sine, recunoscând franc că n-ar putea scrie „dacă nu s-ar descrie”. Invitându-ne în confesional, multiplicându-se dilematic în varii ipostaze, memorialistul propune, finalmente (v. *Autoportret într-o oglindă spartă*, 2004), un bilanț sever cu sine, risipind erudiție și evitând, în absența cântețului, printr-o autocenzură fluctuantă, un posibil popas în zone-tabu (dragostea, politica). Obosit, îngândurat, dezamăgit, însingurat, el se întreabă dacă întâmplările vieții (intersecțând caracterul, ereditatea, socialitatea) i-au împlinit un destin sau, la „vămile posterității”, poate prezenta doar o biografie, împovărată de iluzii și vanități.

Recitită, *Apărarea lui Galilei* (1978) pare a pleda, pe suportul confruntărilor cu miez eticist, pentru *dreptul la compromis*. Ea se vrea justificativă, exprimând tensiunile unui dilematic (Paler însuși), recunoscător că există, bucurându-se de soare, mare, lumină etc. Și, în același timp, incapabil de eroism, profesând speranță în pofida scepticismului incurabil, convins că „nu există Inchiziție perfectă”. Unii au văzut în cartea lui Paler o transparentă trimitere la procesele staliniste, elogiind pe cei în stare „să înfrunte” rugul /regimul. Dar „apărându-l” pe Galilei, eseistul, dublat de un moralist binevoitor, mizează pe șansa de a rămâne viu, cu prețul abjurării, cu misiunea de a răspândi, în clandestinitate (samizdat), adevărul. Cu precizarea, recunoscută onest, că încercarea de a împăca o senzualitate turbure, angoasentă cu asceza ideilor, de o solemnitate impersonală, împinsă în sacrificial, eșuează. Nici *Viața ca o coridă* (1987) nu îmbrățișa fanatismul certitudinilor, Paler considerând că marele câștig ar fi tocmai îndoiala, capacitatea de fantasmare (când „memoria visează”), vulnerabilitatea (călcâiul lui Ahile extinzându-se „pe tot corpul”). Scrisă, poate, ca replică la o carte predistă (*Viața ca o pradă*, 1977), larg dezbatută, „corida” lui Paler, impunând criteriul existențial, este deficitară ca vitalism. Încât „treimea” invocată (corida, Don Quijote, Don Juan) dezvăluie „un spaniol ratat” (Simuț 2012 : 349), șovăielnic, oscilant, incapabil de confesii. Paginile lui Paler propun un jurnal fără intimitate, lăsând în umbră „partea secretă a ființei”. Paralela cu Marin Preda poate fi extinsă. Și el în cumpăna „între două destine” (posibile), micul Paler sare gardul pentru a evita despărțirea; totuși, acceptă „tranzacția” (cei 44 de lei), ieșind din inocență.

După abandonul liric, deși *Umbra cuvintelor*, cel puțin pasabilă, promitea „definiții” cu iz aforistic și versuri notabile (precum „germinarea statuilor în munți”), Paler, defășurându-se romanesc, a încercat să fie și „realist”. Îngrijit scrise, vădind patimă calofilă, fără originalitate însă (tributare chiar unor împrumuturi străvezii), romanele lui, două la număr, ne obligă să constatăm, pe urmele altora, că prozatorul se simte în largul său doar în parabolă și că austeritatea, impusă de ciocnirea eterată a ideilor, în montaj ingenios, poate fascina în mai mare măsură decât scenariul ficțional. Baconskyană aproape, *Viața pe un peron* (1981) are, negreșit, substrat politic, fiind, nota Daniel Cristea-Enache, „o carte antitotalitară”. Profesorul și Eleonora, întâlnindu-se într-o gară părăsită (ca refugiu), își dezvăluie, prin fluxul mărturisirilor, într-o lume a îmblânzitorilor de cobre, înscenând procese, structurile morale, încercând să reziste într-o societate viciată de suspiciune și frică. *Un om norocos* (1984), ca utopie negativă, plonjează în senzationalism confuz. Scris la persoana întâi, romanul narează traseele unui „bigot al

nesăbuiinței”, intrat, firește, în criză; un sculptor eșuat la un azil de bătrâni, purtând sigiliul psihic al unei autorități represive (tatăl castrator, pictor de succes, lansându-se în predici plictisitoare). Sub un titlu antifrastic, cu aluzii subtextuale (azilul fiind, posibil, simbolul societății totalitare), romanul i-a pricinuit lui Paler necazuri, târât fiind într-un proces public, reactivând, nota N. Manolescu, „apucături staliniste”. Totuși, fără consecințe grave după „demascările” la care a fost supus, vârful de lance fiind patronul *Săptămânii*, cel care, altădată, se oferise să prefățeze (entuziast) *Drumuri prin memorie* (1974)²⁰. Cum Paler refuzase să participe la această „dezbatere”-mascaradă, a fost menajat, cât de cât, în presa momentului, neavând parte de „importanța” acordată lui Ion Anghel Mănăstire (v. *Noaptea nu se împușcă*), trimis la Gârbovi (județ Ialomița), într-o sală de ședințe a CAP-ului, într-o atmosferă inchizitorială, de „revoluție obosită” (cf. Pavel Țușară), relatată – evident mistificănt – într-un reportaj din *România literară* (nr. 52/1985), nesemnat, aparținând, totuși, lui Platon Pardău și Vasile Băran, zeloși în misiune.

În ambianță kaffkiană, Paler adună în refugii simbolice (gară, azil) personaje-voci. Un personaj invizibil, misterios, cețos, doar „simțit” de ceilalți, evocat în „ton de legendă” precum Bătrânul, adăpostit într-un „cuibar de sticlă” (sala oglinzilor), domină azilul, un „stup speriat”. Doctorul Dinu, om bolnav, moale, medic psihiatru este hăituit și ros de complexe. Se întâmplă crime, se inițiază procese (Mopsul-trapezistul, fiind instigatorul), fiecare constituie o țință. Pentru ca, finalmente, azilul arzând „ca un putregai uriaș”, să semnifice o furtună purificatoare și pentru sculptorul Daniel Petric, protagonistul cărții, un hoinar înrăit, cu vocație de „ratat recalcitrant” și înclinație spre lene, cu silă de propria-i mediocritate. Totuși, însetat de glorie, refugiat în imperiul viselor (ca „reverii nebunești”), încercând o *altă viață*.

Bântuit de „frigul mediocrității”, „pietrarul”, interesat de proiectul cimitirului de marmură la malul mării, vrea să-și ucidă trecutul (îndoielnic, confuz, cu pete albe). Rezultă un roman mălos, arborescent, în care „norocosul” Petric, refuzând „domesticirea”, incapabil de a trăi o dramă, își contemplă viața irosită. Cu escapade în cătunul de pescari, scufundat într-o „tăcere arhaică”, lucrând la „o carte de vise”, „predându-se” arhivarului, „omul dintre hărtoage”, știind tot, despre fiecare, trudind la o istorie a azilului. Cu amintirea fratelui prăpădit într-o iarnă (un „înger subred”), liber și singur, „nelegat” de ceva, sclav al vanității și autoscopiei, refugiat în inaccesibila sală cu oglinzi, ca spațiu al reveriei. Prototipul Artistului, așadar, devenit simplu cioplior de cruci, plonjând în „irealitatea reală”, remodelându-și amintirile prin jocul măștilor, încercat de drama renunțării la mediocritate, ridicându-se, „măcar o clipă”, de asupra aceluiași orizont îmbăcsit. Cu spaima de ratare în suflet, trăind-o fără putința desprinderii.

Cu „moartea în față”, confesiv și speculativ, într-o filosofare sentimentală, Paler atacă iarăși, în *Deșertul pentru totdeauna* (2001), chestiunea destinului. Plecat din Lisa natală la unsprezece ani, copilul din Țara Făgărașului ajunge în București. Dincolo de sincopata recapitulare autobiografică, încercat, la ora redactării, de bătrânețe și suferință, autorul alunecă în mizantropie. Pune întrebări, cochetază cu marile idei, „vede” mituri, dar nu găsește soluții. Frica, reclusiunea, disperarea se cuibăresc; alături mișună personaje-simboluri iar în lumea Estului dreptatea „e ratată”. Rămâne „lecția” israelianului Amos Oz, contemplând *deșertul*, la câțiva pași de locuința sa. Peisajul îl ajută „să păstreze proporțiile”, să țină dreapta măsură, spune scriitorul. Încât Octavian Paler vede deșertul, la rândul-i, ca „profesor de umanism”. În același „lirism al ideilor”, cum constataste Constantin Stănescu, pledant patetic în disertații culturaliste, torturat de întrebări, Octavian Paler vrea să-l reabiliteze pe Don Quijote, mit expulzat, crede, din Vestul pragmatic. Ridicol, desigur, în ochii pozitivistilor, îmbrățișând, ipotetic, *quijotizarea Estului* convulsional. „Mai ales moralist” (cf. Monica Lovinescu), lansându-se în dialoguri imaginare, cazând, uneori, într-un scrobrit stil emfatic, Paler, beneficiar al unor înalte demnități, a vrut să fie „recunoscut ca scriitor”, nota Alex Ștefănescu, convins că autorul *Scrisorilor imaginare* (1979) „nu e scriitor” (vezi profilul dedicat în *Un scriitor, doi scriitori*, Editura Allfa, 2014). Tonul direct nu i se potrivea unui maestru al eschivei. Dacă „limba acrobatică”, acel argehizan „scris pe dedesubt” devenise o specialitate est-europeană, îndurând Istoria, limbajul esopic îngăduia, să recunoaștem, pe lângă cărțile „sărăcite de cenzură”, și o *rafinare a ipocrizei*, cultivând o ambiguitate subtil-fecundă. Un tribut pasiv, străns la estetism, al unor conștiințe vinovate, acceptând schizofrenia și culpabilizând „vremurile”, ignorând, tot acrobatic, complicitatea.

În fine, proza sa moralistă și calofilă e îndatorată, credem, jurnalelor de călătorie, cu apetit enciclopedic, cheltuind

erudiție mitologică, dense în nume, citate, referințe. Norocosul *caminante* are șansa unor clarificări, descoperind drumul spre sine. După cum, încrezător în „mântuirea prin cărți”, poate rezista obscurantismului ideologic, scriitorimea fiind „curtată și hăituită”. Dar *utopia cordialității* (v. *Polemici cordiale*, 1983) e iute dezmințită, nu doar de prezența unor „bigoti sumbri” (ai neoproletcultismului, completa Monica Lovinescu), ci și de violența subiectivă a eseistului, refuzând – camusian – tirania dogmei în numele unei false inocențări. Invocând, în schimb, „cura de umilintă” în preajma marilor simboluri, cu grandoearea lor tragică (v. *Mitologii subiective*, 1975), răsfărântă peste veacuri.

Dilematic, șovăielnic, pedepsit de partid și „interzis”, Paler se radicalizează și, după '89, se angajează într-o publicistică pătimasă, cu opinii ferme. Ebuliția publicistică, venind după anii de dresaj, marca, la scara societății românești, ieșirea din indiferență, căzând, însă, într-o *libertate murdară*. Ca om al opoziției, denunță vehement comunismul rezidual și boala posttotalitară; apoi, tot mai dezgustat, invocă acele „resturi de speranță” într-un timp „plictisit de morală”, constatând că – așezați rău, între două lumi – ne lipsește gravitatea. „Solitarul diletant” are proiecte maximaliste și adoptă un ton profetic. Cu o *iubire disperată*, fără a părăsi discursul proeuropean, nu acceptă europenismul „de nicăieri”; îi repugnă patriotismul gălăgios, filosofia „funariotă”, dar și un posibil „hotel Europa”, anulând identitatea națională în numele internaționalizării. Deplânge invazia *neobarbarilor*, cortina psihologică Est / Vest și visează, prins în cleștele unor „paradoxuri patetice” (cf. Ciprian Șiulea), la un uriaș proiect de reconstrucție națională. Peste toate, însă, panica scrisului, trăită cu o luciditate anxioasă. Fiindcă foaia imaculată i se pare *un pustiu*. Chemător, e drept, morganatic, insinuând spaima ratării. Acest „complex al pustului” îl macină, încercând să împace, umplând pagina cu o eseistică moralistă, subiectivă, calofilă, tema destinului cu povara memoriei. Fie că evocă *Eul detestabil* (O istorie subiectivă a autoportretului), neuitând că, în 1949, T. Vianu îl recomanda ca asistent la Catedra de estetică, fie că vrea să-l reabiliteze pe Narcis, „cel mai calomniat personaj din mitologie” (v. *Calomniile mitologice*, apărută postum), Octavian Paler caută cu îndârjire, în „ambalaj cultural” (nota N. Manolescu), *drumul spre sine*. Și o face risipind, din belșug, muniție mitologică, încercând să ne convingă, în pofida verdic-tului răutăcios-tușant al lui Alex Ștefănescu, că e, totuși, scriitor.

În fond, autorul-personaj, mărturisindu-și reticența față de eseistică, o cultivă frenetic, recunoscând că melancolia îl împinge la confesiuni interogative, cu substrat livresc, voluptatea citării și reflexe retractile. A descoperit, în vacarmul postdecembrist, *boala posttotalitară* și s-a angajat, în primăvara anului 1990, în donquijoteasca manifestație-maraton din Piața Universității, o *agoră românească*, cum spunea, unică în Istoria noastră, îmbă-tându-se cu „gloria iluziilor”. I-a blamat pe „apolitici” și apoi, într-o societate isterizată, ticăloșită, se întoarce, pocăit, la literatură. „Naiv cu onestitate”, „isterizat de iluzii”, cu o „pasiune deplăsată”, cum recunoștea într-o epistolă trimisă, în 2003, lui Eugen Simion, Octavian Paler a acordat, în anii '90, prioritate politicului. Contemplând vacarmul postdecembrist, acel „deceniu gol”, provocând o încăierare generală sub ghilotina criteriului etic, politizând judecățile de valoare într-o iresponsabilă confuzie de planuri, moralistul (detașat, acum) va mărturisi spășit: politica s-a dovedit „o pistă falsă”. Iar „recumpânirea” ierarhiilor în noul context nu decretă falimentul estetic.

Umbra lui Malraux l-a însoțit pe mizantropul postrevoluționar, urmărit și ascultat, obsedat de agresiunile unei societăți represive, atentând la libertatea spiritului. Depresiv, obosit, dezgustat se va lupta cu morile de vânt, refugiat în abstracțiuni morale și va contempla, învins, „baletul molilor”, prea convins de primejdiiile unei lumi golită de întrebări. Ca scriitor, observa Eugen Simion, Paler combină scepticismul cu mesianismul, propunând o alianță cel puțin „curioasă”. Până la urmă, „auto-didactul” Paler (cf. C. Rogozanu), adoptând „poza meditativă”, cercetându-și propria viață, își etalează defectele, vrând să ne convingă că ar fi fost „sommambulic”, ne-pragmatic etc., *un inadaptat* trăind între două lumi. Lăsând deoparte fragila schiță de roman din *Deșertul pentru totdeauna* (2001), oscilând între utopie și distopie, cum sesizase Daniel Cristea-Enache, când povestește „saltul la oraș”, Octavian Paler explică de ce se opusesse plecării din Lisa, părăsind Calea Secii. Acea *primă călătorie*, călare pe gardul care despărțea două lumi, convins de unchiul George și, mai ales, înduplecat de cei 44 de lei oferți de tatăl care îl dorea „școlit”, marchează, de fapt, decisiva opțiune. Suspendat între două destine, copilul Paler (forțat, să recunoaștem) alege; caută „orizontul”, acolo unde, himeric, va recunoaște târziu, „tremură o nălucire”. Scrisul lui Paler dezvăluie memoria unui afectiv, trăind defensiv; paradoxal, un ins ursuz, cu puțini prieteni, predispus – ca romantic vulnerabil – „să-și viseze viața” și, mânat de un *demon polemic*, „să despice firul în patru”, considerându-se *un ratat*. În 1945 își făcea intrarea în Capitală, ispitit de gândul de „a reabilita” Evul Mediu (manuscris pierdut într-o librărie, unde, obișnuit, se refugia pentru a prinde „noutăți”). Găzduit de coana Veta, originară din Lisa, trăitor la margine de București, în Ferentari, dincolo de bariera Bacchus, prezent în Gara de Est la descărcat cartofi, dormind într-un sac polar, scriitorul va rememora cu nostalgie anii grei ai începuturilor. Dar comentatorii săi au remarcat, din capul locului, că pentru Octavian Paler confesiunea n-a fost doar un procedeu literar.

NOTE

Simuț (2007): Ion Simuț, *O relectură suspicioasă*, în *Simptomele actualității literare*, Biblioteca Revistei Familia, Oradea. Simuț (2012): Ion Simuț, *Octavian Paler. Variante la un autoportret, în Vămile posterității: secvențe de istorie literară*, Editura Academiei Române, București. Ștefănescu (2005): Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane* (1941-2000), Editura Mașina de scris, București.

¹⁷ Ca „funcționar model al propagandei”, își amintește Florin Constantin Pavlovici (v. *Frica și pânda*, MNLR, 2009), Octavian Paler („tovarășul Paler”) nu negocia; vicepreședinte la Radioteleviziune, el asigura „o viză politică inflexibilă”.

Flavius PARASCHIV

Trecutul din imagini

Jason Rekulak nu este încă o figură foarte cunoscută printre cititorii din România. Cu toate acestea, scriitorul (fost director editorial la Quirk Books) a intrat în atenția publicului cititor în 2017 datorită romanului său de debut, *The Impossible Fortress*.

În 2022, autorul revine pe scena literaturii contemporane cu o lucrare care a fost repede tradusă nu numai la noi, dar și în alte spații geografice. Romanul *Imagini Ascunse* (Editura Nemira, 2022) are un subiect captivant, învăluit într-o doză mare de mister, unde totul se învârtă în jurul unor... desene, care, treptat, vor dinamita existența protagonistei.

În centrul volumului se află familia Maxwell, o familie înstărită, aparent normală. Ted și Caroline sunt părinții unui copil de 5 ani, Teddy, cel care va pune în mișcare intriga textului. Acestei familii se alătură și Mallory Quinn, care va fi angajată ca babysitter. Mallory, proaspăt ieșită dintr-un centru de dezintoxicare, încearcă să-și refacă viața într-un mediu cât mai normal și cât mai ferit de droguri. Nu după mult timp, dădaca și Teddy vor lega o prietenie strânsă, iar acest fapt o va transforma pe Mallory, protagonista, într-un membru al familiei, fiind repede acceptată de cei doi părinți.

Prima parte din *Imagini Ascunse* se derulează absolut fără niciun eveniment major. Mallory primește instrucțiuni foarte clare în ceea ce privește activitatea ei cu Teddy, iar cei doi își petrec zilele într-o deplină armonie și joacă. Copilul avea o pasiune pentru desenat, iar până într-un moment desenele lui nu ieșeau din sfera obișnuitului. Totul se schimbă când într-o zi Teddy desenează un bărbat care târăște cadavrul unei femei printr-o pădure. Mallory, evident, alarmată de acest desen macabru anunță familia, dar Caroline și Ted o asigură că totul este în regulă, iar cel mai probabil copilul trece printr-o fază...

Cu toate acestea, se dovedește că Teddy nu trece printr-o simplă „fază”, din moment ce copilul începe să deseneze din ce în ce mai des lucruri violente și neobișnuite, iar Mallory începe să-și pună întrebări. Nu numai că desenele devin din ce în ce mai grafice, dar până și calitatea lor începe să se schimbe. Dacă până în acel moment Teddy desena cât se poate de schematic, ca orice copil de câțiva ani, după un timp Mallory observă nu numai o diferență imensă de stil, ci și un tipar.

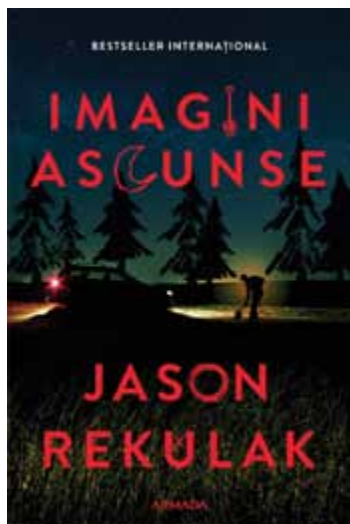
Nu este greu de imaginat faptul că aceste desene schimbă complet viața personajului principal, dar bănuielele ei nu pot fi crezute foarte ușor. Protagonista a consumat droguri și a dus o existență instabilă, iar acest fapt nu numai că o pune într-o lumină negativă, dar oferă și motivele necesare pentru ca ceilalți să se îndoiască de ceea ce va avea de spus...

Cu toate acestea, Mallory nu poate ignora desenele violente ale lui Teddy și încearcă să afle dacă băiatul de 5 ani a fost martor sau nu la o crimă și cine este victima. Pas cu pas, dădaca pune cap la cap informații, iar ceea ce descoperă va surprinde cu siguranță cititorii. Trecând peste intriga în sine, trebuie discutate și câteva elemente care țin de stilul și arhitectura cărții.

Desenele copilului sunt inserate pe tot parcursul textului, iar cititorii pot vedea ceea ce o sperie pe Mallory. Foarte puțini scriitori actuali, din păcate, utilizează această metoda de a introduce și mai mult publicul în atmosfera cărții. W. G. Sebald, unul din cei mai talentați prozatori moderni, de exemplu, a introduse poze în propriile romanuri, reușind să ofere o altă perspectivă narațiunii, ceea ce a dus, totodată, la amplificarea decorului.

Dincolo de aceste desene, autorul construiește o atmosferă intensă printr-un stil clar și cât se poate de accesibil. De altfel, se poate observa ușor cum textul a fost gândit pentru o viitoare ecranizare (personaje simple, ușor de descifrat, dar pline de mister, acțiune liniară, dar cu multe puncte de suspans etc.), o tendință modernă, care uneori poate oferi producții literare mai puțin notabile. Cazul de față este o excepție, fiindcă Jason Rekulak a avut inspirația de a introduce și o latură supranaturală romanului. Se pare că desenele complexe realizate de Teddy sunt, de fapt, realizate de o... entitate, care-i posedă trupul. Ceea ce salvează într-un final textul este faptul că această doză de supranatural este, față de lucrările lui Stephen King, de pildă, redusă, iar intriga nu se învârtă în jurul acestui aspect. Altfel spus, autorul insistă mai mult pe descifrarea misterului și interacțiunea lui Mallory cu părinții lui Teddy, lăsând fantasticul să devină un punct de sprijin și nimic mai mult...

Romanul *Imagini Ascunse* nu propune, neapărat, ceva nou, dar este destul de bine încheiat pentru a satisface curiozitatea și celui mai pretențios cititor.

Emanuel VASILIU

Curatorierea în cinema (II)

Nagy Csilla, curatoarea cinematografului „Arta” din Cluj-Napoca, mi-a răspuns în continuare la câteva întrebări referitoare la procesul ei de lucru.

E.V.: De ce achiziționați filme pentru o singură proiecție?
N.C.: Pentru că, de obicei, când cerem un film, care nu există în catalogul distribuitorilor, el e gândit într-o serie curatoriată, care are o frecvență, fiecare film având locul potrivit în cadrul ei. De exemplu am avut seria „What's the score”, care a fost o călătorie în istoria muzicii de film. Și atunci pentru fiecare zi de marți am selectat un film, pe al cărui compozitor am vrut să-l scoatem în evidență, am avut evenimente conexe și proiecțiile în sine deveneau evenimente: în fiecare săptămâna era un alt film și în acest concept, el devine un eveniment, care, dacă e repetitiv, e posibil ca...

E.V.: Deci integrarea proiecțiilor într-un concept mai larg curatorial...

N.C.: Da. Și-n aceste cazuri ne adresăm unor distribuitori internaționali, pentru că aici, evident, decizia curatorială e principală și abia după aceea selectarea filmului, nu neapărat invers: adică să vedem ce avem la dispoziție; am mai făcut și așa dar devine forțat și nu vrem să renunțăm la idei sau linii curatoriale inversând procesul, adică să vedem ce avem în catalogul distribuitorilor și să încercăm să facem... Vin filmele respective, avem serii curatoriale dar e foarte limitat.

E.V.: În ce privește activitățile din afara proiecțiilor, cum le alegeți pe acestea; presupun că este vorba și de educație cinematografică.

N. C.: Eu m-am alăturat echipei în 2019, în toamna cărui an am redeschis sala într-un format pilot: încă nu aveam scaune de cinema, era dotată, digitalizată sala, a fost renovată, am avut o cafenea *pop-up* dar unele lucruri – finisaje, detalii nu erau finalizate. Am făcut un plan pe termen lung cum vedem, în echipă cu Monica Sebestyen și Oana Tarce, programul „Arta” într-o situație ideală și atunci am notat toate liniile curatoriale, pe care am vrea să le introducem și, pas cu pas, am reușit să introducem cât mai multe.

Atunci, de exemplu, a fost linia, de care am zis că ne ținem - „Art în cinema”, care e constituită din filme legate de artă; nu neapărat biografice, nu neapărat documentare, puteau fi și filme experimentale; am zis că vrem în fiecare an să introducem retrospective, am avut retrospectiva Radu Jude în prezența lui; să avem focusuri, am avut focusuri în anumite contexte și nu numai pe regizori, am avut și, de exemplu, pe actori, am avut focus pe Monica Vitti, numit *The Many Faces of Monica Vitti*. Am avut focus Wim Wenders, așa am redeschis în 2020; a fost un moment foarte marcant și am fost încântați că ne-a lăsat și un mesaj video, cum că a văzut tot procesul, cum am lucrat, cum am dezvoltat acest proiect și că am început să construim un *art-house cinema* și să ne ținem de această linie. Din păcate n-a putut să vină și el dar ne-am bucurat foarte mult că a apreciat și munca din spatele „Arta”.

Ioan RĂDUCEA

Martori sinesteziei

Așa cum mărturisește în interviul difuzat în mai 2022, sculptorul ieșean Vladlen Babcinetchi (n 1983) este un artist foarte solicitat. Obține mereu comenzi de for public (printre care *Oda bucuriei*, din fața noului supermarket de la Miroslava ori *Glossă*, lângă Muzeul „Mihai Eminescu” din Parcul Copou) și, avînd dar organizatoric, inițiază proiecte culturale (tabere de creație, simpozioane, aranjamente curatoriale) ce pun în valoare munca mai multor artiști. Mai ales, se poate spune că, prin colaborarea cu oficialități din areale urbane marginale (Voluntari, lângă București; Ovidiu, lângă Constanța; Tomești, lângă Iași), ba chiar și din spațiul monastic (Mănăstirea Pogreț, județul Bacău), el a identificat o nișă proprie de promovare a artei. Inițiative dintre cele mai salutare care, prin animarea acestor zone cu evenimente și opere sculpturale (ce ating deja, în privința Tomeștiului, dimensiunea unui parc tematic), ajută la diseminarea în marele public a gestului estetic și la ștergerea impresiei că lucrarea de artă se ridică neapărat pe autoritatea centrelor culturale (și politice).

În angajamentul pentru asemenea coordonări cultural-sociale, care, după cîte înțelegem, aureolează inspirația creatoare propriu-zisă, ce loc se mai acordă expoziției personale? El este unul, după cum aflăm tot din interviul amintit, nu mai puțin important, mai ales că, de prin anul 2017, din vremea unui proiect de acest fel derulat împreună cu Mănăstirea Pogreț (căreia harnicul monumentalist i-a amenajat, în anii pandemiei, și altarul de vară), s-au identificat materialele predilecte (esență de stejar, sticlă securizată, fagure de albine) și o formulă de expresie adecvată și demnă de reluat. Într-adevăr, față de expoziția *Noi, îngerii*, exact cu trei ani precedentă și desfășurată în același loc, expoziția *Synesthesia* (20 decembrie 2022 – 10 ianuarie 2023, Galeria „Theodor Pallady” a UAPR, curator Maria Bilașevschi) funcționează pe principiul teimei cu variațiuni.

Deosebirea este totuși una fundamentală, clamată de sensul actului artistic. În 2019 era vorba de un imn închinat Iubirii, pornind de la sensul teologic al termenului, inclusiv prin celebrul citat al Sfântului Pavel (*Corinteni 13*), iar printre îngerii reprezentați în lemn natur, cu stilizare radical hieratică și cu statură de stîlp totemic, se afla și un suav *Autoportret*. În 2022, fibra lemnului este însă acoperită cu baiț negru iar în locul luminărilor de ceară curată apar piese de orfevrie din bronz (este contribuția atelierului „Ousiai”, coordonat de Sorina Cotea). Atașată înaltelor siluete care populează sala, în locuri simbolice (pe frunte, pe inimă), ele pecetluiesc, într-o ornamentică nonfigurativă cu tulburătoare ape, o altă stare, una de patimă sau, dacă nu, de relevare a celor trăiri pămîntești de care dă seamă și titlul expoziției. Așadar, o idee de reprezentare nu a unui singur simț, ci a tuturor deodată, a unei *sinestezii* de care sîntem năpădiți la fiecare pas, deși atît de rar în sens artistic, cathartic astfel... (Desigur, titlul expozițional *Synesthesia* este de respins, cu tot probabilul interes promoțional, căci este alolingv, ca și tot afișul redactat... în engleză, ca încă o nefericită inițiativă de autocolonizare culturală!)

În acest monumental minimalism, de simbolistică arhaizantă, în care stîlpi ai cerului par gata să explodeze (sinestezic!) în spațiul prea mundan și prea îngust, este evidentă și o artă a pigmentării prin detalii. Estetică a invizibilului, à la Malevici, între personaje mai apare cîte un tablou negru, referind la tenebre, cu tot numele contrapunctic – *Culoarea dimineții* (!). Alături, un alt erou pare tranșat, ca la Francis Bacon, și stropit, în josul patetice înșirui de vertebre, cu pigment roșu etc. Pe măsură ce o adîncești, narativitatea vizuală te angajează tot mai mult pe un drum al tragicului, așa cum se întîmplă cînd pui la bătaie simțurile, și mai ales pe toate deodată...

Aflăm că, între timp, artistul a ridicat în Țara Sfîntă, chiar la Biserica Nașterii Domnului de la Betleem, o monumentală troiță, pentru care îl felicităm, bănuind că ea se va construi într-un reper al sculpturii noastre contemporane.

William Carlos Williams (1883-1963):

„... calitatea pe care o prețuiesc cu deosebire la mine e cea de a trăi beatitudinea, atunci când brusc îmi dau seama de valoarea lucrurilor pe care alții nu le observă niciodată”

Asocierea medicinei și a literaturii nu pare cu totul un joc al hazardului. Printre personalitățile exemplificând excelența în ambele domenii se află și William Carlos Williams, unul dintre marii poeți ai Americii secolului trecut și pediatru cu o carieră excepțională. Un articol publicat de Universitatea Statului New York (Stony Brook) în 2019 pune în perspectivă un bilanț insolit: „În total, Williams a publicat în timpul vieții aproximativ 20 de cărți de poezie, precum și 17 cărți de proză, inclusiv romane, și a adus pe lume peste 3.000 de copii.”

Frecventând Școala de Medicină a Universității din Pennsylvania unde a intrat în urma unui examen special la doar 18 ani, l-a întâlnit pe Ezra Pound care a devenit o influență importantă în evoluția sa literară, alături de Keats și Whitman. Cu un ritm și o punctuație care rămân pentru cititor provocatoare până la derută totală, folosind cuvinte „într-o americană simplă pe care pisicile și câinii o pot citi”, cu un tip anume de așezare în pagină a ideilor care frânge și mai tare cursivitatea, scrisul lui William Carlos Williams nu e ușor de urmărit, mai ales când e degustat fragmentar.

Este un poet cu care te obișnuiești pe un parcurs de durată, intrând într-o consonanță cu tăcerile lui, cu sensibilitatea sa deschisă către mijloacele picturale. Felul în care funcționează e asemănător cu un mod de a analiza sub microscop viața în aspectele ei deopotrivă familiare și enigmatice în pandant cu examinarea suferinței celor care sunt bolnavi și apoi fie se vindecă, fie rămân să pătimească mai departe. Suspensiile care există deseori în scrisul său, izbucnirile în fața diferitelor neputințe împletite în condiția umană sfărâmă convenționalul, sunt strigate, temperate sub coaja literelor, care găsesc un ecou în spiritul cititorului bulversat pentru că ating adevăruri cu un anume grad de atașantă nonșalanță. Modul colocvial de abordare a problemelor grave, îndelung exersat în meseria de doctor, duce la rezultate inedite prin filtrările poetice.

La câteva luni după moartea sa a primit premiul Pulitzer, un triumf târziu care încununa, ce-i drept, o lungă listă de alte premii prestigioase.

Societatea Poetilor Americani prezintă un premiu anual în numele său subliniind poate și înclinația spre mentorat pe care William Carlos Williams a dovedit-o cu generozitate. Merită menționat că laureata premiului Nobel în 2020, Louise Glück, a primit această distincție în 1992 pentru volumul „Irisul salbatic”.

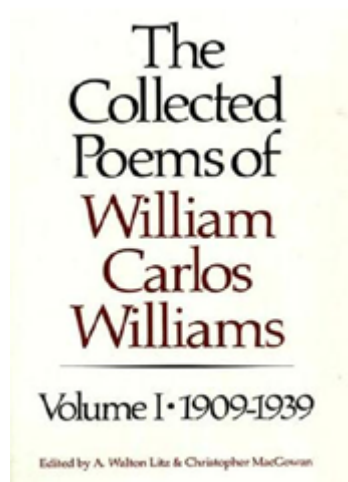
Pescăruși

Concetățeni ai mei, dincolo în lumea mare, sunt destui cei cu care ar fi fost mult mai profitabil pentru mine să trăiesc decât stând aici cu voi. Și aceștia vâjaie pe lângă mine, tot chemând, chemând! și atât cât ține de mine le răspund, cât pot de tare, dar ei, fiind liberi, trec mai departe! Eu rămân! Așadar, ascultați! Fiindcă nu veți avea prea curând un alt cântăreț.

Mai întâi spun asta: ați văzut păsările stranii, nu-i așa, care uneori se odihnesc pe râul nostru iarna? Îngăduiți-le să vă stârnească să vă gândiți bine la furtunile care îi împing pe mulți spre adăpost. Aceste lucruri nu se întâmplă fără motiv.

Și următorul lucru pe care îl spun este acesta: Am văzut odată un vultur rotindu-se în tăria cerului peste una dintre bisericile noastre de frunte — de Paște se întâmplă — ce zi frumoasă! trei pescăruși au venit de deasupra râului și s-au îndreptat încet spre mare! Ah, știu că aveți propriile voastre cântări, le-am auzit — și pentru că știam că invocau un anume măreț protector Nu aş putea fi supărat pe voi, indiferent cât de mult vexau ei muzica adevărată —

Vezi tu, nu este necesar să sărim unul la beregata celui alt, și, după cum v-am spus, până la urmă pescărușii se îndreptară spre mare în mare tăcere.

Câmpul pustiu

Vast și gri, cerul e un simulacru pentru toți, mai puțin pentru cel ale cărui zile sunt vaste și gri, și— În ierburile înalte, uscate o capră mișună cu botul răscolind pământul. — capul meu este în aer dar cine sunt eu...? Și uimită inima-mi tresare la gândul de dragoste vast și gri tânjind în tăcere asupra mea.

Copaci de iarnă

Toate detaliile complicate ale punerii veșmintelor și scoaterii lor sunt încheiate! O lună lichidă se mișcă lin printre ramurile lungi. Cu mugurii astfel pregătiți împotriva unei ierni de netăgăduit copacii înțelepți stau dormitând în frig.

Vânători în zăpadă*

În ansamblu tabloul înfățișează iarna munți înghețați pe fundal întoarcerea de la vânătoare se petrece către seară dinspre stânga vânătorii vâjnoși își conduc haita firma hanului atârând de o balama ruptă înfățișează un cerb cu un crucifix între coarnele lui curtea rece a hanului e pustie cu excepția unui foc uriaș răbufnind întărit de vânt ce e întreținut de femeile care se adună în jurul lui spre dreapta dincolo de deal sunt patinatori aranjați ordonat Bruegel pictorul preocupat de toate astea a ales un tufiș prăpădit de iarnă pentru prim-planul lui spre a desăvârși tabloul.

Vânători în zăpadă, Pieter Bruegel cel Bătrân, Kunsthistorisches Museum, Viena

*Vânători în zăpadă (în olandeză: *Jagers in de Sneeuw*) este o pictură în ulei pe lemn din 1565 de Pieter Bruegel cel Bătrân. Este cunoscută și sub numele *Întoarcerea vânătorilor*.

(prezentare și traduceri de Adina Bardaș)

Conflictul nu este al civilizațiilor, ci al crizelor de evoluție

E firesc ca oamenii să fie sensibili în primul rând la ceea ce afectează existența lor de fiecare zi – la ceea ce intră în orizontul lor inevitabil delimitat. Tragedia declanșată de Rusia în Ucraina acum aproape un an a adus în viața europenilor o realitate greu de suportat – cu atât mai mult cu cât nu e nevoie de prea multă imaginație pentru a înțelege că, dacă a început să se rostogolească nenorocirea poate ușor să se răstoarne și peste ei... Și nici nu este nevoie să se ajungă pînă acolo. Problemele economice declanșate de sinistra aventură a imperiului sînt resimțite în întreaga UE. Mulți dintre europeni probabil nu mai credeau că așa ceva ar mai fi posibil la granițele lor. Dar dincolo de sfidarea vieții normale, a firescului – singurul mod de a trăi cunoscut pînă acum de majoritatea locuitorilor de pe continent – se află plăcile tectonice (plăcile tectonice de care pomenește și Zbigniew Brzezinski în prefața la cartea lui Huntington) care, atunci cînd își modifică poziția distrug tot ceea ce, la suprafață, pare stabil și sigur. Și, într-adevăr, ceea ce a dus la război reactualizează probleme privind "ciocnirea civilizațiilor" – așa cum sînt ele puse sub lupă în ultimele decenii de către politologi, sociologi, antropologi... În aceste zile, dincolo de războiul despre care agențiile de știri ne aduc fără întrerupere vești are loc o altă confruntare, o confruntare pentru redesenarea liniilor de forță globale. Se vor recontura zone distincte de pe glob, se desenează, dacă va fi cazul, o nouă direcție generală, se va preciza ceea ce va fi această direcție și cum se vor modifica (dacă se vor modifica!) principiile internaționale după care funcționează lumea? Sigur că în acest moment oamenii sînt șocați de actele samavolnice – omoruri, violuri, distrugerea spitalelor, școlilor, locuințelor, edificiilor de utilitate publică... Sînt crime de război, crime contra umanității. Cine poate stabili însă modul în care vinovații ar putea fi condamnați, modul în care pagubele materiale ar putea fi revendicate (pagubele în vieți umane nu vor putea fi plătite niciodată) dacă o ordine mondială nu mai există? Cei care le provoacă nu se arată în nici un fel îngrijorați de așa ceva. Dacă ar exista o astfel de ordine care să funcționeze lucrurile n-ar mai sta așa. Dar invadatorii își fac, pînă acum, legea. În plus au un... plan general, pe care l-au expus – constînd în impunerea unei noi ordini globale, diferită de ceea ce a fost acceptat pînă acum, diferită așadar de principiile și valorile lumii occidentale (democrație, drepturile omului, egalitate între indivizi, protecția vieții private șamd). Nu sînt exprimate clar aceste noi principii și valori dar ni le putem imagina avînd în vedere cine poate alcătui un astfel de centru de forță împreună cu Rusia: Iranul, Coreea de Nord și alte cîteva state care își țin populația sub teroare, unde nu este acceptată nici o formă de opoziție, care își masacrează propriii cetățeni, care atacă alte state atunci cînd cred că așa își pot întări dominația. Iar Rusia, așa cum este ea astăzi, cu conducătorii pe care îi are, crede că acum, prin atacarea Ucrainei a venit momentul să-și realizeze aceste... înalte idealuri.

Războiul cu doza sa cotidiană de atrocități nu poate pune în evidență cu suficientă claritate ceea ce este dincolo de ce se vede de la prima privire. Nu putem să nu ne gîndim la bas-fond-ul confruntării – o ciocnire între culturi, între civilizații. Samuel Huntington își intitula la sfîrșitul secolului 20 celebra sa analiză a lumii *ciocnirea civilizațiilor*... S-a discutat intens despre această carte vizionară, dezvoltare a unui articol replică la teza lui Fukuyama privind *sfîrșitul istoriei*. Avem ocazia să urmărim în ce măsură previziunile de acolo s-au realizat sau nu... După căderea comunismului Francis Fukuyama susținuse că în lume, ne mai existînd conflictele ideologice întreținute pînă atunci de sistemul comunist se vor impune definitiv valorile și principiile culturii de tip occi-

dental și vor dispărea confruntările majore. Huntington prevedea însă că locul conflictelor ideologice va fi luat de ciocniri de altă natură – cele între civilizații. S-a dezbătut îndelung despre relația termenilor *civilizație* vs. *cultură* – dar nici autorul nostru nu lămurește mai bine lucrurile. În expunerea sa civilizațiile sînt de fapt tipuri de cultură ajunse la o anumită etapă de structurare. Iar tipurile de culturi ar împărți lumea înainte de toate, crede Huntington, după dominantele religioase. În ceea ce privește viitorul își imagina un probabil conflict între Occident și puterile asiatice, aflate în acel moment în plină expansiune.

Unele țări din Asia, China în primul rând, au cunoscut o dezvoltare economică impresionantă – și implicit puterea lor militară s-a amplificat. Dar conflictul de astăzi nu este de natura celor anticipate... În acest moment focarul a apărut în cu totul alt loc – la marginea Europei. În plus nu este produs de ceea ce credea Huntington că poate fi conflictul între civilizații. Delimitînd zonele civilizațiilor după religia predominantă autorul considera că țările ortodoxe nu fac parte din lumea occidentală. Totuși Grecia, Bulgaria, România fac parte din UE și cel puțin în principiu acceptă valorile acestei uniuni. Mentalitățile generale se pot adapta – chiar dacă religia tradițională ar trebui să arate altceva. Ucraina, la rîndul ei, arată a face pași semnificativi spre aceeași uniune eu-

ropeană, ieșind de sub puterea altei țări ortodoxe, Rusia. Motiv pentru care ar fi fost singeros atacată de altă țară la rîndul ei ortodoxă, ca și Ucraina. Războiul din Ucraina arată că nu avem un conflict între civilizații (de fapt confuzia civilizație/cultură nu este, cum am spus, tranșată de autorul *Conflictului civilizațiilor*). Două țări plasate de Huntington în zona ortodoxiei se află în război.

Ucraina, începînd să se modernizeze, să depășească limitele în care a fost ținută vreme îndelungată și Rusia, ultimul și cel mai... medieval imperiu de pe glob. Pe de o parte oameni dispuși, ca tendință generală, să se realinieze la alte valori decît cele cu care a fost constrînsă să trăiască foarte multă vreme, de cealaltă un imperiu care își situează ambițiile mai presus de orice evoluție.

Dincolo de atacul neprovocat al țării vecine, comentatorii au recunoscut ambițiile reînvierii arhaicelor pretenții imperiale, refuzul consecvent al unui stat care respinge seducțiile lumii civilizate. Două țări din același spațiu, după Huntington, care arată însă profunde diferențe în ce privește evoluția e culturală. Cultura unei societăți nu este exclusiv *cultura înaltă* (aceea a excepțiilor care se ridică din rîndurile unei națiuni, „accidentele” – creatorii de geniu sînt excepții, sînt „anomalii”), ci modul de a gîndi, de a simți, și de a acționa al

majorității oamenilor din acea colectivitate. Oricît de genial ar fi un scriitor sau un compozitor, simpla lui existență nu modifică semnificativ nivelul de cultură al colectivității din care s-a ivit.

S-au făcut studii serioase privind transformarea imperiilor, a „reziduurilor” de mentalitate persistente după destrămarea acestora. În cazul Rusiei avem exemplul concret al unei asemenea evoluții. „Măreția” pare a fi constructul definitiv al societății și atunci cînd ea ajunge să fie pusă în discuție nu mai poate fi negociat nici un sacrificiu. Ideea unei măreții a statului, care e mai presus decît orice, justifică orice, e mai importantă decît dorința de schimbare, de evoluție... au remarcat comentatorii fenomenului, Nu știm cum gîndesc tinerii din Rusia, cei care s-au aflat într-un contact real cu cultura occidentală, dar o bună parte din populație pare a fi animată de deciziile pro imperiale. Imperiile s-au destrămat – și nu fără consecințe... Imperiile au lăsat întotdeauna „urme” în mentalitate după destrămarea lor – iar aceste urme spun și ele multe despre lumea pe care au format-o, în ce măsură au mutilat-o șamd. Imperiul... răului..., care ar vrea să reînvie astăzi își alimentează cu merite inventate agresivitatea care nu mai ține seamă de nimic. Ideea unei importante deciseive pentru soarta lumii nu mai este susținută decît cu... amenințarea apocalipsului. Idee pentru care sînt impuse orice sacrificii – cerute chiar de poporul sacrificat... Era de așteptat ca lumea civilizată să respingă o relicvă medievală care contrazice toate valorile și principiile ei, să se mobilizeze împotriva răspîndirii răului.

Imperiile au alimentat excese în partea contrară – exacerbindu-se naționalismele. Procesul apare firesc – dar nu e mai puțin nociv. Opuîndu-te celor care vor să supună națiunile apare riscul de a cădea într-un naționalism cu efecte nu mai puțin grave. Într-adevăr, poate au dreptate cei care au socotit că nu este momentul pentru a discuta lucrurile care trebuie lămurite în timpuri normale, de pace, dar poziția Ucrainei față de minoritățile naționale din cuprinsul ei nu este nici pe departe una europeană. Este adevărat că excesul privind învățămîntul poate fi pus pe seama deciziei foarte puternice astăzi de... derusificare, și e de înțeles mai ales avînd în vedere teoria Rusiei care atacă pentru a-i apăra pe... vorbitorii de limbă rusă... Dar există suficiente alte semne care ridică problema naționalismului ucrainean. Importanța acordată împlinirii unui număr de ani de la nașterea ultranaționalistului Bandera a trezit o justificată revoltă în Polonia. Sînt și acestea consecințele destrămării unui imperiu. A căror discutare e doar întîrziată de luptele pentru supraviețuire și integritate pe care le dă astăzi țara agresată. Drumul spre Europa – nu spre Europa loc geografic, ci Europa ca mod de a gîndi, de a acționa, de comportament social șamd – cere de la cei decizi să-l parcurgă serioase eforturi de remodelare.

Revenind la teza lui Huntington putem conchide că nu ciocnirea între civilizații este singurul caz în care pot apărea astăzi conflicte militare distructive. Ci mai degrabă ambiția de a domina, dorința de putere, dorința de a impune altora prin orice mijloace propria ta realitate. Conflictul nu este al civilizațiilor ci al crizelor de evoluție. Civilizațiile pot conviețui cît se poate de bine. Dar trăsăturile joase de caracter specifice indivizilor apar și la nivelul statelor. Dorința de putere transformată în agresiune.

Ambiția de a conserva o stare de lucruri preexistentă. Orgoliul de a nu-i lăsa pe alții, pe care i-ai dominat secole la rînd să iasă de sub voința ta. Șamd. Nu numai credințele diferite, ci și sentimentele mai puternice decît rațiunea conduc omenirea la catastrofă.